

การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยั่งยืน
ศึกษากรณีจังหวัดนครนายก

นายปรีดี โชติช่วง

หลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง
การบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน รุ่นที่ 3
สถาบันพระปกเกล้า
พ.ศ.2547
ลิขสิทธิ์ของสถาบันพระปกเกล้า

สถาบันพระปกเกล้า

รายงานวิชาการส่วนบุคคล เรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการ
จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยั่งยืนศึกษาระดับจังหวัดนครนายก

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม รัฐอมฤต

อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาประกาศนียบัตรชั้นสูง หลักสูตรการบริหารงาน
ภาครัฐและกฎหมายมหาชน รุ่นที่ 3

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิยม รัฐอมฤต)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(ศาสตราจารย์ ดร.วิชิต เครืองาม)

ประธานคณะกรรมการ

หลักสูตรการบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษากรณีจังหวัดนครนายก มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตจังหวัดนครนายก 2) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตจังหวัดนครนายก และ 3) เพื่อศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อให้สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีประชากรทั้งสิ้น 351 คน เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรได้จำนวน 310 คน คิดเป็นร้อยละ 88.3 แยกเป็นอำเภอเมืองนครนายก 216 คน และอำเภอปากพลี 94 คน ส่วนเครื่องมือในการศึกษาเป็นแบบสอบถามที่จัดสร้างขึ้นเองจากแนวคิดทฤษฎีที่ได้ศึกษา ด้านสังคม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเป็นสมาชิกในชุมชนเป็นตัวแปรอิสระ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ใน 4 ด้าน คือ ร่วมศึกษาค้นหาปัญหา ร่วมในการวางแผนร่วมในการดำเนินงานและร่วมในการติดตามผล

ผลการศึกษามีดังนี้

การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง

ข้อเสนอแนะ

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก ควรส่งเสริมให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากขึ้น โดยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งให้เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ครอบครัว และชุมชน สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มทางสังคมให้มากขึ้น และสนับสนุนให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น กำหนดแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยเฉพาะให้ประชาชนร่วมในการดูแลรักษาธรรมชาติและสมบัติของชุมชนให้มากขึ้น

คำนำ

การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีองค์ประกอบคือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือวัฒนธรรมของชุมชน จึงต้องมีกิจกรรมและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ เกี่ยวกับระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้นำในชุมชนและประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นผู้นำและกำหนดแนวทางการพัฒนาและบริหารท้องถิ่น ดังนั้นจึงเป็นกลุ่มผู้นำที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน

ผู้ศึกษาจึงสนใจที่ศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรที่ส่งผลให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน โดยเลือกที่จะศึกษาในพื้นที่อำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ และเชื่อว่าผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะส่งเสริม สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก ให้ยั่งยืนในอนาคต

ขอขอบคุณสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอบ้านนา และอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในเรื่องนี้เพื่อกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติงาน และกำหนดกลยุทธ์และวางแผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

ปรีดี โชติช่วง

พฤษภาคม 2547

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(ก)
คำนำ	(ข)
สารบัญ	(ค-ง)
สารบัญตาราง	(จ-ฉ)
สารบัญแผนภูมิ	(ช)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	4
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	5
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	6
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม	14
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม	23
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ	26
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	29
2.6 ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	52
2.7 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดนครนายก	58
2.8 องค์การบริหารส่วนตำบล	68
2.9 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	71
บทที่ 3 กรอบแนวคิดและวิธีการศึกษา	
3.1 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย	83
3.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา	84
3.3 สมมติฐานในการศึกษา	85
3.4 นิยามปฏิบัติการที่ใช้ในการศึกษา	85
3.5 ประชากรในการศึกษา	86

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	88
3.7 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ	91
3.8 การเก็บรวบรวมข้อมูล	91
3.9 การวิเคราะห์ข้อมูล	92
3.10 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	92
บทที่ 4 ผลของการศึกษา	
4.1 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	93
4.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	94
4.3 ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	99
4.4 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	101
4.5 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	102
4.6 การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	103
4.7 การทดสอบสมมติฐาน	108
4.8 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	115
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุป	119
5.2 อภิปรายผล	121
5.3 ข้อเสนอแนะ	123
บรรณานุกรม	126
ภาคผนวก	
ผนวก ก. แบบสอบถาม	136
ผนวก ข. การทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม	146
ผนวก ค. ประวัติผู้ศึกษา	149

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการท่องเที่ยว	57
3.1 จำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามตำบล	87
4.1 แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับมากที่สุด	94
4.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิก สภาองค์การบริหารส่วนตำบล	96
4.3 ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	98
4.4 ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	99
4.5 ระดับความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยว เชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	101
4.6 ระดับการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	102
4.7 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล	102
4.8 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภา องค์การบริหารส่วนตำบล	105
4.9 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภา องค์การบริหารส่วนตำบล	108
4.10 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิก สภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามการรับรู้ข่าวสาร เกี่ยวกับการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	109
4.11 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิก สภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการ จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	110
4.12 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำแนกกลุ่มความรู้ความเข้าใจ เป็นรายคู่ ด้วยวิธีการ LSD	110

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
2.1 กรอบสำหรับการบรรยายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วม	17
2.2 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม	19
2.3 ความหมายของการมีส่วนร่วม	20
2.4 กระแสความต้องการการทอ้งเที่ยวเชิงนิเวศ	40
2.5 รูปแบบการทอ้งเที่ยวในอุตสาหกรรมการทอ้งเที่ยว	41
2.6 แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของการทอ้งเที่ยวเชิงนิเวศ	42
2.7 องค์ประกอบหลักของการทอ้งเที่ยวเชิงนิเวศ	48
2.8 กระแสความต้องการการทอ้งเที่ยวเชิงนิเวศ	59
2.9 โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล	69
2.10 กรอบแนวคิดการศึกษา	84

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมประเภทหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศ และสามารถสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ผลประโยชน์ที่เกิดแต่ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นั้น ก่อให้เกิดการจ้างงานและสร้างรายได้ให้กับบุคคลหลายกลุ่ม อันได้ แก่กิจการคมนาคมขนส่ง ร้านอาหารภัตตาคาร บริษัทนำเที่ยว ธุรกิจให้เช่า รับจ้าง ธุรกิจ ที่พักโรงแรม ร้านขายของที่ระลึก และประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น

การท่องเที่ยวเป็นนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่นิยมกันมากสำหรับคนทั่วไปเมื่อยามว่าง จากการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ เนื่องจากการมีสัญชาตญาณอยากรู้อยากเห็นสิ่งแปลกใหม่ โดยมี แรงกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ 4 แรงกระตุ้น คือ แรงกระตุ้นด้านกายภาพ แรงกระตุ้น ด้านวัฒนธรรม แรงกระตุ้นทางสัมพันธภาพ และแรงกระตุ้นทางสถานภาพ จึงเป็นเหตุให้การ ท่องเที่ยวของโลกเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา และคาดว่าจะ เจริญเติบโตต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากมายส่งผล คิดต่อเศรษฐกิจโดยรวมเป็นต้นเหตุให้ประเทศต่าง ๆ พยายามจัดการท่องเที่ยวของตนเองอย่างมี ระบบ เพื่อให้การท่องเที่ยวมีการพัฒนามากยิ่งขึ้น ไปอีกจนกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลก

การพัฒนาการท่องเที่ยวในอดีตที่ผ่านมาทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (Convention Tourism) ที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวในประเทศของตนมากที่สุดเพื่อให้ได้รายได้เข้า ประเทศมากที่สุด แต่ท่ามกลางความเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวแบบนี้ กลับทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและภาพพจน์ของการท่องเที่ยวลดถอยลง จนกระทั่งประมาณ 10 กว่าปี มาแล้ว จึงมีบุคคลหลายวงการทั้งนักวิชาการ สื่อมวลชน ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และองค์การพัฒนาเอกชน(NGO) ได้เรียกร้องให้มีการจัดการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) อันเป็นทางเลือกในการพัฒนาการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมใน แหล่งท่องเที่ยวควบคู่กันไป อีกทั้งเกิดกระแสความคิดเห็นที่จะปรับกระบวนการและวิถีทัศน์ของ การท่องเที่ยวเสียใหม่ โดยกระแสเรียกร้องให้อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทิวทัศน์ความรุนแรงและ ต่อเนื่อง มีการกล่าวอ้างว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อผลเสียต่อสภาพแวดล้อมทั้งของ แหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมชุมชน เป็นเหตุให้มีการจัดประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและ พัฒนาแบบยั่งยืนขึ้นที่เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) หรือที่เรียกว่า Globe 90' Conference มีการพูดถึงการพัฒนาแบบยั่งยืนที่โยงไปสู่การ

พัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ทำให้ประเทศต่าง ๆ พยายามคิดหารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และเป็นเหตุให้มีการจัดประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) มีส่วนผลักดันให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งระบบและกระบวนการเพื่อการประสานการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตั้งแต่ในระดับการตัดสินใจและการระบุแนวทางการปฏิบัติที่จำเป็นซึ่งปรากฏอยู่ใน Agenda 21 ส่วนที่เกี่ยวกับ Travel and Tourism Industry ได้ก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้าน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : 2-1) คือ

1. กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้งในแง่การอนุรักษ์ ป้องภัย และแก้ไขวิกฤตการณ์ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

2. กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยว และในทุกส่วนของสังคม เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมีความรู้และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากรากหญ้า (ประชาชนพื้นฐาน) อันจะเป็นหลักประกันที่จะทำให้การพัฒนามีทิศทางที่ถูกต้อง มีการกระจายรายได้ที่เหมาะสม เป็นไปตามความต้องการของผู้ที่อยู่ในพื้นที่มากขึ้น

นอกจากนั้น ผลของการประชุมครั้งนี้ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอีกแนวทางหนึ่ง โดยมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันตามการบัญญัติของนักคิด เช่น Sustainable Tourism , Green Tourism , Conservation Tourism , Environment friendly Tourism , Ethical Tourism , Responsible Tourism , Appropriate Tourism , และ Nature Based Tourism เป็นต้น สำหรับในประเทศไทย ได้บัญญัติศัพท์การท่องเที่ยวแนวทางนี้ในชื่อภาษาไทยว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ตามบัญญัติของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งนำเสนอราชบัณฑิตสถานพิจารณาประกาศใช้อย่างเป็นทางการแล้ว (บุญเลิศจิตต์วัฒนา, 2542 :10 – 11)

การท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างกลุ่มบุคคล 3 กลุ่มในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว คือ (1) กลุ่มนักท่องเที่ยว (2) กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว และ (3) กลุ่มที่เรียกว่าเจ้าของพื้นที่ ซึ่งหมายถึง ประชาชน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในรูปขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบร่วมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) (2540) จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยขึ้น และได้กำหนดกลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2546 โดยกำหนดให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การฟื้นฟูอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวไทย และการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเป็นกลยุทธ์การจัดการที่สำคัญเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีเป้าหมายระยะสั้น (ปี 2541 - 2546) ให้พัฒนาไปในทิศทางที่ช่วยอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ระยะยาว (ปี 2555) ให้การท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์ไทยในมาตรฐานสากล (World Class) และผลักดันให้มีการดูแลรักษาการท่องเที่ยว การให้บริการและการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างสมบูรณ์ โดยเน้นที่จะผลักดันให้มีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบให้ประชาชนมีความเข้าใจ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่น และเห็นความสำคัญในเรื่องของการท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนให้อยู่ในสภาพที่ดี มุ่งส่งเสริมและเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนต่าง ๆ ให้มากขึ้น

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อให้สามารถตอบสนองกระแสความต้องการด้านการอนุรักษ์ กระแสความต้องการของตลาด และกระแสของการพัฒนาคน โดยให้ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีขีดความสามารถในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน เกิดความภาคภูมิใจ และยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องเข้ามาบทบาทในกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเป็นระบบ เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรตัวแทนของประชาชนที่เป็นเจ้าของท้องถิ่น ที่เป็นเจ้าของทรัพยากร และยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนได้ ดังนั้น ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ต่าง ๆ จึงขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นมูลเหตุสำคัญในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน และเป็นองค์กรที่กำหนดนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น จึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเลือกที่จะศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพราะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นผู้ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้านตาม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2540 และพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และแก้ไขเพิ่มเติม 2539 ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายอำนาจในการปกครอง ส่วนท้องถิ่น และอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ โดยจัดให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวมีความรู้และวิถีการปฏิบัติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และประชาชนในพื้นที่สามารถมีรายได้เพิ่ม อันเป็นผลมาจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้ด้วย (มนัส สุวรรณ , 2542 : 48 - 49) อีกทั้งผู้ศึกษามองเห็นว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น นอกจากจะมีบทบาทอำนาจหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังเป็นผู้นำของประชาชนในชุมชน ที่จะนำประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ดี โดยเลือกที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ทั้งด้านการศึกษาปัญหา ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการติดตามผล และระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีมากน้อยเพียงใด และศึกษาถึงปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ส่งเสริมให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องสำหรับพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดนครนายก เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดนครนายกได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นที่รู้จักทั่วไปของนักท่องเที่ยว เช่น เขาใหญ่ น้ำตกสาริกา น้ำตกนางรอง วังตะไคร้ และบ้านดงละคร เป็นต้น

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตจังหวัดนครนายก

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตจังหวัดนครนายก

1.2.3 เพื่อศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชน มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งแบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ด้าน คือ (1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามผล

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษามีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตจังหวัดนครนายก โดยสุ่มตัวอย่าง 2 อำเภอ คือ อำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี และศึกษาจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทุกตำบล

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี ทั้ง 19 อบต. จำนวน 351 คน

1.3.4 ขอบเขตด้านเวลา

ทำการศึกษามีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล 1 เดือน คือ เดือนมีนาคม 2547

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 ทำให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.4.2 ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.4.3 สามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดนครนายก และพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตจังหวัดนครนายกมีแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ยูว์พันธ์ วุฒิเมธี (2526 : 20) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ การช่วยปฏิบัติการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อมาถึงประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า “มนุษย์ทุกคนต้องมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส และการพัฒนาที่ถูกต้อง”

พัฒนา บุญรัตนพันธ์ (2517 : 129) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า กระบวนการทำให้ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง เพื่อตัวประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเอง และมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ซึ่งที่ปรารถนา หรือที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช่เป็นการกำหนดกรอบแนวคิดจากบุคคลภายนอก

อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง (2522 : 19 อ้างถึงใน วรรณภา ลิ้มพานิชย์, 2538 : 7) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกันจะต้องมีมากจนเกิดความริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือทำในนามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้น องค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

อกิน รพีพัฒน์ (2527 ก : 320) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจปัญหา เป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ไม่ใช่ที่เรากำหนดไปแล้วว่าให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 22) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า หมายถึงการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม การมีส่วนร่วมของประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของคนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527:185) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า หมายถึงการเกี่ยวข้องกับทางสังคม ด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นสิ่งเร้าให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

ไพรัตน์ เคชะรินทร์ (2527 : 6) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในเชิงนโยบาย ว่าเป็น กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัครในรูปต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาตามที่กำหนดไว้

ปกรณ ปรียากร (2530 : 64) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชน คือ การที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์

เสน่ห์ จามริก (2527 : 22) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ได้หมายความว่า จะดึงประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมตามที่นักวิชาการหรือองค์กรพัฒนาตั้งขึ้น แต่ที่จริงแล้วให้ชุมชนมีกิจกรรม และวิธีดำเนินการของเขาเองในชุมชน

William W. Reeder (1974 : 39 อ้างถึงใน วรรณ สัมพานิชย์, 2538 : 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้ คือ การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคมซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

Alastair T. White (1982 : 18 อ้างถึงใน กิตติ คันทธา, 2536 : 14) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 มิติ คือ

มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำ และทำอย่างไร

มิตที่สอง มีส่วนร่วมเสถียรในการพัฒนาลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และ

มิตที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน

Fairchild (1964 : 263) กล่าวว่าในทางจิตวิทยา การมีส่วนร่วมหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคล โดยการสร้างสถานการณ์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่มบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายต่าง ๆ ดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ทั้งนี้เพื่อที่จะสนองตอบความต้องการส่วนบุคคล โดยประชาชนเหล่านั้นจะมีความชำนาญของบุคคลในการแก้ปัญหา ร่วมกับการใช้วิชาการที่เหมาะสมในการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการและพึงประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กร

2.1.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

Cohen and Uphoff (1980 : 4 อ้างถึงใน ชูสวัสดิ์ จันทร์โรจนกิจ, 2541 : 23) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิด คือ

(1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่ม ตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

(2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริการ และการประสานขอความร่วมมือ

(3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

(4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

กรรมิกา ชมดี (2524 : 13) ได้สรุปการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบ คือ

(1) การมีส่วนร่วมในการเข้าประชุม

(2) การมีส่วนร่วมในการออกเงิน

(3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ

(4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ

(5) การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์

(6) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน

(7) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค

- (8) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
- (9) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
- (10) การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ไพรัตน์ เคชะรินทร์ (2527 : 6 - 7) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบายการพัฒนา คือ

- (1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงตลอดถึงความต้องการของชุมชน
- (2) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองต่อความต้องการของชุมชน
- (2) ร่วมวางแผนนโยบาย หรือวางแผน หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหามาสนองความต้องการของชุมชน
- (4) ร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- (5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงการบริหารงานการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
- (6) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
- (7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
- (8) ร่วมควบคุมติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำไว้โดยเอกชน และรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี

บงอร ฤทธิภักดี (2528 : 19) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 3 ลักษณะ ใหญ่ๆ ดังนี้

- (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งประกอบด้วยการริเริ่มและวางแผน
- (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
- (3) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากโครงการ

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2526 : 272 - 273) ได้แยกแยะขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

- (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท
- (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
- (3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน
- (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลงาน

ปกรณัม ปรียากร (2530 : 64) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ลักษณะ

- (1) เป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดว่าอะไรคือความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน
- (2) เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานนั้น
- (3) เป็นผู้มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สูงขึ้น
- (4) เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนา

อย่างต่อเนื่อง

สมศักดิ์ สุวรรณสุจริต (2531 : 43-44) จำแนกการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

(1) การมีส่วนร่วมโดยตรง ได้แก่ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาโดยตรงด้วยตัวเองในลักษณะต่าง ๆ เช่น ร่วมเป็นกรรมการบริหารโครงการ การให้ข้อคิดเห็น การสละแรงงาน การให้ความร่วมมือในการดำเนินงานตามโครงการ

(2) การมีส่วนร่วมทางอ้อม ได้แก่ การมีส่วนร่วมโดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น ให้ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะผ่านทางสมาชิกสภาเทศบาลหรือคณะเทศมนตรี

(3) การมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ ได้แก่ การมีส่วนร่วมผ่านสถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา

นอกจากนั้น **สมศักดิ์ สุวรรณสุจริต** ยังได้มีการกล่าวไว้ว่าประชาชนอาจเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นของตนได้ใน 5 ลักษณะ คือ

- (1) การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไข
- (2) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
- (3) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา
- (4) การได้รับประโยชน์จากผลของการพัฒนา
- (5) การประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

Cary (1976 : 144) แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ 5 ลักษณะ ดังนี้

- (1) เป็นสมาชิก (membership)
- (2) เป็นผู้เข้าประชุม (attendance at meeting)
- (3) เป็นผู้บริจาค (financial contribution)
- (4) เป็นกรรมการ (membership on committees)
- (5) เป็นประธาน (leader)

World Health Organization (1981 : 41) ได้เสนอ รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริงหรือสมบูรณ์จะต้องประกอบด้วยขบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

(1) การวางแผน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาจัดอันดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผลและประการสำคัญ คือ การตัดสินใจด้วยตนเอง

(2) การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการ และการบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมทางการเงินและบริการ

(3) การใช้ประโยชน์ ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเอง และควบคุมสังคม

(4) การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุ

สมุท ทวยแก้ว (2536 : 15-16) สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมจากแนวคิดต่าง ๆ ออกเป็น 4 ประเภท คือ

(1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) มี 3 ขั้นตอน คือ

(1.1) ริเริ่ม (Initial Decision)

(1.2) ดำเนินการตัดสินใจ (Ongoing Decision)

(1.3) ตัดสินใจปฏิบัติงาน (Operational Decision)

(2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน (Implementation) มี 3 ขั้นตอน คือ

(2.1) การสนับสนุนด้านทรัพยากร (Resource Contribution)

(2.2) การบริหารจัดการและการประสานความร่วมมือ (Administration and Co-ordination)

(2.3) การขอความร่วมมือ (Enlistment)

(3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) มี 3 ขั้นตอน คือ

(3.1) ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ (Material)

(3.2) ผลประโยชน์ทางสังคม (Social)

(3.3) ผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Personal)

(4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

อนุกรม สุวรรณสถิตกร (2529 : 25) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 4 รูปแบบ คือ

(1) ร่วมคิด คือ ร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางแผนโครงการ วิธีการดำเนินงาน การติดตามตรวจสอบ และการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการได้ผลตามวัตถุประสงค์

(2) ร่วมตัดสินใจ คือเมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือแล้ว จะต้องร่วมกันในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุด หรือเหมาะสมที่สุด

(3) ร่วมปฏิบัติการตามโครงการ คือ เข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น

(4) ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ได้มีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะและรูปแบบของการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่องค์กรเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือสมาชิกร่วมทำการสำรวจค้นหาสาเหตุของปัญหา แสวงหารูปแบบการแก้ไข ร่วมวางแผน ร่วมคิด ตัดสินใจ ร่วมดำเนินกิจกรรม รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนติดตามผลการดำเนินงานด้วย ซึ่งอาจจะเข้าร่วมทุกขั้นตอนหรือร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็ได้

2.1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

อำนาจ อนันตชัย (2527 : 161) กล่าวถึง ความสำเร็จของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชน 3 ประการ คือ

(1) การเข้ามาตัดสินใจของประชาชนตั้งแต่แรกเริ่มว่ามีปัญหา สาเหตุของปัญหา การแก้ปัญหาด้านการคิดจะทำโครงการอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน โดยใช้ประโยชน์จากแรงงานได้ถูกต้องตามเวลาและสถานที่

(2) การผสมผสานแผนงานและโครงการของส่วนราชการด้วยการพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถด้านปริมาณและคุณภาพของหน้าที่ เพื่อการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้ถูกต้องตามเวลาและสถานที่

(3) การสร้างองค์กรท้องถิ่น กลไกการประสานงบประมาณปัจจัยการดำเนินการทั้งภาครัฐและเอกชน ความต้องการอันจำเป็นของประชาชน รวมทั้งการติดตามดูแลรักษาสืบไป

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531 : 25) ได้กล่าวถึง แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ถ้ามองในแง่ของการบริหารการพัฒนา คือ

(1) จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน

(2) ประชาชนมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น

(3) การดำเนินงานตามโครงการจะราบรื่นถ้าได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น

(4) โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากร เพื่อการพัฒนาชนบทมากขึ้น

(5) จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

World Health Organization / UNICEF (1978 : 59 - 68) ได้เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการ คือ

(1) ปัจจัยของสิ่งจูงใจ จากสภาพความเป็นจริงของชาวชนบท จะเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่น ๆ นั้น จะมีเหตุผล 2 ประการ คือ การมองเห็นว่าตนจะได้รับประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องของการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ ประการที่สอง การที่ได้รับการบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

(2) ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม แม้ว่าชาวชนบทเป็นจำนวนมากจะเห็นประโยชน์ของการเข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนา แต่ก็ไม้อาจจะเข้าร่วมกิจกรรมได้ เนื่องจากไม่เห็นช่องทางของการเข้าร่วม หรือเข้าร่วมแล้วก็ไม่ได้รับผลดังที่คาดหวังไว้ เนื่องจากการเข้ามามีส่วนร่วมกันนั้นมิได้มีการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ กฎระเบียบ แบบแผน ลักษณะการทำงาน เงื่อนไขการเข้าร่วม เป็นต้น ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้าร่วม จึงควรมีลักษณะนี้ คือ

(2.1) เปิดโอกาสให้ทุก ๆ คน และทุก ๆ กลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจจะอยู่ในรูปของการมีตัวแทน หรือการเข้าร่วมโดยตรง

(2.2) ควรมีเวลากำหนดที่ชัดเจน เพื่อผู้เข้าร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้ตามสภาพเป็นจริงของตน

(2.3) กำหนดลักษณะกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

(3) ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมา ในกิจกรรมหนึ่ง ๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วย ได้มีโอกาสเข้าร่วม แต่ก็ไม้อาจจะกำหนดเป้าหมายวิธีการ หรือผลประโยชน์ของกิจกรรม แต่ขึ้นอยู่กับกำหนัดและการจัดสรรของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งไม้อาจจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530 : 217 - 218) ได้กล่าวว่า ปัจจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทขึ้นอยู่กับ

(1) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองที่ว่าสามารถที่จะช่วยตนเองพร้อมกับการช่วยเหลือผู้อื่นได้ และจะต้องแสดงศักยภาพจะเข้าร่วมต่อการพัฒนา

(2) โครงสร้างเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีเงื่อนไขแบบเศรษฐกิจเป็นข้อเรียกร้องเบื้องต้น (Requirement) จะทำให้คนจนไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ และกลุ่มคนยากจนในหมู่บ้านและวิธีการแสดงออกในรูปแบบตามประเพณีมาใช้ในการพัฒนา

(3) หน่วยครอบครัวมีความเข้าใจในเรื่องของการมีส่วนร่วม จะมีผลต่อการมีส่วนร่วม และการควบคุมจากเบื้องล่าง (Control from below) มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็คือ พลังทางสังคม อันได้แก่ มาตรการทางสังคม วัฒนธรรม ศาสนา

(4) การให้อิสระแก่กลุ่มชาวบ้านที่จะร่วมตัดสินใจด้วยกันในกิจกรรมต่าง ๆ จะสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

(5) การตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่ม ไม่ได้เป็นหลักการตามเหตุผลของการเก็งกำไรผลประโยชน์สูงสุดทางวัตถุ หากแต่ตัดสินใจเข้าร่วมบนพื้นฐานคุณค่าอื่น ผลประโยชน์ทางวัตถุเป็นสิ่งที่ตามมา

จากแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยของการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ในการศึกษาครั้งนี้เน้นที่จะศึกษาปัจจัยที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อนำผลการศึกษามาพัฒนาปัจจัยดังกล่าว เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขององค์การบริหารส่วนตำบลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคต ซึ่งได้แก่

ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เป็นพื้นฐานของมนุษย์ โดยนัยแห่งความเป็นสัตว์สังคมที่ต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมต้องร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอด และเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น การพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ได้รับการยอมรับกันโดยทั่วไปในปัจจุบัน

“การมีส่วนร่วมของประชาชน” (People’s Participation) ถูกนำมาใช้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เป็นต้นมา ถึงแม้ว่าจะเป็นคำที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน ทั้งในวงวิชาการและวงราชการ แต่ในการตีความหมายของการมีส่วนร่วม นั้นยังมีลักษณะไม่สอดคล้องกันไปมาทางเดียวกันนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานของภาค

รัฐ ได้มีการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนไปใช้เป็นเครื่องมือในการให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมหรือโครงการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กำหนดขึ้น (ศลิษา พึ่งแสงแก้ว, 2536 : 30) เพื่อให้เข้าใจในความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างถูกต้องและตรงกันจึงจำเป็นต้องมีการทบทวนถึงนิยามความหมาย ขอบเขต และรูปแบบการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาได้อย่างถูกต้อง ไม่หลงทาง

ไพรัตน์ เคะชรินทร์ (2527 : 6) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่ได้กำหนดไว้

ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข จัดการประชุมเรื่อง “ การมีส่วนร่วมของชุมชน : นโยบายและกลวิธี ” ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า คือ “ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจที่จะกำหนดชีวิตของตนเองด้วยตัวของตัวเอง” (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2527 : 2)

Norman Uphoff (อ้างถึงใน ซาติชาย ณ เชียงใหม่, 2533 : 2-8) ที่กล่าวว่า เราไม่ควรมองการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่มีองค์ประกอบต่างๆ ที่สามารถวัดได้ในเชิงปริมาณ แต่ในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท ควรแยกแยะความแตกต่างระหว่างมิติและบริบทของการมีส่วนร่วม ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสังเขป ดังนี้ (ตามแผนภาพที่ 2.1)

(1) มิติของการมีส่วนร่วม มุ่งให้ความสนใจกับ 3 ประเด็น คือ

(1.1) รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น แบ่งออกได้ 3 รูปแบบใหญ่ คือ

(1.1.1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ประกอบ

ไปด้วย

- การตัดสินใจริเริ่ม ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ระบุปัญหา และความ ต้องการของชุมชน คิดค้นวิธีการในการแก้ไขปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะประชาชนเป็นผู้ประสบปัญหา ย่อมรู้ปัญหาของตนเองได้ดีที่สุด

- ตัดสินใจวางรูปโครงการ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากที่สุดต่อความสำเร็จของโครงการในทางปฏิบัติ เป็นการตัดสินใจว่าโครงการควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง ควรปรับเป้าหมายและวิธีการปฏิบัติโครงการและกิจกรรมต่างๆ อย่างไร

- การตัดสินใจบริหารจัดการโครงการ มีความเกี่ยวข้องกับองค์กรของประชาชนที่ถูกสร้างขึ้นโดยโครงการ หรือมีความสัมพันธ์กับโครงการในการบริการต่าง ๆ แก่ประชาชน

(1.1.2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโครงการ (implementation) ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคทรัพย์สิน แรงงาน วัสดุต่าง ๆ รวมทั้งข่าวสารการมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงานโครงการ และการมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมของโครงการ

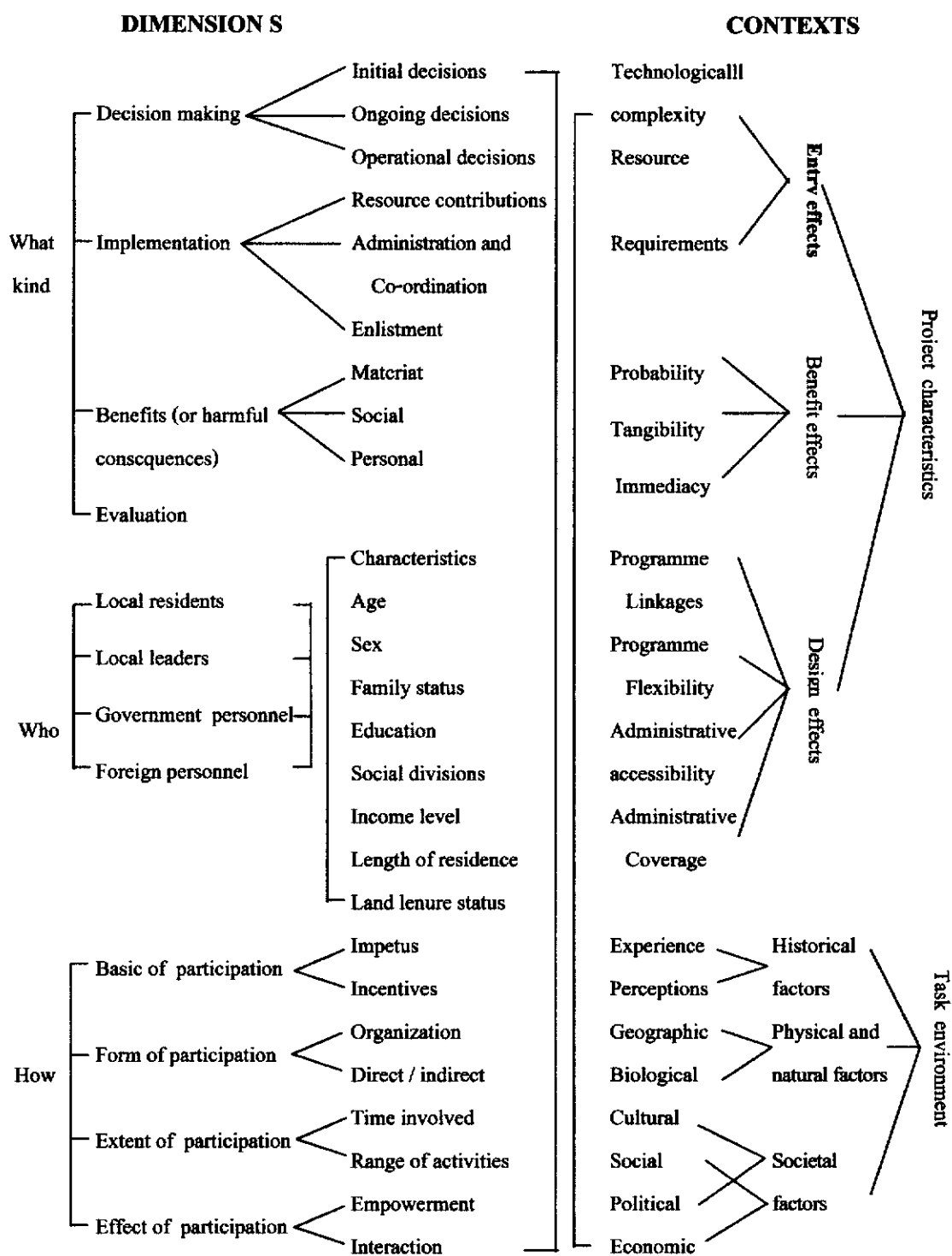
(1.1.3)การมีส่วนได้รับประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางด้านวัตถุ ประโยชน์ทางด้านสังคม และประโยชน์ส่วนบุคคล เช่น การได้รับการยกย่อง นับถือ หรือมีอำนาจทางสังคม เป็นต้น

(1.1.4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ได้แก่ ร่วมให้ความคิดเห็นต่าง ๆ ในการประเมินผลโครงการ การแสดงความพอใจหรือไม่พอใจ หรือแม้กระทั่งการแสดงความคิดเห็นและความต้องการ โดยผ่านกลุ่มหรือองค์การต่าง ๆ ที่ตนสังกัดอยู่

การที่กลุ่มหรือชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว นอกจากจะทำให้ผลของโครงการพัฒนาเป็นไปตามเป้าหมายและสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนแล้ว การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหา และแนวทางการดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านั้นมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) ในกิจกรรมนั้น และจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

แผนภูมิที่ 2.1 กรอบสำหรับการบรรยายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วม (A Basic Framework for Describing and /analyzing Participation)

ที่มา : Norman Uphoff. 'Farmer's Participation in Project Formulation, Design and Operation', อ้างถึงใน อคิน รพีพัฒน์. 2527 : 110)

(1.2) กลุ่มบุคคลที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ได้แก่ ประชาชน ในชุมชน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการ และนักพัฒนาเอกชน มีตัวแปรใดบ้างที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ เช่น อายุ เพศ ระดับการศึกษา สถานภาพ หรือรายได้

(1.3) คุณลักษณะของกระบวนการมีส่วนร่วม สามารถศึกษาได้จากพื้นฐานการเข้าร่วมเกิดจากอะไร มีสิ่งใดเป็นตัวกระตุ้น การมีส่วนร่วมเกิดจากความสมัครใจหรือถูกบังคับ

ปรัชญา เวสารัชช (2528 : 13) ได้เสนอแนวคิดและข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญในการประชุม องค์การสหประชาชาติ เมื่อ พ.ศ. 2521 กล่าวถึงจุดริเริ่มที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมขึ้นว่ามี 3 ประเภท คือ

(1) การมีส่วนร่วมซึ่งเกิดขึ้นเอง โดยมีได้มีการแทรกแซง (spontaneous) เป็นลักษณะการร่วมซึ่งผู้ร่วมเต็มใจเกิดจากระดับฐานล่าง มิได้มีการสนับสนุนจากภายนอก

(2) การมีส่วนร่วมโดยการชักจูง (induced) โดยมีการสนับสนุนให้อำนาจ และเป็นทางการ และ

(3) การมีส่วนร่วมโดยถูกบังคับ (coerced) มีลักษณะบังคับขู่เข็ญให้เข้าร่วม ถึงแม้การมีส่วนร่วมอาจเกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะ แต่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าในระยะยาวนั้น การมีส่วนร่วมโดยบังคับ และขาดการสนับสนุนจากประชาชนจะก่อผลเชิงลบ และบั่นทอนความสนใจของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนา

(1) โครงสร้างและช่องทางการมีส่วนร่วมมีองค์การที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการรองรับ และประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้โดยตรงหรือโดยทางอ้อม

(2) ระยะเวลาของการมีส่วนร่วมมีลักษณะชั่วคราวชั่วคราว หรือต่อเนื่อง รวมถึงขอบเขตของการมีส่วนร่วมครอบคลุมกิจกรรมต่าง ๆ ได้เพียงไร

(3) อำนาจการต่อรอง และขีดความสามารถที่เพิ่มขึ้นของประชาชน ในการได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเมื่อเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

นอกจากประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183) มีมุมมองต่อการมีส่วนร่วมในเชิงเทคนิคของประชาชนที่มองการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง “ การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุจูงใจให้กระทำการ (contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย”

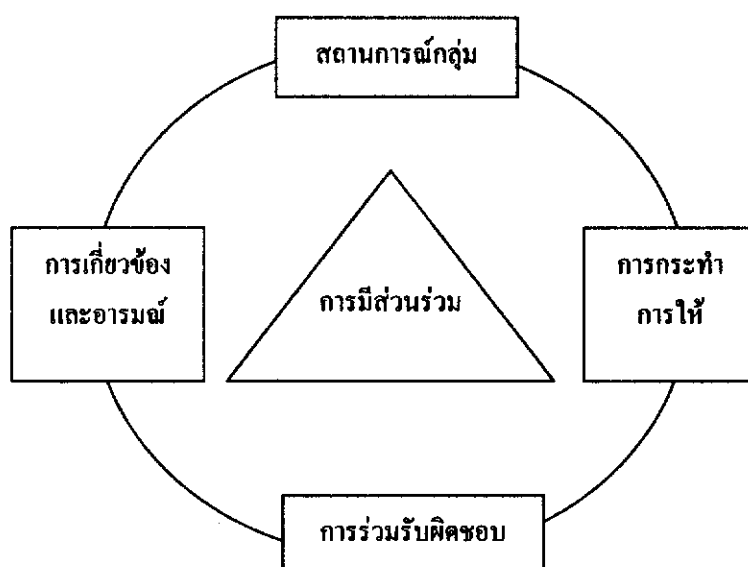
การมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้นิยามดังกล่าว จึงประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ คือ (แผนภูมิที่ 2)

(1) การเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องกับทั้งตัว (self) ไม่ใช่เฉพาะเพียงแค่เกี่ยวข้องกับด้านกำลังกาย หรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับทางจิต (ego-involved) ไม่เพียงแต่ด้านการงาน (task-involvement)

(2) การกระทำทำให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้บังเกิดความเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์แล้ว เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กระทำเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม (consent) ที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่งเป็นการกระทำโดยปราศจากการยินยอม พร้อมใจ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “บุคคลวิถี” คือ มีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม

(3) การร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจ อารมณ์ และได้กระทำทำให้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง (self-involved) กับกลุ่ม และต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

แผนภูมิที่ 2.2 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

ดังนั้นอาจสรุปได้อีกนัยหนึ่งว่า

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือร่วมใจ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ Participation = Co-operation + coordination + responsibility
--

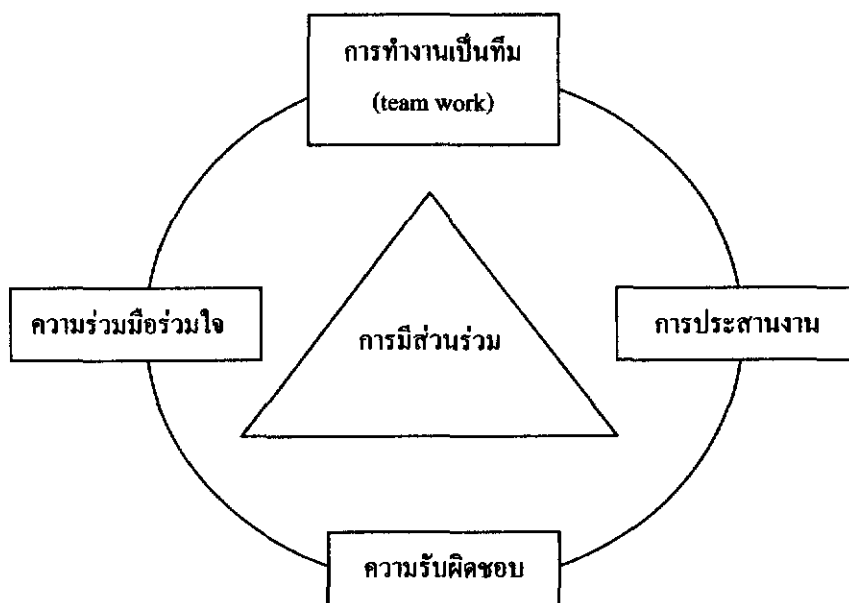
(1) ความร่วมมือร่วมใจ หมายถึง ความตั้งใจของบุคคลที่จะมาทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

(2) การประสานงาน หมายถึง ห้วงเวลา และลำดับเหตุการณ์ที่มีประสิทธิภาพ ในการทำกิจกรรมหรือการทำงาน

(3) ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกผูกพันในการทำงาน และในการทำให้เชื่อถือไว้วางใจ

โดยนัยดังกล่าวนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (teamwork) นอกจากนี้ ยังเป็นวิธีที่ทรงประสิทธิภาพในการเสริมสร้างและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วม เข้าใจสถานการณ์และอุทิศตนมากยิ่งขึ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนานั้น การมีส่วนร่วมยังเป็นกระบวนการปรับปรุงการทำงาน หรือกิจกรรมของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้นไปอีก (แผนภูมิที่ 3)

แผนภูมิที่ 2.3 ความหมายของการมีส่วนร่วม

แนวคิดดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาต้องเริ่มต้นจากประชาชน (start where the people are) และประชาชนต้องช่วยตนเอง (self-help) ซึ่งหมายความว่าสิ่งที่ประชาชนจะริเริ่มและช่วยตนเองได้นั้น ประชาชนต้องมีโอกาสที่จะเข้ามีส่วนร่วมในกิจการพัฒนาชุมชนเสียก่อน กล่าวคือ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการดังนี้

- (1) ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (freedom to participate)
- (2) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (ability to participate)
- (3) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (willingness to participate)

หากไม่มีอิสรภาพ ไม่มีความสามารถ และไม่มีใจเต็มใจแล้ว ไซ้ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะไม่เกิดขึ้นเลย

นอกจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการดังกล่าวแล้ว ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้

- (1) ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน
- (2) ประชาชนต้องไม่เสียเงินทองค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไป ประเมินค่าผลตอบแทนที่จะได้รับ
- (3) ประชาชนต้องมีความสนใจที่จะสัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
- (4) ประชาชนต้องสามารถสื่อสารเรื่องกันทั้ง 2 ฝ่าย
- (5) ประชาชนต้องไม่รู้สึกระทอกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมหากมีส่วนร่วม

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้นิยามนี้ คือ ความรู้สึกร่วมของบุคคลหนึ่งที่อยู่ในกลุ่ม องค์กร หรือชุมชน จะเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลนั้นกระทำการได้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายของกลุ่ม และเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มของตน ถ้าสมาชิกกลุ่มทุกคนขาดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในการทำกิจกรรมใด ๆ แล้ว สมาชิกก็จะไม่ทำกิจกรรมนั้น ๆ เพราะถือว่ามีเรื่องของตน จึงไม่อยากจะยุ่งและไม่ร่วมรับผิดชอบใด ๆ เนื่องจากมิได้ร่วมทำกิจกรรมดังกล่าว ทำให้กลุ่มต้องประสบความล้มเหลวในการทำกิจกรรมของกลุ่ม

ปรัชญา เวสารัช (2528 : 4-5) ได้สรุปไว้ว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ควรมีลักษณะ ดังนี้

- (1) การมีส่วนร่วมของประชาชนควรครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนา มีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

(2) การมีส่วนร่วมสะท้อนการเข้ามาเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตย กล่าวคือ การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดนโยบายการวางแผน และดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

(3) การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทรัพยากรและลงแรงเพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่จะได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว กล่าวคือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจไม่ว่าระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

(4) ลักษณะการมีส่วนร่วมจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ เพราะการมีส่วนร่วมไม่ได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

ในขณะที่ ทนงศักดิ์ คู่มีน้ำ และคณะ (2534 : 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการรวมกลุ่ม เพราะการรวมกลุ่มเท่านั้นที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาความคิดของประชาชนด้วยการทำงานร่วมกันในการปรับปรุงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเองโดยชาวบ้านหรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนได้จัดขึ้นนั้น จะเป็นการเข้าร่วมของทั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้าน โดยการรับฟัง เสนอความคิดเห็น ซักถาม ตัดสินใจ วางแผนปฏิบัติ ตลอดจนประเมินผลกิจกรรมนั้น ๆ

ดังนั้นแล้ว กลุ่มจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้เพราะตระหนักถึงพลังที่เกิดจากการรวมกลุ่ม ซึ่งมีมากกว่าพลังในระดับบุคคล การสนับสนุนให้สมาชิกในกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา มีนัยว่าจะสามารถบรรลุเป้าหมายได้ครอบคลุมความต้องการของชุมชนมากกว่า ในขณะที่เดียวกันเมื่อกลุ่มสามารถพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งสิ่งนี้จะกลายเป็นกำลังในการต่อรองของกลุ่ม และสร้างงานที่สร้างสรรค์ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันเสริมสร้างความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม ของบุคคลในชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม

2.3.1 ความหมายของกลุ่ม

โสภา พุทธิฤกษ์ (2521 : 58) ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่ม คือ บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน มีการแสดงพฤติกรรมตอบโต้สัมพันธ์กัน ทุก ๆ กลุ่มที่เกิดขึ้นมานั้น จะมีความผูกพันอันจะเป็นโครงสร้างหรือทางจิตใจ สมาชิกของคนในกลุ่มอาจจะประสบความขัดแย้ง หรืออาจมีความเห็นสอดคล้องกันได้ กลุ่มทุกกลุ่มจะต้องมีระบบการดำเนินงานในกลุ่มและจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

สุรพล กาญจนจิตรว และประภาส ศิลปรัศมี (2529 : 12) ให้คำจำกัดความของกลุ่มว่า หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนมารวมกัน โดยมีแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันทางจิตวิทยาและเป็นที่ยอมรับในหมู่สมาชิกในกลุ่มเอง และรวมทั้งกลุ่มอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มมีแบบแผนหรือแบบอย่างของพฤติกรรมร่วมกันโดยเฉพาะ

พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ (2538 : 164) ได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ว่ากลุ่มประกอบไปด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ซึ่งได้สร้างแบบอย่างของการกระทำระหว่างกันทางกลุ่มหรือต่อคณะและเป็นที่ยอมรับร่วมกันว่าเป็นองค์ภาวะอย่างหนึ่งทั้งต่อสมาชิกด้วยกันเอง และกลุ่มอื่น ๆ เพราะกลุ่มจะพัฒนาแบบฉบับร่วมกันขึ้นมาเป็นของกลุ่มจนกระทั่งกลายเป็นแบบแผน (Pattern) ของบทบาท (Role) และหน้าที่อันพึงกระทำต่อกันจนเกิดเป็นมาตรฐานของชุดบทบาทของสมาชิก และนำมาสู่ปทัสถาน (Norms) ของกลุ่มในที่สุด ซึ่งอาจเป็นการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกัน และความเกี่ยวข้องระหว่างสมาชิกของกลุ่มจะทำให้ทราบชนิดของกลุ่มว่า เป็นครอบครัว ธรรมดา สหภาพแรงงาน หรือเป็นกลุ่มของฝูงชน ซึ่งแต่ละกลุ่มนั้นสมาชิกกลุ่มต้องมีการพบปะกัน และมีการกิจกรรมในกลุ่มอย่างสม่ำเสมอด้วย

2.3.2 องค์ประกอบและโครงสร้างของกลุ่ม (Group Structure)

- (1) องค์ประกอบของกลุ่ม กลุ่มมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้
  - (1.1) กลุ่มเกิดจากการรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
  - (1.2) สมาชิกกลุ่มต้องมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ต่อกัน
  - (1.3) สมาชิกมีความตระหนัก หรือรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม
  - (1.4) สมาชิกมีความสนใจร่วมกันและมีแบบแผนพฤติกรรมร่วมกัน
  - (1.5) มีปทัสถานและเป้าหมายร่วมกัน
  - (1.6) มีการเผชิญโชคร่วมกัน

(2) โครงสร้างของกลุ่ม หมายถึง เมื่อบุคคลมารวมตัวกัน และมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ จะต้องมีการจัดโครงสร้างภายในของกลุ่มเพื่อเป็นแบบแผนให้สมาชิกปฏิบัติตาม ซึ่งโครงสร้างของกลุ่มโดยทั่วไปประกอบด้วย

(2.1) สถานภาพ (status) หมายถึง ตำแหน่งของบุคคลภายในกลุ่มซึ่งจะต้องมีหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบอยู่ตามที่กลุ่มกำหนดไว้ให้ สถานภาพจะเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในด้านอำนาจหน้าที่ที่สมาชิกต้องแสดงต่อกันภายในกลุ่ม

(2.2) บทบาท (role) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกไปตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มให้ปฏิบัติตามตำแหน่ง หรือสถานภาพที่เขาเป็นอยู่ในกลุ่มนั้น ๆ ซึ่งบทบาทของสมาชิก หรือบุคคลจะแสดงออกอย่างไรขึ้นอยู่กับตำแหน่งหน้าที่ที่เขาได้รับจากกลุ่ม

(2.3) การสื่อสาร (Communication) คือ การติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันภายในกลุ่มอันเป็นการเชื่อมโยงถึงกันเพื่อความสัมพันธ์อันดีต่อกันของสมาชิกภายในกลุ่ม ซึ่งหากปราศจากซึ่งการสื่อสารแล้วจะทำให้กลุ่มเกิดความไร้ระเบียบ

(2.4) ปทัสถาน (Norm) หมายถึงแนวทาง หรือแบบแผนของการปฏิบัติ หรือความประพฤติกของสมาชิกเพื่อเป็นข้อบังคับ หรือแนวปฏิบัติร่วมกันให้เป็นไปตามทิศทางที่สมาชิกได้กำหนดไว้ร่วมกัน อันประกอบไปด้วย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ รวมทั้งขนบธรรมเนียมปฏิบัติของคนในชุมชนที่มารวมกลุ่มกันด้วย (พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ. 2538 : 257)

(3) แบบแผนการจัดตั้งและพัฒนา กลุ่ม (Pattern of Group Formation and Development) ในการจัดตั้งกลุ่มหรือการรวมกลุ่มของประชาชนทั่วไปนั้น การดำเนินงานจะประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลวนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบหรือหลักเกณฑ์ในการรวมกลุ่มว่ามี แบบแผนอย่างไร มีแนวคิด หรือหลักการอะไรบ้าง ดังนั้น เป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มจึงมีความสำคัญมากในการที่กลุ่มจะพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้ ซึ่งแบบแผนและการพัฒนา กลุ่มสรุป ดังนี้ (สุรพล กาญจนจิตรรา และประภาส ศิลปรัศมี (2529 : 19-20)

(3.1) การจัดตั้งกลุ่มต้องคำนึงถึงความเหนียวแน่นและประสิทธิภาพขององค์กรกลุ่มเป็นหลัก กล่าวคือ

(3.1.1) กลุ่มต้องเกิดจากความต้องการของประชาชน
ด้วยความสมัครใจ

(3.1.2) กลุ่มต้องมีวัตถุประสงค์ชัดเจนร่วมกับสมาชิก

(3.1.3) กลุ่มต้องมีบรรยากาศของความสัมพันธ์และความร่วมมือ
ของสมาชิก

(3.1.4) กลุ่มต้องกำหนดหน้าที่ให้สมาชิกให้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ให้เห็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

(3.1.5) กลุ่มต้องอบรมให้สมาชิกอยู่ในระเบียบวินัยและอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่กำหนด

(3.1.6) กลุ่มต้องสามารถดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและช่วยๆ ให้สมาชิกมาพบปะกันบ่อย ๆ มีกิจกรรมที่สนองความต้องการของสมาชิกอยู่เสมอ

(3.2) หน่วยงานราชการหรือองค์กรที่มีส่วนในการจัดตั้งกลุ่มจะต้องเข้าใจในปรัชญาและหลักการดำเนินงานเพื่อพัฒนาองค์กรที่มีส่วนในการจัดตั้ง กลุ่มจะต้องเข้าใจในปรัชญาและหลักการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาองค์กรประชาชนมากกว่ามุ่งหวังผลประโยชน์ของหน่วยงานของตนเอง ดังนี้

(3.2.1) การตั้งกลุ่มต้องยึดหลักความต้องการของประชาชนเป็นสำคัญ

(3.2.2) ต้องยึดหลักการมีส่วนร่วม

(3.2.3) ต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มและสมาชิกพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

(3.2.4) การสนับสนุนต้องช่วยเหลือแต่สิ่งที่กลุ่มขาดหรือจำเป็น

เท่านั้น

(3.3) หน่วยงานราชการ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องจากภายนอกจะต้องพยายามให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงานกลุ่ม หากกลุ่มใดมีแบบแผนการพัฒนา และมีเป้าหมายที่ชัดเจนดังได้กล่าวมาแล้วนี้ก็จะสามารถดำเนินงานกลุ่มให้บรรลุผลได้

2.3.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการรวมกลุ่มและปัจจัยมีผลต่อความสำเร็จต่อการรวมกลุ่ม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการรวมกลุ่มและปัจจัยมีผลต่อความสำเร็จต่อการรวมกลุ่ม ได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลายทฤษฎี ซึ่งจะขอนำเสนอ ดังนี้

ทฤษฎีความกลมเกลียวเหนียวแน่นของกลุ่ม (Group Cohesiveness) ของ Festinger (1950 : 242 อ้างถึงใน สุรินทร์ ภูสุวรรณ, 2538 : 18) หมายถึง การดึงดูดใจให้สมาชิกภายในกลุ่มอยากอยู่กับกลุ่มต่อไป และสมาชิกของกลุ่มมีความจงรักภักดีต่อกลุ่ม และมีความพึงพอใจในกิจกรรมของกลุ่มซึ่งมีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

(1) ปัจจัยที่ทำให้เกิดความกลมเกลียวเหนียวแน่นภายในกลุ่ม

(1.1) ความต้องการของสมาชิกสอดคล้องกันดี

- (1.2) เป้าหมายของกลุ่มกับสมาชิกสอดคล้องกันดี
  - (1.3) ความตั้งใจของสมาชิกที่มีต่อกลุ่มมีสูง
  - (1.4) กิจกรรมกลุ่มน่าสนใจ และการมีผู้นำที่เป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย
- ซึ่งหากมีปัจจัยครบทั้ง 4 ข้อ จะทำให้สมาชิกอยากอยู่ต่อไป และมีอิทธิพลต่อสมาชิกคนอื่น ๆ
- (2) ปัจจัยบางประการที่มีส่วนช่วยให้เกิดความกลมเกลียวเหนียวแน่นในกลุ่ม
    - (2.1) ขนาดของกลุ่ม (Size of Group) กลุ่มที่มีขนาดเล็กจะมีความเหนียวแน่นสูงกว่ากลุ่มที่มีขนาดใหญ่
    - (2.2) สมาชิกกลุ่มมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน (Member Homogeneity)
    - (2.3) ความต้องการของสมาชิกขึ้นอยู่กับสมาชิกรายอื่น ๆ
    - (2.4) เมื่อมีเหตุการณ์หรือภัยมาจากภายนอกเข้ามาในกลุ่ม
    - (2.5) ความยากหรือกฎที่เคร่งครัดในการเข้าออก
  - (3) วิธีสร้างให้กลุ่มเกิดความกลมเกลียวเหนียวแน่นสูง จากผลการศึกษาที่กล่าวมามีวิธีที่จะสร้างให้เกิดความกลมเกลียวเหนียวแน่นในกลุ่มสูง ดังนี้
    - (3.1) เปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถเลือกเพื่อนร่วมกลุ่มหรือสมาชิกอื่นได้เอง
    - (3.2) สร้างกลุ่มทำงานจากผู้ที่มีทัศนคติในเรื่องสำคัญ ๆ หรือวัฒนธรรมใกล้เคียงกัน
    - (3.3) จำกัดจำนวนสมาชิกด้วยการแบ่งงานตามกลุ่มให้เล็กลง กระจายงานให้ทุกคน สร้างกฎเกณฑ์ในกลุ่มให้มาก เพื่ออยากต่อการเข้าออก

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ

The Lexicon Webster Dictionary (1987 : 465 อ้างถึงใน อูธร ชัยวรากรณ์, 2543 : 31) ให้ความหมาย ความรู้ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และโครงสร้างที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้า หรือ เป็นความรู้เกี่ยวกับสถานที่ สิ่งของหรือบุคคล ซึ่งได้จากการสังเกต ประสบการณ์ หรือรายงานการรับรู้ข้อเท็จจริงเหล่านี้ต้องชัดเจนและต้องอาศัยเวลา

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2520 : 16) ได้ให้ความหมายว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจจะโดยการฝึกได้หรือโดยการมองเห็นได้ขึ้นจำได้ ความรู้ขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมายข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีการแก้ปัญหาเหล่านี้ เป็นต้น ส่วนความเข้าใจ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2520 : 11) หมายถึง ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้น ซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจจะโดยการฝึกได้หรือโดยการมองเห็นได้ขึ้นจำได้ ความรู้ขั้นนี้ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมายข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีการแก้

ปัญหาเหล่านี้ เป็นต้น และได้อธิบาย “ความเข้าใจ” ว่า เมื่อบุคคลได้มีประสบการณ์กับข่าวสารหนึ่ง ๆ อาจจะโดยการฟัง ได้อ่านหรือได้เขียน เป็นที่คาดว่าบุคคลนั้นจะทำความเข้าใจกับข่าวสารนั้น ๆ ความเข้าใจนี้อาจจะแสดงออกในรูปของทักษะหรือความสามารถ ต่อไปนี้

(1) การแปล (Translation) หมายถึง ความสามารถเขียนบรรยายเกี่ยวกับข่าวสารนั้น ๆ โดยใช้คำพูดของตนเองซึ่งอาจจะออกมาในรูปแบบที่แตกต่างจากเดิม หรือออกมาในภาษาอื่น แต่ความหมายยังเหมือนเดิม

(2) การให้ความหมาย (Interpretation) หมายถึง การให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ หรือข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งอาจจะออกมาในรูปความคิดเห็นหรือข้อสรุปตามที่บุคคลนั้นเข้าใจ

(3) การคาดคะเน (Extrapolation) หมายถึง ความสามารถในการตั้งความคาดหมายหรือคาดหวังว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น ซึ่งความสามารถนี้จะเกิดจากความเข้าใจสภาพการณ์และแนวโน้มที่อธิบายไว้ในข่าวสารนั้น ๆ

ไพศาล หวังพานิช (2526 :96) กล่าวว่า “ความรู้ หมายถึง บรรดาข้อเท็จจริง หรือรายละเอียดของเรื่องราวอันเป็นประสบการณ์ของบุคคล ซึ่งสะสมและถ่ายทอดสืบต่อกันไป” ส่วนความเข้าใจนั้น (ไพศาล หวังพานิช, 2526 : 105) ท่านให้ความหมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ ความจำ ไปคัดแปลง ปรับปรุง เพื่อให้สามารถจับใจความอธิบายหรือเปรียบเทียบข้อย่อยเรื่องราว ความคิด ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้

อนันต์ ศรีโสภณ (2525 : 14-15) กล่าวว่า “ความรู้ หมายถึง ความจำในสิ่งที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน และให้ความหมายของความเข้าใจว่าความเข้าใจในความหมายของสิ่งนั้น”

นอกจากนี้ อนันต์ ศรีโสภณ ได้กล่าวถึงรายละเอียดของเรื่องความรู้ ความเข้าใจ ไว้ดังนี้

ความรู้ หมายถึง ความสามารถในทางพุทธิปัญญา ประกอบด้วยความรู้ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ ทางสมอง แบ่งเป็น 6 ชั้น ซึ่งเรียงจากพฤติกรรมที่ง่ายไปหาพฤติกรรมที่ยาก ดังต่อไปนี้

(1) ความรู้ (Knowledge) ความจำในสิ่งที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน ประกอบด้วย

(1.1) ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาโดยเฉพาะ เช่น ความรู้เกี่ยวกับความหมายของคำต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับความจริงต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ เวลา เหตุการณ์ บุคคล สถานที่ แหล่งกำเนิด ฯลฯ

(1.2) ความรู้เกี่ยวกับวิถีและการดำเนินงานที่เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะ เช่น ความรู้เกี่ยวกับลักษณะแบบแผนต่าง ๆ ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มและการจัดลำดับ ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกและแบ่งประเภทของสิ่งต่าง ๆ และความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีการดำเนินงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

(1.3) ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวความคิดและโครงสร้างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ความรู้เกี่ยวกับกฎ และการใช้กฎนี้ในการบรรยายคุณค่า หรือพยากรณ์ หรือตีความหมายของสิ่งที่เราสังเกตเห็น และความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและโครงสร้าง

(2) ความเข้าใจ (Comprehension) การเข้าใจความหมายของสิ่งนั้น ประกอบด้วย

(2.1) การแปล หมายถึง การแปลจากแบบหนึ่งไปสู่แบบหนึ่ง โดยรักษาความหมายไว้อย่างถูกต้อง

(2.2) การตีความหมาย หมายถึง การอธิบาย หรือเรียบเรียงเนื้อหาอันเสียใหม่ ให้เข้าใจง่าย

(2.3) การขยายความ หมายถึง การขยายความหมายของข้อมูลที่มีอยู่ให้ไกลออกไปกว่าเดิม

(3) การนำไปใช้ (Application) ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ ซึ่งจะต้องอาศัยความสามารถหรือทักษะทางด้านความเข้าใจดังกล่าวมาแล้ว การนำความรู้ไปใช้นี้กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การแก้ปัญหาเหล่านั้นเอง

(4) การวิเคราะห์ (Analysis) การแยกเรื่องราวออกเป็นส่วนย่อย ๆ ประกอบด้วย

(4.1) การวิเคราะห์ส่วนประกอบต่าง ๆ

(4.2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบนั้น

(4.3) การวิเคราะห์หลัก หรือวิธีการรวบรวมส่วนประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น

(5) การสังเคราะห์ (Synthesis) การรวบรวมส่วนประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

(6) การประเมินผล (Evaluation) การตัดสินคุณค่าในสิ่งที่กำหนดความมุ่งหมายได้ โดยการใช้เกณฑ์ที่แน่นอน

(6.1) การตัดสินใจโดยอาศัยเหตุการณ์ภายในสิ่งนั้นเป็นเกณฑ์

(6.2) การตัดสินใจโดยอาศัยเกณฑ์ภายนอกมาพิจารณา

วิเชียร เกตุสิงห์ (2520 : 101) ให้ความหมายของความรู้ความเข้าใจว่า คือ ความสามารถในการระลึกได้ถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เคยมีประสบการณ์ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เช่น จากการเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ จากการฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือพิมพ์ การเล่าต่อ ๆ กันมา เป็นต้น ความเข้าใจ คือ ความสามารถในการแปลความ ตีความและขยายความได้

จากที่กล่าวมานี้สามารถสรุปได้ว่า ความรู้ ความเข้าใจ หมายถึง ความทรงจำในข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน และสามารถนำความทรงจำเหล่านั้นออกมาแปลความ อธิบายนำไปประยุกต์ใช้ แยกแยะ รวบรวม เปรียบเทียบประเมินค่าได้

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.5.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ หรืออาจเรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมกันระหว่างคำว่า Ecology แปลว่า นิเวศวิทยา กับคำว่า Tourism แปลว่า การท่องเที่ยว นอกจากนั้น ในวงการท่องเที่ยวยังมีคำภาษาอังกฤษอื่น ๆ ที่สำคัญและใช้ในความหมายใกล้เคียงกัน อาทิ Nature Based, Green Tourism, Bio Tourism, Low impact Tourism หรือคำในภาษาไทยว่า นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ เป็นต้น (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542 : 11) นักวิชาการบางท่านสนใจเฉพาะพื้นที่ธรรมชาติ แต่นักวิชาการบางท่านกล่าวว่าต้องพิจารณาด้านสังคมและวัฒนธรรมด้วย ความขัดแย้งดังกล่าวจะนำเสนอออกมาในลักษณะของการเรียกขาน กล่าวคือ ได้มีความพยายามบัญญัติคำขึ้นมาหลายคำ อาทิ Eco-cultural Tourism คำเหล่านี้บัญญัติขึ้นเพื่อพยายามจะชี้ให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) แต่คำที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายที่สุดคือ Ecotourism ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 : 2-3) ใช้คำภาษาไทยว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ”

นิยามและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีบุคคลและกลุ่มบุคคลได้ให้ความหมายดังต่อไปนี้

Elizabeth Boo (1991 อ้างถึงใน คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538 : 3-2) ซึ่งเป็นผู้คลุกคลีกับงานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในลาตินอเมริกาและหมู่เกาะแคริบเบียน พร้อมกับเขียนรายงานเรื่อง “Ecotourism : The Potentials and Pitfalls” ได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า “การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์อันเนื่องมาจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่นและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม”

The Ecotourism Society (1991, อ้างถึงใน คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2538 : 3-3) ซึ่งเป็นองค์กรภาคเอกชนที่มีบทบาทโดยตรงเกี่ยวกับการศึกษาวางแผนและเผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในช่วงแรกว่า “การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ธรรมชาติด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

The Commonwealth Department of Tourism ประเทศ Australia ได้ให้คำจำกัดความของ ECOTOURISM ซึ่งครอบคลุมถึงองค์ประกอบพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น(อ้างถึงใน มิงสรรพ์ ขาวสอาด, 2504 : [4-3]) “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษาการเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่าธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่าการรักษาธรรมชาติให้ยั่งยืนนั้น หมายถึง การป็นผลประโยชน์ต่าง ๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”

Tim Gardner and Simon Mc Arthur (1994, อ้างถึงใน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542 : 12) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง “การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มุ่งสนใจให้โอกาสศึกษาเรียนรู้ ขณะเดียวกันก็เอื้อประโยชน์ต่อท้องถิ่นพร้อมรักษาสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่ยั่งยืน”

สมาคมการท่องเที่ยวอนุรักษ์ธรรมชาติในสหรัฐอเมริกา (อ้างถึงในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539ก : 6) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายไปสู่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจในวัฒนธรรมและธรรมชาติของสถานที่ โดยไม่รบกวนการเปลี่ยนแปลงสภาพทางชีววิทยาของพื้นที่และชาวบ้านโดยรวม และมีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย

Ralf Buckley (อ้างถึงใน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539ก : 6) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ มีการจัดการแบบยั่งยืน สนับสนุนการอนุรักษ์ และให้การศึกษาทางสิ่งแวดล้อม

J. Gordon Nelson (อ้างถึงใน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539ก : 6) Ecotourism เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวธรรมชาติ มุ่งเน้นการส่งเสริมบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยผ่านทางกรท่องเที่ยวและ Ecotourism เป็นกลยุทธ์ใหม่ของการท่องเที่ยวที่จะสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาและการเติบโตทางเศรษฐกิจ

การประชุม Globe'90 ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” ไว้ว่าหมายถึง (อ้างถึงใน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539ข : 57-59) “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยววันนี้มี

ความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย”

จากคำจำกัดความดังกล่าว สามารถแยกออกเป็นหลักการเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางการสร้างกรอบนโยบายและแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

(1) มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศก่อน ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศนั้นจะต้องเหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ

(2) ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ (local participation)

(3) ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (carrying capacity) ทุก ๆ ด้านของจำนวนนักท่องเที่ยว ตัวสถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรวม

(4) มุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น (local products)

(5) เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยมุ่งประโยชน์ในระยะยาวของชุมชน

(6) คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมนั้นเป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตนเอง (intrinsic value) จึงมีคุณค่ามากกว่าในฐานะเพียงเป็นแหล่งรองรับการการท่องเที่ยวเท่านั้น ความอยู่รอดในระยะยาวจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยได้

(7) การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักการดังกล่าวข้างต้น

(8) ภาคธุรกิจท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมและรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค และวางอยู่บนหลักการข้างต้น

จะเห็นได้ว่าหลักการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์คำนึงถึงศักยภาพในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวและของชุมชนเป็นหลัก เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนน้อยที่สุด

สำหรับประเทศไทย นักวิชาการด้านการท่องเที่ยวได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 : 4) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ว่า “การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ”

พงศ์ศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ (2538 : 37) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติ ป่าไม้ และแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ตลอดจนคุณค่า ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ฯลฯ ของชุมชนนั้น ๆ เมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจดีแล้ว นักท่องเที่ยวจึงปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ หรือชุมชนนั้น ๆ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม สังคม หรือต่อชุมชนนั้น”

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 12) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ว่า “การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยมีการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ภราเดช พยัคฆ์วิเชียร (2539 : 4 - 5) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ดังนี้

(1) การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องพิจารณาทั้งมิติด้าน เศรษฐศาสตร์ สังคมและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ขนานกันไปตลอด ในรูปแบบของการท่องเที่ยวนั้น เป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย เสื่อมโทรมต่อทรัพยากร

(2) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เป็นธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น มีขอบเขตจำกัดโดยรูปแบบของการท่องเที่ยว สถานที่ ตลอดจนกลุ่มของนักท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : [2-51]) ได้กล่าวไว้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน”

และได้ขยายความจากคำนิยามที่กำหนดไว้ให้เป็นที่กระจ่างยิ่งขึ้น ด้วยการตอบคำถาม 4 ประการคือ

(1) **อะไร (What)**

การท่องเที่ยว : กระบวนการท่องเที่ยวที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวซึ่งเป็นกระบวนการที่ตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายทางสังคมและเศรษฐกิจในกิจกรรมนี้

อย่างมีความรับผิดชอบ : เป็นการขยายกระบวนการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวและพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ที่รับผิดชอบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยว การตลาด นักท่องเที่ยว รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ

(2) **ที่ไหน (Where)**

แหล่งธรรมชาติ : หมายถึง natural attraction ซึ่งเป็นจุดหมาย (destination) ของการท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาตินี้อาจจะมีองค์ประกอบเฉพาะที่เป็นธรรมชาติ หรือองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย จุดเน้นของการท่องเที่ยวคือทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในแหล่งธรรมชาติ ที่สำคัญคือความหลากหลายทางชีวภาพ (biodiversity) ที่อยู่ในความสนใจของนักท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาตินี้อาจไม่จำเป็นต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามที่กำหนดกันก็ได้ หากมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ใดก็สามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น : เอกลักษณ์ คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขององค์ประกอบของแหล่งที่เป็นจุดหมายของการท่องเที่ยว เอกลักษณ์ที่มีความหมายกว้าง ๆ (identity) หรือเฉพาะเจาะจงลักษณะที่จริงแท้ ณ ที่นั้น (authentic) หรือเกิดขึ้นเฉพาะถิ่น (endemic) หรือไม่เหมือนใคร (unique) ทั้งนี้มุ่งเน้นที่ระบบนิเวศของพื้นที่นั้น ๆ เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นนี้นอกจากเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้ไม่ให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป หากจะมีการเปลี่ยนแปลงต้องเป็นไปโดยธรรมชาติ

แหล่งวัฒนธรรม : เป็นการเน้นจุดหมายของการท่องเที่ยว (destination) ที่เป็นแหล่งธรรมชาติ รวมทั้งวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นหรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน วัฒนธรรมในที่นี้หมายถึงรวมถึงผลิตผลของมนุษย์อื่น ๆ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งโบราณคดีในสถานที่นั้น ๆ แหล่งวัฒนธรรมโดยทั่วไปเป็นผลิตผลของความเจริญของมนุษย์ เป็นวิถีชีวิตที่พัฒนาจากลักษณะส่วนบุคคลจนเป็นสังคมคัดแปลง เป็นกระบวนการพัฒนาของมนุษย์ที่ยากจะหยุดยั้งได้ ความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้จำกัดแหล่งวัฒนธรรมเฉพาะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือมีวิถีตามธรรมชาติ เป็นวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ภายใต้หรือเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นสำคัญ แหล่งธรรมชาติที่มี

เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นกับแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศ จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีรากฐานอยู่กับธรรมชาติ

(3) มีวิธีการอย่างไร (How)

โดยมีกระบวนการเรียนรู้ : เป็นกระบวนการที่ขาดไม่ได้ของการท่องเที่ยวประเภทนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม กระบวนการเรียนรู้ (learning process) จะเกิดขึ้นในทุกขณะทุกขั้นตอนของการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งจะทำให้มีการส่งเสริมประเพณีที่ดีมากขึ้นตามลำดับ

ร่วมกันในหมู่ผู้เกี่ยวข้อง : การเรียนรู้ไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่รวมถึงผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหารแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และประชาชนท้องถิ่น

ภายใต้การจัดการ : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีการจัดการที่ดี ถูกต้องตามหลักวิชาการ ต้องมีการเตรียมการวางแผนพัฒนาและปฏิบัติการอย่างถูกต้อง

สิ่งแวดล้อม : สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว จะต้องได้รับการจัดการเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบ ทั้งต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่และสิ่งแวดล้อมโดยรวม สิ่งแวดล้อมในที่นี้หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรของแหล่งทางธรรมชาติ และ/หรือวัฒนธรรมที่มีอยู่

การท่องเที่ยว : หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทั้งด้านการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว การบริการ และด้านการตลาดที่ถูกต้องเหมาะสม

อย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น : การจัดการที่มีลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม ท้องถิ่นในที่นี้อาจหมายถึงชุมชน (community) หรือประชาชน (local people) หรือรัฐบาลท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองท้องถิ่น (local government) ก็ได้ ทั้งนี้ประชาชนส่วนใหญ่ควรเป็นผู้กำกับองค์กรอย่างเป็นทางการ

การมีส่วนร่วมในที่นี้ ครอบคลุมถึง การมีสิทธิในการควบคุม ดูแลกระบวนการท่องเที่ยว โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นสำรวจ วางแผน จัดการดำเนินการ ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดรายได้หรือผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นแล้ว ยังชี้ถึงความสำคัญของท้องถิ่น และเป็นกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนด้วย

ท้องถิ่นในการพัฒนาเชิงนิเวศจะให้ความสำคัญและเน้นประชาชนในพื้นที่ (ecosystem people) เป็นหลัก ส่วนประชาชนที่อยู่โดยรวม (biosphere) มีความสำคัญและควรได้รับการจัดให้มีส่วนร่วมเช่นกัน

(4) มีจุดประสงค์ใด (For What)

เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึก : เป็นการระบุดึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวหรือกระบวนการเรียนรู้วิธีการจัดการที่มุ่งให้ผู้เกี่ยวข้องโดยจิตสำนึก (ภาวะที่ตื่นและรู้ตัวและสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส การสัมผัสด้วยกาย) อย่างแท้จริง ไม่เพียงแต่มีความเข้าใจเท่านั้น แต่สามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นธรรมชาติโดยอัตโนมัติ

ต่อการรักษาระบบนิเวศ : จิตสำนึกที่ได้จะเป็นไปเพื่อให้เกิดการรักษา ระบบนิเวศของแหล่งนั้นไว้ไม่ให้ถูกทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป โดยให้คงสภาพการปฏิสัมพันธ์อย่างสมดุลไว้ให้นานที่สุด

อย่างยั่งยืน : โดยจะส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนซึ่งจะเกิดขึ้นใน ความยั่งยืนของทุกองค์ประกอบ อันอยู่ในกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ตาม Agenda 21, UNCED, 14 June 1992 ที่ Rio de Janeiro, Brazil

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากจะเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวบนสำนึกแห่งการอนุรักษ์แล้วยังเป็นกระบวนการใช้ทุนธรรมชาติ และทุนทางวัฒนธรรมอย่าง มีธรรมาภิบาล เพื่อให้ทุนเหล่านี้ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน และท้ายที่สุดจะต้องคืนทุนต่อสังคมและต่อ ธรรมชาติ ในที่นี้หมายถึง การให้ท้องถิ่นได้มีโอกาสตั้งแต่เรียนรู้ ตัดสินใจ มีส่วนร่วมและรับ ผลประโยชน์ (เทียนชัย มัชฌมาน และคณะ, ม.ป.ป. : 6)

ในขณะที่ถ้าเราพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่อง การท่องเที่ยวเชิง นิเวศกับการพัฒนาคน ทำให้เห็นถึงความสอดคล้องกันระหว่าง 2 แนวคิดนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ พิจารณาจากระบบการพัฒนาคนเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของพระธรรมปิฎก อาจกล่าวโดย สรุปลงแนวคิดของท่านได้ว่า การพัฒนาใด ๆ ต้องเริ่มพัฒนาจากด้านทางหรืออีกนัยหนึ่งคือ เป็น การพัฒนาคนให้ถึงพร้อมทั้ง 3 ด้าน ทั้งในด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา และก่อนที่จะ พัฒนาคนได้ต้องมีการปรับเปลี่ยนท่าทีของคนที่มีต่อธรรมชาติก่อน ต้องทำให้คนรู้ว่าเขาเหล่านั้น เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติรับรู้ถึงความแตกต่างระหว่างธรรมชาติเหล่านั้น และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับ ธรรมชาติอย่างไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้เกิดการคงอยู่อย่างยั่งยืนของกันและกัน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงสามารถเปรียบได้กับเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ ซึ่ง เป็นต้นทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการเริ่มให้การศึกษา ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจถึง ความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จากนั้นก็หาวิธีที่จะดำรงสิ่งรอบข้าง ไว้เพื่อรักษาระบบนิเวศให้คงอยู่อย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นการพัฒนาทุกแง่มุมของ ความเป็นมนุษย์ ซึ่งอาจอ้างอิงไปถึงปรัชญาหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ว่า เป็นรูปแบบการ ท่องเที่ยวที่มุ่งสู่เป้าหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในขณะที่เดียวกันข้อสรุปดังกล่าวมีที่มาจากข้อกำหนดเป้าหมายระยะสั้นระหว่างปี พ.ศ. 2541-2546 ในโครงการ “เที่ยวไทย.....รักษ์ไทย” (กองแผนโครงการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540ก : 36) โดยมุ่งให้การท่องเที่ยวถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในด้านต่าง ๆ (1) เป็นวิธีการรักษามรดกด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของชาติ (2) เป็นสวัสดิการแก่ประชาชนคนไทย (3) เป็นวิธีการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์และลดภาระต่อสิ่งแวดล้อม (4) เป็นวิธีการกระจายรายได้และอาชีพแก่ประชาชนในชนบทอย่างทั่วถึง (5) เป็นวิธีการให้การศึกษแก่เยาวชนและประชาชน (6) เป็นวิธีที่ช่วยแสวงหาเงินตราต่างประเทศ

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว แนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวได้มีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายของการพัฒนา ผู้การพัฒนาที่มุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้คนได้รับการพัฒนาทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ในขณะเดียวกัน เป้าหมายทางด้านการแสวงหาเงินตราจากการท่องเที่ยวก็ยังคงมีความจำเป็นอยู่ในฐานะเป็นปัจจัยที่เอื้อให้มนุษย์ได้รับการพัฒนา

จากนิยามความหมายข้างต้น พอสรุปสาระสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังนี้ คือ

(1) แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

(2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลาย หรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

(3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อม นอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้วยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

(4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะเดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

(5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่ง หรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

สำหรับความคิดเห็นของผู้ศึกษา เห็นว่า ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับประเทศไทยที่มีลักษณะของระบบนิเวศ และความต้องการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว ประกอบกับประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ขาดการจัดการที่ดี การดูแลไม่ทั่วถึงจึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติถูกทำลายไปเสียมาก นอกจากนี้ ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมประเพณีอยู่มากมายที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางไปเยี่ยมชม แต่แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มีความเปราะบางทางระบบนิเวศ ดังนั้น

“การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงควรหมายถึง การท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งทุกประเภท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและชื่นชมเพลิดเพลินกับสภาพธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม บนพื้นฐานของการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นและร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศที่ยั่งยืน”

2.5.2 แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในปัจจุบันแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐบาลและเอกชนในการตระหนักถึงการพัฒนการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยก่อให้เกิดกระแสสำคัญ 2 ประการขึ้นพร้อมกัน คือ กระแสความต้องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น และขณะเดียวกันเกิดกระแสต้องการเร่งรัดให้มีการเสนอขายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น ซึ่งกระแสสำคัญทั้ง 2 ประการนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการพัฒนาและการตลาดของการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก จึงได้จัดให้มีการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม ปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) จากผลของการประชุมครั้งนี้ ได้ให้คำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และพร้อมกับการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย” จากคำจำกัดความดังกล่าว สามารถนำมาแปลเป็นหลักการเบื้องต้นเพื่อสร้างกรอบนโยบายและแนวทางการปฏิบัติของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ 10 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ (สุพิศรา แก้วมุกดา, 2545 : 32)

(1) มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อน แล้วจึงพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไปภายหลัง เพื่อให้เหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ

(2) มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่จะมามีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

(3) มุ่งพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้น ๆ

(4) มุ่งให้ข้อมูลทางการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอพร้อมแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมพร้อมทั้งช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

(5) มุ่งใช้วัสดุและผลผลิตในท้องถิ่น เพื่อช่วยลดผลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่งและเป็นการเพิ่มรายได้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

(6) มุ่งกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นเพื่อนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด อันจะเป็นประโยชน์ในระยะยาวของชุมชนท้องถิ่น

(7) มุ่งจ้างงานในท้องถิ่น โดยส่งเสริมรูปแบบของงานที่น่าสนใจ และได้รับผลตอบแทนสูงให้แก่ชุมชนท้องถิ่นนั้น

(8) มุ่งพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ ความสามารถเพิ่มขึ้น อันจะช่วยยกระดับการบริหารการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น

(9) มุ่งรักษาคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นให้อยู่รอดในระยะยาวเพื่อเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวตลอดไป

(10) มุ่งทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคระหว่างภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐบาล บนหลักการข้างต้น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่นานาประเทศให้ความสำคัญเพื่อการมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศและนานาชาติ ตามหลักปรัชญาสากลว่าด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Environmentally Sustainable Development) โดยให้ความสำคัญแก่การให้การศึกษาหรือการเรียนรู้ หรือมุ่งเน้นให้เกิดการนิเวศมากกว่าการจัดการลดหรือปราศจากผลกระทบและนักท่องเที่ยวพึงพอใจเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการจัดการรักษาสิ่งแวดล้อม และให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว (สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2543 : 23-24)

สำหรับการศึกษารั้งนี้ ใช้คำจำกัดความที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยึดเป็นหลักว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน” (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันค้ำราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย, 2541 : 9)

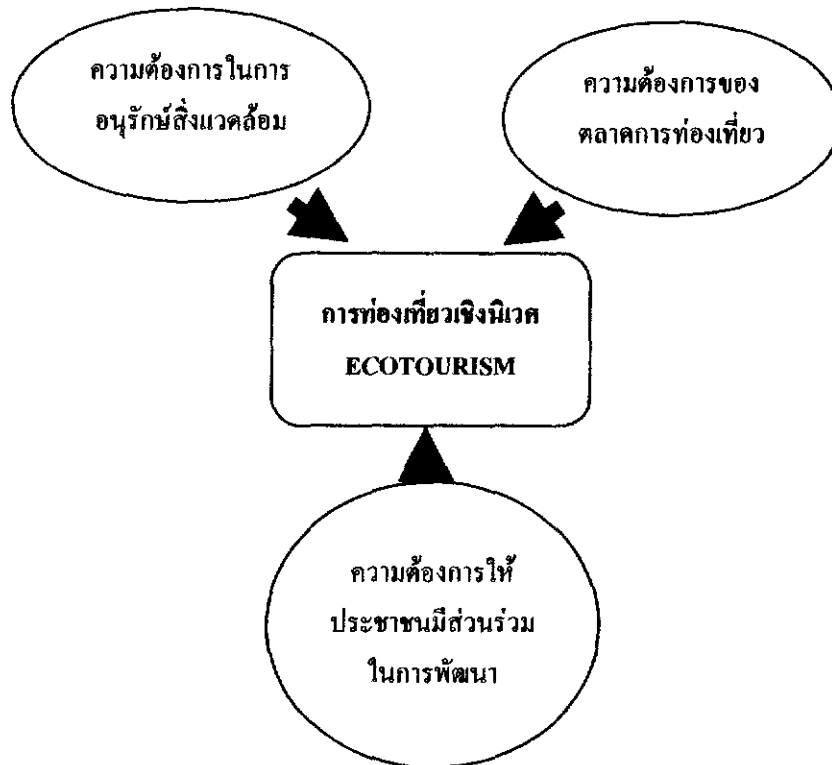
แต่ในการกำหนดกระบวนการทัศน์ใหม่ของการท่องเที่ยวนั้นเนื่องมาจากจุดด้อยในการพัฒนา ประกอบกับความต้องการของประเทศในการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ และกระแสของโลกในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้ก่อให้เกิดความพยายามจากบุคคลหลายฝ่าย ในการแก้ไขปัญหาของการท่องเที่ยวแบบบริโภคนิยม ซึ่งไม่คำนึงถึงคุณค่าของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ต้องสูญเสียไป (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539ก : 57) กระแสหลัก 3 ประการ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวคือ (กองวางแผนโครงการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540ข : 9 ; สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540. 2-3) (แผนภาพที่ 4)

(1) กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้งในแง่การอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่นจนถึงการอนุรักษ์ป้องกันและแก้ไขวิกฤตการณ์ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ

(2) กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษารับรู้ หรือ มีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวและในทุกส่วนของสังคม เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้และตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

(3) กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มาจากรากหญ้า (ประชาชนพื้นฐาน) อันจะเป็นหลักประกันที่จะให้การพัฒนาที่มีทิศทางที่ถูกต้อง มีการกระจายรายได้ที่เหมาะสมเป็นไปตามความต้องการของผู้ที่อยู่ในพื้นที่มากขึ้น

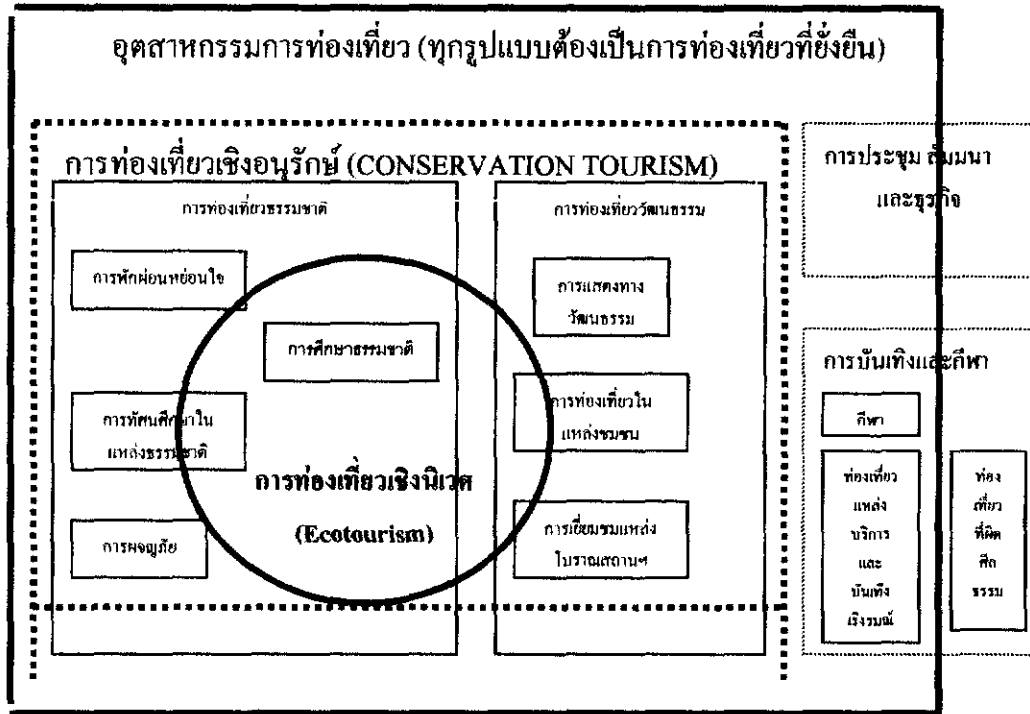
แผนภูมิที่ 2.4 กระแสความต้องการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

พลัง 3 กระแสเหล่านี้ ก่อให้เกิดความพยายามในการแสวงหารูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่จะสร้างผลกระทบในทางลบแก่ระบบนิเวศทางธรรมชาติและทางสังคมรวมถึงผลกระทบต่อประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวให้น้อยที่สุด ในขณะเดียวกันก็สามารถธำรงรักษาแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นให้คงอยู่ได้ยาวนาน โดยการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ถูกคิดค้นขึ้นมาเพื่อใช้ทดแทนการท่องเที่ยวรูปแบบเดิมมีอยู่ด้วยกันหลายประเภท และเป็นที่เรียกขานแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็น natural tourism, ECOTOURISM, adventure tourism, หรือ cultural tourism and historical tourism (กองแผนโครงการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540ข : 10) ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่ว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวใด ส่วนนำมาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งสิ้น (แผนภูมิที่ 5)

แผนภูมิที่ 2.5 รูปแบบการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

จากกระแสหลักทั้ง 3 กระแสดังกล่าวนี้ ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม โดยมีการประยุกต์รูปแบบการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อกระแสดังกล่าวในหลายรูปแบบ แต่รูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นที่ยอมรับกันมากที่สุดก็คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญอยู่ 4 ประการ คือ

(1) การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีจุดมุ่งหมายให้มีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษที่จะต้องไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทรัพยากรการท่องเที่ยว นั้น เนื่องจากธรรมชาติสิ่งแวดล้อมดั้งเดิมเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศแสวงหาในการเดินทางมาท่องเที่ยว จึงต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวให้ยั่งยืน เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจ

(2) การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว จึงต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของทรัพยากรท่องเที่ยวไม่ให้ได้รับผลกระทบทางลบจากการใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว จนเกิดสภาพเสื่อมโทรมหรือถูกกระทบให้ค้อยคุณค่าลง ดังนั้น การให้ความรู้ความเข้าใจและการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ชุมชนท้องถิ่น

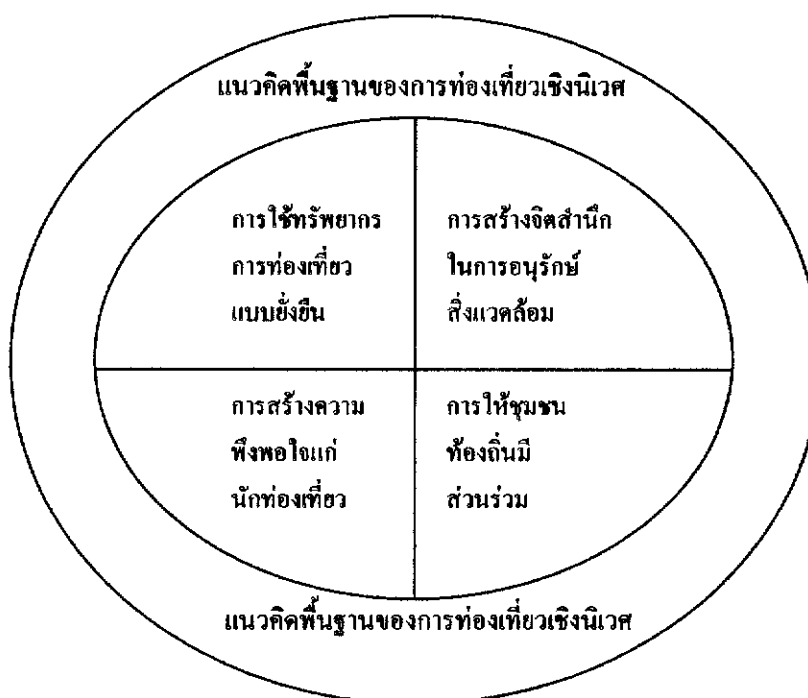
เจ้าหน้าที่ คู่มือทรัพยากรการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ เป็นต้น จึงจำเป็นต้องทำ

(3) การสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์จากการท่องเที่ยว โดยนิยมเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวยากลำบากและท้าทาย และมักไม่สนใจกับความสะดวกสบายมากนัก แต่จะสนใจกับการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทั้งระดับกว้างและระดับลึก เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่า

(4) การให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบๆ แหล่งท่องเที่ยวควรได้รับการพิจารณาเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมอันจะก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดเล็ก การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงานในส่วนบริการอื่นๆ เป็นต้น (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542 : 14 - 15)

เราสามารถนำแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการข้างต้นมาสร้างเป็นรูปแบบเพื่อให้เข้าใจง่ายและชัดเจนยิ่งขึ้น ดังแผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 2.6 แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.5.3 องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ (คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, 2538 : 3-4) คือ

(1) การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หากธรรมชาติและระบบนิเวศได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่ธรรมชาติและระบบนิเวศเหล่านั้นจะเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายด้วยคุณค่าที่มีอยู่สูง ดังนั้น การให้ความรู้ความเข้าใจ หรือการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวในการปกป้องรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างการท่องเที่ยว นอกจากนี้ การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังรวมไปถึงบุคคลกลุ่มอื่น ๆ เช่น ราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นด้วย ฯลฯ วิธีการสร้างจิตสำนึกมีหลายรูปแบบ แต่สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มักจะเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ (Interpretive Center) ในแหล่งท่องเที่ยว จัดให้มีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ จัดให้มีนิทรรศการ/ป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ จัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติแก่ผู้มาเยือน รวมถึงไปถึงการฝึกอบรมมััคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาแก่นักท่องเที่ยว

(2) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว กล่าวคือ นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourist) มักเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและในลักษณะต่าง ๆ และสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำหาย และมักจะไม่สนใจความสะดวกสบาย แต่ต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อมมากกว่า ดังนั้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงจะต้องพิจารณาถึงการจัดการให้มีสื่อความหมายธรรมชาติเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึกซึ้ง ซึ่งเท่าเทียมเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่นักท่องเที่ยวและได้รับความพึงพอใจกลับไป

(3) การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้ เป็นการนำชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ภายในและรอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อย่างเช่น อุทยานแห่งชาติ ควรได้รับการพิจารณาให้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว มากกว่ากิจกรรมอื่น ๆ ดังนั้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นที่ส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่าง ๆ จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม รูป

แบบการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การลงทุนเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กที่ส่งผลกระทบลดต่ำ (Low scale-Low impact tourism development) การเป็นมัคคุเทศก์ (Nature Guides) การนำสินค้าที่เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมาขายแก่นักท่องเที่ยว และการจ้างงานในส่วนบริการอื่น ๆ เป็นต้น

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 2-46) ได้เสนอรายงานขั้นสุดท้าย เรื่อง การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้กำหนดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีขอบเขตที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

(1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based) และมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco-system) ในพื้นที่ด้วย

(2) องค์ประกอบด้านการจัดการ มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably Managed) ที่มีความรับผิดชอบไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ครอบคลุมถึงการนิเวศวิทยาการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

(3) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education-based) ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Learning Process) โดยให้มีการศึกษา (education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความประทับใจ (Knowledge , experience and appreciation) สร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

(4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation based) โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่นเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งรวมถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อย้อนกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในที่สุดท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ เริ่มตั้งแต่ระดับรากหญ้า (grass root) จนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบทั้งสี่สมบูรณ์ ก็จัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากความสมบูรณ์ขององค์ประกอบในข้อใด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งนั้น ๆ ก็จะลดความสมบูรณ์ลงเป็นลำดับด้วย

พงศ์สานต์ พัทธ์กษณ์มหาเกตุ (2538 : 38) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่ามี 5 ประการคือ

สองสัตว์ การเที่ยวถ้ำ ดำน้ำดูปะการังน้ำตื้น แคมป์ปิ้ง ล่องแพ ท่องป่า และเดินป่าเพื่อศึกษาธรรมชาติ ตามลำดับ

(3) บริการการท่องเที่ยว การบริการการท่องเที่ยว (tourism service) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในขณะที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งสิ่งบริการที่รองรับก่อนและหลังการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย และตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน(สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : [3-29]) จากการศึกษาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่า บริการที่ตอบสนองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญประกอบด้วย บริการที่พัก อาหาร บริการนำเที่ยว มัคคุเทศก์ และบริการกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ

(3.1) บริการที่พัก ไม่ว่าจะเป็นโรงแรม รีสอร์ท แพท์ที่พัก บังกะโล บ้านพักรับรอง บ้านอยู่อาศัย ฟาร์มหรือสวนกักตม สถานที่พักเหล่านี้ควรมีสิ่งบริการเท่าที่จำเป็น มีการจัดการที่ดีพอควร มีการจ้างงานคนท้องถิ่น ประหยัดพลังงาน และที่สำคัญคือ มีสภาพกลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นที่พักที่เหมาะสมกับที่ตั้งและระบบนิเวศด้วย และการบริการสถานที่พักที่มีลักษณะบริการเชิงนิเวศ (eco-lodge) พิจารณาได้จาก

- ลักษณะรูปแบบของสถานที่พัก ที่มีการก่อสร้างโดยคำนึงถึงความเป็นท้องถิ่นและมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม
- การจัดการด้านรักษาสีเขียวและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า และมีการบำบัดมลพิษต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ให้เป็นภาระต่อสิ่งแวดล้อม
- กิจกรรมและบริการ ต้องมุ่งให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สามารถสะท้อนถึงความเป็นท้องถิ่นในด้านรูปแบบ สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการประกอบอื่น ๆ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีความสะอาดถูกสุขลักษณะและรวดเร็ว
- ในด้านการลงทุน ควรมีการร่วมทุนกับท้องถิ่น และมีผลตอบแทนที่เอื้อต่อท้องถิ่น

(3.2) บริการนำเที่ยว / มัคคุเทศก์ จะต้องมีลักษณะประการสำคัญ คือ ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในแหล่งท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความรู้ก่อนการให้บริการ (orientation) สามารถช่วยหลีกเลี่ยงการถ่วงละเมิดกฎเกณฑ์ และการกระทำอันจะนำมาซึ่งความเสียหายโดยไม่ได้ตั้งใจ

(4) การศึกษาและการสร้างจิตสำนึกเนื่องจากวัตถุประสงค์สำคัญของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็เพื่อให้เกิดการศึกษาและการสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมโดยรวม ดังนั้นจึงต้องมีการให้การศึกษาและการจัดให้มีกระบวนการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการด้านการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ

(5) การมีส่วนร่วมของประชาชน การท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นเป็นหลัก ในปัจจุบันรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังคงเป็นลักษณะการมีกิจกรรมรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว เป็นการค้าขายในการท่องเที่ยวมากกว่ามีส่วนในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยว มีเพียงองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นบางแห่งเท่านั้นที่มีโอกาสในการจัดการ และในบางพื้นที่ประชาชนได้จัดตั้งกลุ่ม และดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเอง ทั้งในรูปแบบการเยี่ยมชมชุมชน พื้นที่เกษตรกรรมของชุมชน และพื้นที่อนุรักษ์

(6) องค์การบริหารและจัดการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมป่าไม้ กรมประมง กรมศิลปากร องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ ส่วนภูมิภาค(จังหวัด/อำเภอ) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทุกระดับ ชุมชนและประชาชนในพื้นที่การท่องเที่ยว นอกนั้นอาจมีองค์กรชุมชน สถานศึกษา บริษัทนำเที่ยว องค์กรพัฒนาเอกชน และสื่อต่าง ๆ จะต้องร่วมกันเป็นองค์การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 17) เสนอว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีแนวคิดมุ่งพัฒนาเพื่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจเช่นกัน แต่ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวด้วยเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นนั้นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำคัญ 6 ด้าน คือ

(1) องค์ประกอบด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว (แหล่งท่องเที่ยว) หมายถึง สถานที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว หรือผู้คนจากท้องถิ่นอื่นเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวหรือเยี่ยมชม รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวด้วย

(2) องค์ประกอบด้านธุรกิจการท่องเที่ยว หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจด้านบริการ โครงสร้างระดับสูงทางการท่องเที่ยว (Suprastructure) ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(3) องค์ประกอบด้านตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวต่าง ๆ ในลักษณะที่มีคุณภาพ ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

(4) องค์ประกอบด้านจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว หมายถึง ความรู้ และสื่อความหมายด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่จะให้ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายได้ตื่นตัว สนองอย่างดี

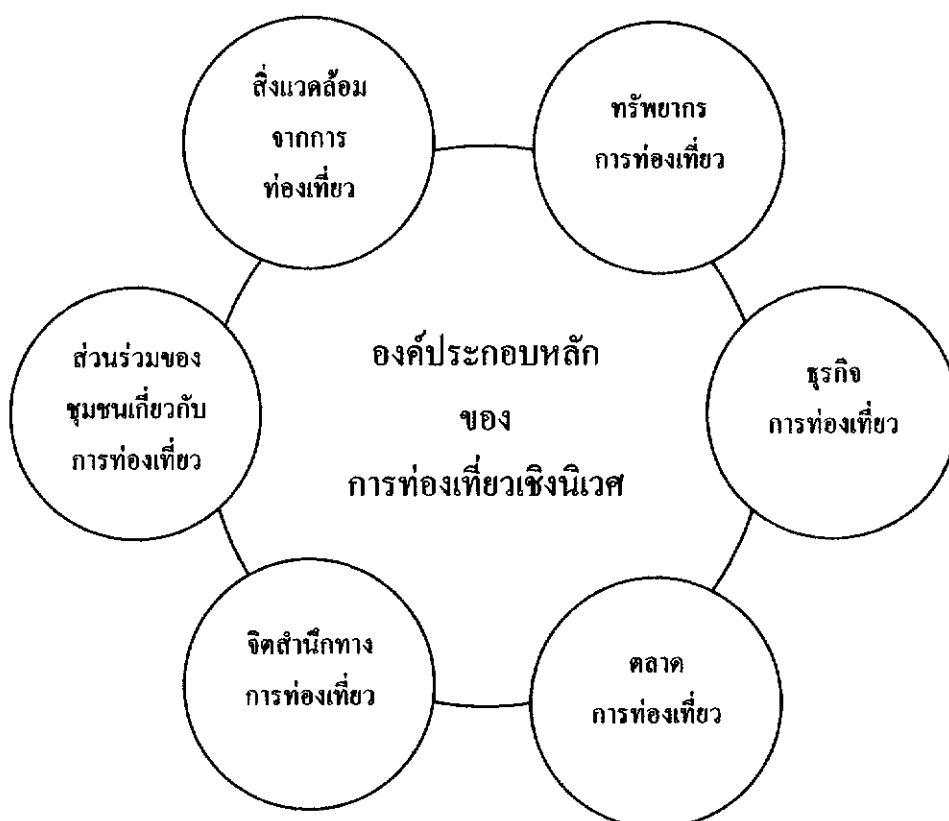
(5) องค์ประกอบด้านส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว หมายถึง ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมเพื่อลดผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น และสร้างโอกาสด้าน

ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งสามารถลดผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นด้วย

(6) องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับผลกระทบด้านก่อให้เกิดผลประโยชน์และด้านก่อให้เกิดผลเสียจากการท่องเที่ยว

จากองค์ประกอบหลักทั้ง 6 ด้าน ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาสร้างเป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ดังแผนภูมิที่ 7

แผนภูมิที่ 2.7 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติมีความยั่งยืนไม่หมดสิ้น ประชาชนมีจิตสำนึกและความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมไปในทางที่ดี และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชนและองค์กรในท้องถิ่นด้วย และเป็นความหวังว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน่าจะเป็นทางออกที่มีอนาคตสำหรับองค์กรชุมชนและคนในชุมชนที่ต้องร่วมมือกันพัฒนา

2.5.4 ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลักษณะของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญมีอยู่ 8 ประการ คือ

(1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

(2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักการที่ว่าต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือให้กระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

(3) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

(4) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว

(5) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชน ท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การกระจายรายได้

(6) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องไม่เกินขีดความสามารถในการรองรับ ทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านของจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ

(7) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจบริการการท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

(8) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ ต้องการเข้ามาท่องเที่ยวหรือกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้กิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542 : 14 - 15)

2.5.5 รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มุ่งเน้นการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกมากกว่าความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวอย่างไร้ขอบเขต โดยมุ่งจัดการท่องเที่ยวให้มีรายได้และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปตามกระแสเรียกร้องของโลก เพื่อให้การท่องเที่ยวอยู่ในทิศทางของการสร้างจิตสำนึกเรื่องความห่วงใยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งมีหลายรูปแบบย่อยด้วยกัน แต่ที่นิยมกันมากมี 3 รูปแบบย่อย คือ

(1) **รูปแบบที่ 1** เรียกว่า Principles of Sustainable Design Related to Ecotourism เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้ว โดยได้เปลี่ยนหลักการของการสร้างรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมในแนวใหม่ ที่ยึดถือความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและของสังคมเป็นหลัก ซึ่งมีความตระหนักและสำนึกในการเคารพต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ความเป็นเอกภาพของสรรพสิ่ง ความบริสุทธิ์ของอากาศ น้ำ และดิน

(2) **รูปแบบที่ 2** เรียกว่า Regional Environmentally Based Tourism Development Planning Model เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในช่วงประมาณ 6-7 ปี ที่ผ่านมา โดยได้สร้างรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของแต่ละท้องถิ่นในระดับมหภาคขึ้น ซึ่งอาจแบ่งพื้นที่ของแต่ละท้องถิ่นออกเป็นเขตต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่ได้ตั้งใจไว้เพื่อการพัฒนา เช่น เขตพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติ เขตพื้นที่รักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยว เขตพื้นที่สังฆวาส เป็นต้น ก็จะได้แผนพัฒนาทุกด้านอย่างกลมกลืนในแผนเดียวกันทั้งแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

(3) **รูปแบบที่ 3** เรียกว่า Greening Mass Tourism เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในช่วงปัจจุบัน โดยได้ปรับเปลี่ยนการท่องเที่ยวของมวลชนจำนวนมากที่มุ่งการจัดการเชิงพาณิชย์แต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวของมวลชนจำนวนมากที่มุ่งจัดการเชิงพาณิชย์พร้อมทั้งอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ซึ่งมีการสร้างจิตสำนึกให้ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายมีความห่วงใยในสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดนำเที่ยวแบบ Greening of Traditional tours หรือการจัดการโรงแรมแบบ Greening of Hotels เป็นต้น สำหรับประเทศไทยได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2538 เป็นปี “Thailand 1996 : A New Green Destination in Honour to The King’s Golden Jubilee”

2.5.6 ปัจจัยสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยว

ปัจจัยที่สนับสนุนให้มีการท่องเที่ยว (เรื่องยศ ดวงสูงเนิน, 2542 : 36-37) สรุปได้ดังนี้

(1) **การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิต** จากการเรียนรู้สภาพเศรษฐกิจในอดีตและเผชิญสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ทำให้ผู้คนในสังคมรู้จักการจัดการจัดสรรเงินของตนเองเพื่อการใช้จ่ายและการออมออกเป็นส่วน ๆ รู้จักการประหยัดเพื่อให้ประโยชน์ในการลงทุนและการท่องเที่ยว ตลอดจนปัจจุบันขนาดของครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดเล็ก ทำให้คนมีภาระน้อยลงและมีเงินออมพอเพียงที่จะนำมาใช้เพื่อการท่องเที่ยวได้

(2) **รายได้ของครอบครัวเพิ่มขึ้น** เนื่องจากวิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงหรือแม่บ้านได้ออกจากงานนอกบ้านมากขึ้น ทำให้ครอบครัวมีรายได้สูงขึ้น นำมาสู่การขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยว

(3) **การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ** เศรษฐกิจโลกมีอัตราเติบโตโดยรวมอยู่ในอัตราที่สูง แม้จะประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำบางช่วงก็ตาม แต่ทำให้ประสิทธิภาพการผลิตและรายได้สูงขึ้นอย่างเป็นที่น่าพอใจ ด้วยเหตุนี้ทำให้การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานมีเพิ่มมากขึ้น

(4) **ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวลดลง** เนื่องจากการแข่งขันกันในธุรกิจหลายประเภท เช่น ธุรกิจการขนส่ง ค่าเดินทางไม่สูงมาก การมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้คนระดับกลางสามารถเดินทางท่องเที่ยวในระยะทางไกล ๆ ได้

(5) **อัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา** เป็นปัจจัยที่นักท่องเที่ยวจะพิจารณาตัดสินใจเลือกไปท่องเที่ยวยังประเทศที่มีค่าเงินอ่อนกว่าเงินตราสกุลของตน

(6) **สถานะแวดล้อมทางการเมืองและรัฐบาล** เหตุการณ์ภายในประเทศมีผลต่อการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศนั้น ๆ ถ้าประเทศไม่มั่นคงปลอดภัยหรือเกิดเหตุการณ์ไม่สงบ จำนวนนักท่องเที่ยวจะลดลงด้วย

(7) **แหล่งท่องเที่ยว** แหล่งท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับความต้องการของ นักท่องเที่ยว เป็นตัวกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกอยากจะไปเที่ยวชม ฉะนั้น นอกจากความสวยงามที่จูงใจให้มาเที่ยวสถานที่นั้นแล้ว ยังต้องมีลักษณะประกอบอื่น ๆ ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพอใจและมีความสุขเมื่อได้มา ซึ่งสามารถพิจารณาได้ 2 ส่วน คือ

(7.1) **โครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว (Infrastructure)** ประกอบด้วยโครงสร้างที่เป็นสิ่งก่อสร้างหลัก ๆ เช่น ถนน สะพาน สถานีรถไฟโดยสาร ท่าเรือ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ระบบการสื่อสารโทรคมนาคม และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวก

สะดวกและปลอดภัยท่องเที่ยวในการเดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมาย ปลายทางได้อย่างสะดวกและปลอดภัย

(7.2) โครงสร้างระดับสูงทางการท่องเที่ยว (Superstructure) ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกความสบายต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว เช่น สถานที่พักแรม ภัตตาคาร ร้านอาหาร บริการต่าง ๆ แหล่งจำหน่ายซื้อสินค้า ศูนย์การค้า และแหล่งบันเทิงเรีงรมย์ เป็นต้น

โครงสร้างทั้งสองประเภทนี้ รวมกันเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามแล้วก็จะส่งผลในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ภาครัฐและองค์กรเอกชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่นเองควรมีการรวมตัวกัน ดูแล ตรวจสอบ และควบคุมอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งจัดระบบเพื่อรองรับการขยายตัวของโครงสร้างทั้งสอง โดยเฉพาะโครงสร้างระดับสูงทางการท่องเที่ยว เพราะโครงสร้างประเภทนี้ส่วนมากจะเป็นการดำเนินการเพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจของเอกชน ถ้าไม่ควบคุมดูแลอย่างดีแล้ว ผลเสียหายย่อมจะเกิดต่อแหล่งท่องเที่ยววันนั้น ๆ และเป็นผลกระทบโยงใยต่อไปเป็นปัญหาระดับชาติในหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจอาจทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวลดลง การขาดดุลเพิ่มขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยว การจะแก้ไขฟื้นฟูธรรมชาติขึ้นมาให้เหมือนเดิมเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลานาน ฉะนั้น รัฐบาลควรจะได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและธำรงรักษาไว้ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้ยาวนานยั่งยืนตลอดไป

ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติมีความยั่งยืนไม่หมดสิ้น ประชาชนมีจิตสำนึกและความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมไปในทางที่ดี และก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชนและองค์กรในท้องถิ่นด้วย และเป็นความหวังว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ น่าจะเป็นทางออกที่มีอนาคตสำหรับองค์กรชุมชนและคนในชุมชนที่ต้องร่วมมือกันพัฒนา

2.6 ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.6.1 ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 48-50) ได้รายงานผลการศึกษาเรื่อง “การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ” ที่จัดทำและเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเมื่อปี 2540 ได้กล่าวถึงความเกี่ยวข้องของชุมชนท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่ามี 2 ลักษณะ คือ

(1) ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ ซึ่งมีอยู่ 2 ทาง คือ

(1.1) ทางเศรษฐกิจ ได้แก่

(1.1.1) เกิดการสร้างงานเกิดขึ้นใหม่สืบเนื่องจากการท่องเที่ยว

(1.1.2) เกิดการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้บริการเพิ่มขึ้น

(1.1.3) เกิดระบบตลาดเพื่อการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่เป็น

ปัจจัยต่อการท่องเที่ยว

(1.1.4) เกิดระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อป้อนระบบเกิดขึ้น

(1.1.5) มีรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่

(1.1.6) ครอบครัวในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม

(1.2) ทางสังคม ได้แก่

(1.2.1) การพัฒนาด้านการสร้างสรรค์

(1.2.2) การติดต่อทางสังคมที่มีรูปแบบมากขึ้น

(1.2.3) เกิดสัญญาทางสังคมอันเนื่องมาจากการตกลงในสิทธิ หน้าที่

และความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกในสังคม

(1.2.4) การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค

(1.2.5) การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตนเอง

(1.2.6) การพัฒนาด้านสาธารณสุข

(1.2.7) ความเอาใจใส่ต่อบริการทางสังคมของชุมชนดีขึ้น

(2) ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในทางบวกและทางลบ

สำหรับผลกระทบในทางบวกคือผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับตามที่กล่าวไว้ข้างต้น ส่วนผลกระทบในทางลบได้แก่ ขนาดของชุมชนอาจเติบโตเกินไป ถ้าปัจจัยดึงดูดจากการท่องเที่ยวมีกำลังมากและไม่ได้รับการจัดการที่ดี ในขณะที่วัฒนธรรมเดิมและวิถีชีวิตของชุมชนอาจได้รับผลกระทบและถูกกลืนจากอิทธิพลทางวัฒนธรรมและแนวทางการดำเนินชีวิตจากภายนอก เพื่อควบคุมให้ผลกระทบในเชิงลบเกิดขึ้นต่อชุมชนในระดับต่ำที่สุด ในขณะเดียวกันชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการท่องเที่ยว ความสามารถของชุมชนในการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง นอกจากนี้ความเข้มแข็งและความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น จะเป็นภูมิคุ้มกันอีกชั้นหนึ่งมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเร็วเกินไป

การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงควรเริ่มมีตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับประโยชน์จากการบริการ ทั้งนี้การกระตุ้นให้เกิดองค์กรชุมชนขึ้น ไม่ว่าจะเป็้องค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชน หรือองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคล จะเป็นกลไกสำคัญที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของชุมชน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้เสนอว่า การสร้างโอกาสและประโยชน์ในการปรับตัวต่อการพัฒนาที่เข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น ได้อย่างแท้จริง จะช่วยลดผลกระทบในทางลบเหล่านั้นได้บ้าง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่ อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์กรรวมของระบบ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างมากอยู่แล้ว เพราะชุมชนสามารถเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องได้อย่างดี กล่าวคือ

(1) เชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐ ในฐานะผู้รับทราบนโยบายฯ ในเบื้องต้น และมีส่วนผลักดันในระยะยาวในฐานะผู้ใช้ และดำเนินงานตามแผนงานและแผนปฏิบัติการต่าง ๆ

(2) เชื่อมโยงกับหน่วยงานภาคเอกชน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของฐานะรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้นโดยเอกชน เช่น ร่วมพัฒนาที่พักแรม ร้านค้า และการนำเสนอศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมที่คืบหน้า จะต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าปัจเจกบุคคล และชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยแนวทางที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ 4 แนวทางคือ

(1) แนวทางขั้นเตรียมการ

(1.1) การจัดตั้งองค์กรความร่วมมือกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

(1.2) การเตรียมข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว และ

(1.3) การกำหนดขั้นตอนการพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยว

(2) แนวทางขั้นดำเนินการ

(2.1) การร่วมวางแผนปฏิบัติการและประเมินผลกับองค์กรอื่น

(2.2) ควบคุมและส่งเสริมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวให้ถูกต้อง

(2.3) การร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความเหมาะสมทั้งระดับส่วนตัว และ

ชุมชน

(3) แนวทางปฏิบัติแต่ละบุคคล

- (3.1) การพัฒนาความรู้และทักษะเฉพาะด้านเกี่ยวกับท้องถิ่นคน
- (3.2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ครอบครัวและชุมชน
- (3.3) การร่วมมือและมีบทบาทร่วมกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง
- (3.4) การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการให้บริการ

(4) แนวทางขึ้นติดตามประเมินผล

- (4.1) มีมาตรฐานและตัวชี้วัดการประเมินในระดับบุคคล ชุมชน และสภาพแวดล้อม
- (4.2) ประเมินผลกระทบต่อพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน ต่อการนิเวศ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาตนเอง

แนวทางทั้งสี่นี้ จะสามารถชี้ถึงบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งได้

ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ (อ้างถึงใน บุษกร พรหมมาโนช, 2541 : 62) มีความเห็นว่าในการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นต้องมีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

(1) ต้องมีเงื่อนไขและโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นได้กระทำ

เงื่อนไขแรก เป็นประเด็นทางด้านการเมือง คือ ควรให้ท้องถิ่นมีอำนาจในการปกครองตนเอง ทั้งในเรื่องการจัดเก็บภาษี การดูแลเรื่องงบประมาณ การเงิน การคลัง การควบคุมการก่อสร้าง ฯลฯ

เงื่อนไขที่สอง คือ สื่อมวลชน ซึ่งมีหน้าที่ในการเสนอข่าวสารทั้งด้านบวกและลบ ดังนั้นจึงควรผลักดันสื่อมวลชนท้องถิ่นให้มีบทบาทมากขึ้นในการเสนอข่าวท้องถิ่นของตน ทั้งในเรื่องการเมืองท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม สังคม รวมถึงเรื่องการท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยด้านการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปรู้จักและเข้าใจในท้องถิ่นของตนได้มากขึ้น

(2) ชุมชนต้องมีแนวทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น ให้ยั่งยืน หลักสำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่ชุมชนต้องมี คือ การรักษาคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่นกับรายได้จากการท่องเที่ยว กล่าวคือ เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้น ๆ แล้ว คนในท้องถิ่นต้องมีรายได้และมาตรฐานชีวิตที่ดีขึ้น โดยคุณภาพชีวิตไม่เสียไป การที่จะรักษาคุณภาพระหว่างคุณภาพชีวิตกับรายได้ไว้ให้ได้ นั้น ชุมชนท้องถิ่นจะต้อง

- ไม่ให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเกินขีดจำกัด โดยมุ่งหวังแต่รายได้จากการท่องเที่ยวจนทำลายรากฐานของท้องถิ่นคน ทั้งด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน
- ช่วยกันรักษาและพัฒนาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นคน ได้แก่ เทศบาล ประเพณี วิถีชีวิต อาชีพ อาหาร พิพิธภัณฑ์ชุมชน และสถานที่สำคัญของชุมชนไว้ ทั้งนี้เพราะ

สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ของชุมชน บางสัญลักษณ์สัมผัสได้ทางกาย บางสัญลักษณ์สัมผัสได้ทางใจ แต่ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น

(3) คนในชุมชนต้องมีความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม การจัดการ การทำตลาด ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ เพื่อนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของคนให้ยั่งยืน โดยต้องอาศัยความช่วยเหลือจากชุมชนภายนอกท้องถิ่น ซึ่งเป็นชุมชนทางปัญญา อันได้แก่ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในการให้ความรู้แก่ชุมชนทั้งด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การเมือง วัฒนธรรม จิตวิทยา การจัดการ การตลาด และการประชาสัมพันธ์

ด้วยหลักการพื้นฐาน 3 ประการ ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักวิชาการ หรือองค์กรพัฒนาเอกชน ต้องปรับเปลี่ยนบทบาททำที่ของตนเองในการพัฒนาจากการเป็นผู้สั่งการสู่การเป็นผู้เอื้ออำนวยให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจ ในขณะเดียวกันต้องคอยให้คำชี้แนะเป็นที่เล็ง และให้ข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ด้านการบริหารจัดการและการตลาดทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความพร้อมที่จะจัดการด้านการท่องเที่ยวด้วยตนเองในที่สุด ถึงแม้ว่าจะต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรในการปรับเปลี่ยนบทบาทก็ตาม

2.6.2 ลักษณะและรูปแบบชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

สำหรับลักษณะและรูปแบบของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว นั้น มีความสัมพันธ์ตามลักษณะกิจกรรมของชุมชน ซึ่งพบว่าแต่ละกิจกรรมจะตอบสนองวัตถุประสงค์ต่างกัน สามารถใช้ได้กับพื้นที่ท่องเที่ยวในบางพื้นที่ที่ต้องการรูปแบบ และขนาดขององค์กรที่เหมาะสมต่างกัน กิจกรรมแต่ละกิจกรรมยังมีผลกระทบต่อสังคมที่ต่างกันด้วย (สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540 : [3-55])

การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่นจึงต้องมีการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (local benefit) ซึ่งหมายถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว และท้ายที่สุดชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาระบบนิเวศที่ยั่งยืน สังคมพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยพัฒนาการของชุมชนเอง

2.7 สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดนครนายก

2.7.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดนครนายก

จังหวัดนครนายก (2545) เป็นจังหวัดในภาคกลางตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของประเทศไทย ระหว่างเส้นรุ้งที่ 14 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 องศาตะวันออก มีระยะทางจากกรุงเทพมหานครตามถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 เลียบคลองรังสิตผ่านอำเภอองครักษ์ ถึงจังหวัดนครนายก ระยะทาง 105 กม. มีเนื้อที่ประมาณ 2,122 ตร.กม. หรือประมาณ 1,326,250 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	จังหวัดสระบุรีและนครราชสีมา
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จังหวัดฉะเชิงเทราและปราจีนบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	จังหวัดนครราชสีมาและปราจีนบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	จังหวัดปทุมธานี

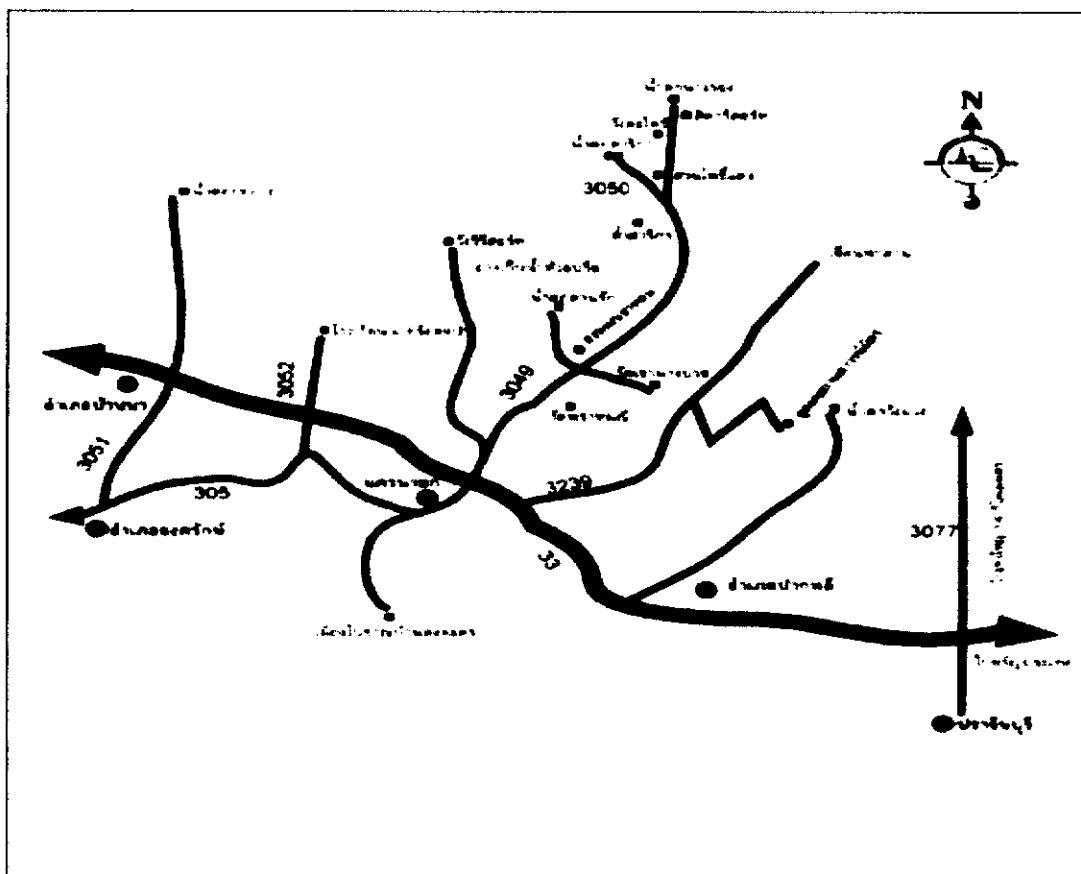
จังหวัดนครนายก สันนิษฐานว่า เคยเป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดี มีหลักฐานแนวกำแพงเนินดิน และคันคู อยู่ที่ตำบลคงละคร แต่ชื่อนครนายกนั้นปรากฏหลักฐานในสมัยอยุธยาเป็นเมืองหน้าด่านทางทิศตะวันออก ในสมัยพระเจ้าอู่ทอง ในปี พ.ศ.2437 รัชกาลที่ 5 ทรงจัดลักษณะการปกครองโดยแบ่งเป็นมณฑล นครนายกได้เข้าไปอยู่ในเขตมณฑลปราจีนบุรี จนเมื่อ พ.ศ.2445 ทรงเลิกธรรมเนียมการมีเจ้าครองเมืองและให้มีตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดขึ้นแทน และในช่วง พ.ศ.2489 นครนายกได้โอนไปรวมกับจังหวัดปราจีนบุรีและสระบุรี หลังจากนั้นจึงแยกเป็นจังหวัดอิสระ

จังหวัดนครนายก แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 อำเภอ 40 ตำบล 403 หมู่บ้าน 1 เทศบาลเมือง 4 เทศบาลตำบล 40 องค์การบริหารส่วนตำบล และ 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีประชากรสถิติ ณ วันที่ 31 ธ.ค. 41 รวมทั้งสิ้น 243,275 คน เป็นชาย 120,274 คน เป็นหญิง 123,001 คน

2.7.2 แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจของจังหวัดนครนายก

จังหวัดนครนายกเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณี ดังนี้ (จังหวัดนครนายก, 2546)

แผนภูมิที่ 2.8 กระแสความต้องการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.7.2.1 แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

อำเภอเมืองนครนายก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่

(1) น้ำตกรักษา ตั้งอยู่ที่ตำบลรักษา ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ สายน้ำไหลตกจากหน้าผาเป็นทอด ๆ สูงถึง 9 ชั้น ผาที่สูงที่สุดสูงประมาณ 200 เมตร แต่ละชั้นมีอ่างรับน้ำ น้ำมากในฤดูฝน ส่วนฤดูแล้งน้ำจะแห้ง บริเวณด้านล่างของน้ำตกมีบริการร้านอาหาร และร้านจำหน่ายของที่ระลึกสินค้าพื้นเมือง เช่น ไม้กวาด ดอกไม้ที่ทำจากไม้ไผ่ป่า ฯลฯ การเดินทางสะดวกมาก ไปตามทางหลวงหมายเลข 3049 เป็นระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร แยกซ้ายเข้าทางหลวง 3050 อีกประมาณ 3 กิโลเมตร

(2) ถ้ำรักษา ในบริเวณใกล้เคียง "ถ้ำรักษา" อาจารย์มั่น ภูริทัตโต เคยมาบำเพ็ญศาสนธรรมที่นี้ระหว่าง พ.ศ. 2460-2463 สถาปเป็นเนินเขา ภายในบริเวณประกอบด้วยกุฏิของสงฆ์และซี เรือนบูชาหลวงปู่มั่น และโบสถ์ซึ่งอยู่ตอนสุดทางเดินเท้าขึ้นเขา

(3) น้ำตกลานรัก หรือน้ำตกคาคหินกอง ตั้งอยู่ในตำบลพรหมณีใช้เส้นทางเดียวกับทางไปน้ำตกรักษาและน้ำตกนางรอง โดยแยกซ้ายที่สี่แยกประชาเกษม ประมาณ

หลักกิโลเมตรที่ 8 (ไปทางเดียวกับอ่างเก็บน้ำทรายทอง) และเดินทางต่อด้วยถนนลูกรัง อีกประมาณ 5 กิโลเมตร ก็จะถึงบริเวณตัวน้ำตกซึ่งเกิดจากสายธารเล็ก ๆ ไหลผ่าน ลานหินในช่วงสุดท้าย ไหลพุ่งเป็นทางยาวผ่านลานหินที่กว้างเรียบตรงเชิงเขาเดี่ยว ๆ อย่างสวยงาม และแปลกไปจากน้ำตกแห่งอื่น ๆ มีน้ำเฉพาะในฤดูฝน

(4) **วังตะไคร้** ตั้งอยู่ที่ตำบลหินตั้ง ใกล้กับน้ำตกนางรอง อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 16 กิโลเมตร เป็นของกรมหมื่นนครสวรรค์ศักดิพินิจ และหม่อมราชวงศ์หญิงพันธุ์ทิพย์บริพัตร เป็นอุทยานที่ได้รับการตกแต่งด้วยพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับนานาพันธุ์ ในเนื้อที่ 1,500 ไร่ มีถนนให้นารถยนต์เข้าชมในบริเวณได้ เปิดรับนักท่องเที่ยวทั่วไป ทั้งประเภทเข้าไปเย็นกลับ และประเภทค้างแรม โดยคิดค่าผ่านประตูดังนี้ รถบัส 500 บาท, รถตู้, ปิคอัพ(ไม่เกิน 10 คน) 100 บาท, รถยนต์ส่วนบุคคล (ไม่เกิน 5 คน) 50 บาท, บุคคล 5 บาท

(5) **น้ำตกนางรอง** ตั้งอยู่ที่ตำบลหินตั้ง ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 20 กิโลเมตร น้ำตกนางรองอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นน้ำตกขนาดกลางที่ไหลลดหลั่นลงมาเป็นชั้น ๆ ไม่สูงนัก มีความสวยงามเป็นธรรมชาติ การจัดบริเวณเป็นระเบียบสะอาดตา และมีบ้านพักบริการ การเดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 3049 การเข้าชมน้ำตกนางรองนักท่องเที่ยวจะต้องเสียค่าบำรุงสถานที่ดังนี้ รถยนต์โดยสาร (รวมบุคคล) 100 บาท, รถยนต์เล็ก (รวมบุคคล) 50 บาท, รถตู้ 100 บาท, รถจักรยานยนต์ 10 บาท, บุคคล 3 บาท

(6) **อ่างเก็บน้ำห้วยปรือ** ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาพระ แยกซ้ายมือจากถนน ไปน้ำตกสาริกา - นางรอง ตรงหลักกิโลเมตรที่ 1 ไปตามถนนเขาทุเรียน ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก แต่มีฝิวน้ำกว้าง มีน้ำตลอดปี มีถนนดินรอบอ่าง ภูมิประเทศโดยรอบยังมีความงามตามธรรมชาติ ททท.กำลังสนับสนุนให้มีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับพักผ่อนหย่อนใจของประชาชน และใช้เป็นศูนย์กีฬาทางน้ำของจังหวัด เนื่องจากมีศักยภาพในการเล่นเรือกรรเชียง เรือแคนูน้ำเรียบ เรือใบ และวินด์เซิร์ฟ ในบางฤดู

(7) **อ่างเก็บน้ำทรายทอง** ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาพระ ไปทางเดียวกับอ่างเก็บน้ำห้วยปรือ เลขนานอีก 4 กิโลเมตร เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก ภูมิประเทศเป็นภูเขาความสวยงามตามธรรมชาติ เหนืออ่างเก็บน้ำขึ้นไปประมาณ 2 กิโลเมตร มีน้ำตกชื่อน้ำตกทรายทอง เป็นน้ำตกขนาดเล็กแต่มิ่้น้ำเกือบตลอดปี ต้องเดินเท้าเข้าไปจากอ่างเก็บน้ำ ใช้เวลาประมาณ 30 นาที

อำเภอบ้านนา มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ คือ น้ำตกกะอาง ตั้งอยู่ที่ตำบลเขาเพิ่ม จากตัวเมืองไปตามถนนสุวรรณศรถึงอำเภอบ้านนา เชื่อมกับสถานีตำรวจภูธร อำเภอบ้านนา มีถนนแยกไปน้ำตกกะอางระยะทาง 11 กิโลเมตร เป็นน้ำตกเล็ก ๆ ลักษณะเป็นลานหินกว้าง มีน้ำตกไหลผ่านตามช่องหิน ในบริเวณยังไม่มีส่วนอำนวยความสะดวกใด ๆ บริเวณใกล้เคียงมีสถานีเพาะชำกล้าไม้ของกรมป่าไม้ตั้งอยู่ด้วย และมีเนินเขาเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย

อำเภอปากพลี มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่

(1) น้ำตกวังม่วง ตั้งอยู่ที่ตำบลนาหินลาด มีทางแยกซ้ายมือจากถนนสุวรรณศร ที่อำเภอปากพลีไปยังน้ำตกวังม่วง ระยะทาง 16 กิโลเมตร เส้นทางสะดวกไปจนถึงบริเวณน้ำตก มีน้ำไหลผ่านแนวหินเป็นระยะ ๆ แล้วไหลลงมายังอ่างรับน้ำสุดท้าย บริเวณโดยรอบเป็นป่าร่มรื่น ต้องเดินเท้าขึ้นเขาไปประมาณ 2 กิโลเมตร จึงจะสูดน้ำตก

(2) น้ำตกเหวนรก ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นน้ำตกขนาดใหญ่มีทั้งหมด 3 ชั้น ชั้นแรกสูงประมาณ 60 เมตร เมื่อน้ำไหล ผ่านน้ำตกชั้นนี้จะพุ่งไหลสู่หน้าผาชั้นที่สองและชั้นที่สามที่อยู่ถัดลงไป ในช่วงฤดูฝนน้ำจะไหลแรงมากจนน่ากลัว ดังลงมาทำมุม 90 องศา ไหลทะลักไปสู่หุบเหวเบื้องล่าง การเดินทางจากตัวเมืองไปตามถนนสุวรรณศรถึงสี่แยกเนินหอม หรือวงเวียนนเรศวรที่จังหวัดปราจีนบุรี เลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวง 3077 ซึ่งเป็นทางขึ้นเขาใหญ่ไปจนถึงกิโลเมตรที่ 24 สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางโดยรถโดยสารประจำทางบริษัทขนส่งจำกัดมีบริการรถประจำทางสายกรุงเทพฯ - ปราจีน ออกจากสถานีขนส่ง สายเหนือถนนกำแพงเพชร 2 ไปลงที่สี่แยกนเรศวรแล้วต้องเหมารถรับจ้าง ต่อขึ้นไป

2.7.2.2 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและโบราณคดี

อำเภอเมืองนครนายก มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและ โบราณคดีดังนี้

(1) ศาลหลักเมือง เดิมเป็นเสาไม้ ยาวประมาณ 1 เมตรเศษ ปลายเสาแกะสลักเป็นรูปดอกบัว ตั้งอยู่บริเวณกำแพงเมืองเก่า ปัจจุบันคือบริเวณบ้านพักผู้ช่วยที่ดินจังหวัด และศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาล ประมาณ พ.ศ. 2453 ทางราชการเห็นว่าศาลหลักเมืองเดิมชำรุดมากจึงได้ย้ายหลักเมืองไปประดิษฐานที่ตึกแดงในโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด คือ โรงเรียน ศรีนครนายก ภายหลังได้ย้ายมาสร้างใหม่ ณ สถานที่ปัจจุบันโดยสร้าง เป็นศาลาจัตุรมุข เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวมืองจนถึงทุกวันนี้

(2) โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ตั้งอยู่ที่ตำบลพรหมณี ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 14 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ ตามเส้นทางองครักษ์ประมาณ 75 กิโลเมตร บริเวณโรงเรียนติดกับเขาชะ โงก มีพื้นที่ประมาณ 3,000 ไร่ เป็นสถานที่ ให้การศึกษาแก่

ผู้ที่ได้รับราชการเป็นนายทหารสัญญาบัตรแห่งกองทัพไทย ภายในบริเวณโรงเรียนมีสถานที่ น่าสนใจหลายแห่ง สามารถขับรถเที่ยวชมได้ แต่หากอยากจะสัมผัสกับความสงบและใกล้ชิดกับ ธรรมชาติมากขึ้นก็นำจักรยาน ไปขี่เที่ยวชมได้เช่นกัน ที่ศูนย์บริการท่องเที่ยวโรงเรียนนายร้อย พระจุลจอมเกล้ามีบริการให้เช่าจักรยานด้วย

ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มีสถานที่ท่องเที่ยว ได้แก่

(2.1) พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ประดิษฐานอยู่หน้าบริเวณกองบัญชาการ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (รร. จปร.) บนเขาชะ โงก เพื่อความเป็นสิริมงคลในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นผู้พระราชทานกำเนิด โรงเรียนนาย ร้อยพระจุลจอมเกล้า (รร.จปร.) พระบรมรูปอยู่ในฉลองพระองค์เครื่องแบบจอมทัพไทยแห่งกอง ทักษกเต็มยศประทับเหนือพระราชอาสน์

(2.2) ศาลาวงกลม ตามประวัติศาลาวงกลมหรือศาลาลม จอมพล สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ทรงดำริให้จัดสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ พักผ่อนหย่อนใจของนักเรียนนายร้อย ภายในศาลาวงกลมประดิษฐานพระบรมรูปรัชกาลที่ 5

(2.3) อาคารพิพิธภัณฑ์โรงเรียนนายร้อย จปร. 100 ปี เป็นที่ แสดงนิทรรศการผู้จบจากโรงเรียนนายร้อยที่ทำประ โยชน์ให้บ้านเมือง และนิทรรศการเกี่ยวกับ สงครามต่าง ๆ จัดแสดงอาวุธยุทโธปกรณ์ที่เคยใช้ทำสงครามในอดีต เครื่องแบบนายทหารของกอง พลต่าง ๆ รวมทั้งพระบรมรูปหุ่นขี้ผึ้งรัชกาลที่ 5 เปิดให้เข้าชมทุกวันตั้งแต่เวลา 08.30 - 16.30 น. ค่าเข้าชมคนละ 10 บาท

(2.4) ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มีประชาชนเคารพ นับถือมาก ตามประวัติท่านเป็นนายด่านเมืองนครนายกสมัยอยุธยา วีรกรรมของท่านคือ การ ต่อต้านเขมรที่แปรพักตร์ เมื่อปี พ.ศ.2130 ในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ขณะที่ไทยติด พันศึกกับพม่า เขมรได้เข้ามาบุกรุกและกวาดต้อนผู้คนแถบปราจีนบุรีเพื่อนำกลับไปเขมร และได้ ยึดเมืองปราจีนบุรีและเมืองนครนายก ขุนด่านได้รวบรวมชาวเมืองถอยไปตั้งหลักที่เขาชะ โงกแล้ว ยกกำลังเข้าขับไล่เขมรออกจากนครนายกจนเขมรแตกพ่ายไป ยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับความ ศักดิ์สิทธิ์ของท่านอีกว่าในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นนำกำลังพลไปตั้งที่เขาชะ โงก และได้รื้อ ศาลเจ้าพ่อขุนด่าน ท่านจึงแสดงอภินิหารทำให้ทหารญี่ปุ่นล้มตายเป็นจำนวนมาก

(2.5) พระพุทธรูป หรือวัดพระฉาย แต่เดิมชื่อว่า "วัดเขาชะ โงก" เป็นภาพเขียนสีติดอยู่กับชะ โงกผาบนภูเขาเตี้ย ๆ ถัดจากเขาชะ โงก พระพุทธรูปนี้ประวัติเดิมเป็น อย่างไรไม่ปรากฏแต่เล่ากันว่าสภาพเดิมเป็นภาพพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เมื่อ พ.ศ. 2485 กรมแผนที่ ทหารบกเข้าไปตั้งโรงงานหินอ่อนที่เชิงเขา นี้ และได้เขียนตามรอยพระพุทธรูปเดิมให้ชัดเจนขึ้น ชาวบ้าน นับถือกันว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่ง ทุกกลางเดือน 3 จะมีงานนมัสการเป็นประจำทุกปี เดินไป

ทางด้านหลังวัดจะพบ "น้ำตกพระฉาย" เป็นน้ำตกเล็ก ๆ ตกลงมาเป็นสาย จากผาสูงประมาณ 30 เมตร มาแย่งน้ำเบื้องล่างสามารถเล่นน้ำได้ จะมีน้ำมากในช่วงฤดูฝน นอกจากการเที่ยวชมสถานที่ที่น่าสนใจดังกล่าวแล้วที่นี่ยังมีกิจกรรมกีฬา ที่เปิดให้นักภายนอกใช้บริการได้ เช่น ยิงปืน โดยมีสนามยิงปืนมาตรฐาน เรือแคนูและเลื่อนช่วยชีวิตโดยใช้สถานที่อ่างเก็บน้ำในโรงเรียน กอฉยมีสนามกอล์ฟ 18 หลุม และสำหรับผู้ที่ต้องการจัดกิจกรรมกลุ่มเช่นเดินป่าและพักผ่อน ที่เขาชะง็อก กิจกรรมไต่หน้าผาจำลองและหน้าผาจริง ต้องติดต่อล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วัน มีบ้านพักรับรอง ร้านอาหารสโมสรนายทหาร สอบถามรายละเอียดได้ที่ศูนย์บริการท่องเที่ยว อาคารสมาคม แม่บ้านทหารบกสาขา จปร. ทุกวันระหว่าง เวลา 08.00-16.00 น. โทร. (037) 393010-5 ต่อ 62961-2

(3) หลวงพ่อเศียรนคร ประดิษฐานอยู่ ณ วัดบุญนาครักรักรักราม (วัดคำ) ตำบลนครนายก เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เลื่อมใสศรัทธาของชาวจังหวัดนครนายก สันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธรูปสมัยพระร่วง จุดพบเมื่อ พ.ศ. 2495 บริเวณโรงกลั่นสุราจังหวัดนครนายก ซึ่งตั้งอยู่ใกล้วัดนางหงษ์ ตำบลท่าช้าง โดยจุดพบแต่เศียรไม่มีองค์ และได้นำไปไว้ที่โรงเรียนนายกพิทย (ปัจจุบันยุบไปแล้ว) ต่อมานำไปประดิษฐานที่วัดบุญนาครักรักรักราม มาในปี พ.ศ. 2511 นางผล รอดอุไร มีศรัทธาสร้างองค์พระและโบสถ์ถวาย และถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า "หลวงพ่อ เศียรนคร" ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

(4) รอยพระพุทธรูปบาทจำลองเขานางบวช อยู่ในมณฑปบนยอดเขานางบวช ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลสาริกาห่างจากจังหวัดประมาณ 9 กิโลเมตร เขานางบวช สูงประมาณ 100 เมตร ทางขึ้นมีบันไดคอนกรีตจากเชิงเขาถึงมณฑป 227 ขั้น รอยพระพุทธรูปนี้สร้างไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2401 แรม 8 ค่ำ เดือน 12 ปีระกา มีงานเทศกาลนมัสการรอยพระพุทธรูปในกลาง เดือน 5 ของทุกปี

(5) แหล่งโบราณคดีบ้านดงละคร หรือเมืองดงละคร ตั้งอยู่ที่ตำบลดงละคร ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศใต้ประมาณ 9 กิโลเมตร แต่เดิมเรียกกันว่า "เมืองลับแล" เป็นสถานที่ตั้งเมืองโบราณสมัยขอมมีอำนาจ มีแนวกำแพงเป็นเนินดินและคูเมืองปรากฏอยู่ ชาวบ้านเรียกกันว่า "สันคูเมือง" เป็นกำแพงเมืองสองชั้น และมีคูน้ำล้อมรอบ ซึ่งเป็นแบบเมืองทวารวดีทางภาคกลางของไทย ความรุ่งเรืองที่เด่นชัดแบ่งเป็นสองช่วง ช่วงแรกเริ่มพุทธ ศตวรรษที่ 14 - 16 เป็นวัฒนธรรมแบบทวารวดี ช่วงที่สองราวพุทธศตวรรษ ที่ 17-19 เป็นวัฒนธรรมเขมร และวัฒนธรรมก่อนอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 19 ชาวบ้านดงละคร คงจะอพยพไปตั้งถิ่นฐานตามลำน้ำสายหลักในจังหวัด นครนายก สันนิษฐานว่าน่าจะมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเมืองศรีมโหสถ เมืองทั้งสองอยู่ห่างกัน 55 กิโลเมตร โบราณวัตถุที่ค้นพบ เช่น เศียรพระพุทธรูป กะไหล่ทองขนาดเท่าปลายนิ้วก้อย ตราประทับหัวแหวนรูปปู รูปช้าง แหวน สำริด ลูกปัดแก้ว ลูกปัดหิน คัมพูสำริด

สำหรับตำนานเมืองลับแลนั้นเล่ากันว่า เมืองนี้เคยเป็นเมืองของราชินี ขอมซึ่งเป็นทีรโหรานผู้อื่นไม่สามารถเข้าออกได้ง่ายนัก ประกอบกับลักษณะ ของบริเวณเมืองมีต้นไม้สูงชันอยู่ทั่วไปใครเข้าไปแล้ว อาจหาทางออกไม่ได้ จะต้องวนเวียนอยู่ในคงนั้นเอง และในวันโกนวันพระ วันดีคืนดี จะได้ยินเสียง กระจับปี่ สีซอ ปี่พาทย์ มโหรีขับกล่อมคล้าย ๆ กับมีการเล่นละครในวัง ชาวบ้านจึงเรียกกันว่า "ดงละคร" หรืออีกนัยหนึ่งคำว่า "ดงละคร" นั้นอาจเพี้ยนมาจาก"ดงนคร" กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนที่นี้เป็น โบราณสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

(6) อนุสรณ์สถานกองพลทหารญี่ปุ่นที่ 37 อยู่ที่วัดพรหมณี ตำบลสาริกา ประมาณกิโลเมตรที่ 5 ทางไปน้ำตกสาริกา-นางรอง สมัย สงครามมหาเอเชียบูรพา พ.ศ. 2482-2488 กองพลทหาร ญี่ปุ่นที่ 37 เคยมาตั้งทัพอยู่ที่วัดนี้ สมาคมทหารสหาย สงคราม กองพลญี่ปุ่น ที่ 37 จึงสร้างอนุสรณ์สถานขึ้นที่นี้ เมื่อปี พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นที่ระลึกถึงดวงวิญญาณ ของบรรดาทหารสังกัด กองพลญี่ปุ่นที่ 37 จำนวน 7,920 นาย ซึ่งเสียชีวิต ในระหว่างสงคราม โดยนำอัฐิที่ฝังอยู่ในบริเวณ วัด มาบรรจุในแท่นที่จัดสร้างขึ้น

นอกจากนี้ภายใน โบสถ์วัดพรหมมณียังมีพระพุทธรูปเก่าแก่ทรงเครื่อง ดอกพิกุล พระโขนงแดง เล่ากันว่าชาวลาวอพยพได้อัญเชิญมาเมื่อสมัยเวียงจันทน์แตก เรียกกันว่า "พระพุทธรูปปากแดง" ปกติโบสถ์ไม่เปิดแต่หาก ประสงค์จะชมติดต่อ ขออนุญาตได้ที่ เจ้าอาวาส

อำเภอบ้านนา มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและโบราณคดี คือ พระพุทธบาท 4 รอย ประดิษฐาน ณ มณฑปวัดทองช้อย เป็นโบราณสถานอันเก่าแก่ มีคุณค่าทางศิลปะซึ่งแสดงถึงความประณีตงดงาม ในการประดิษฐ์การหล่อของฝีมือช่างไทยสมัยโบราณ มีงานนมัสการทุกวัน ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี

อำเภอปากพลี มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและโบราณคดี คือ รุขคสถานถาวรนิมิต ตั้งอยู่ที่บ้านนุ่งเข้ ตำบลหนองแสง จากตัวเมืองแยกซ้ายมือจากถนนสุวรรณศรไปตามทางหลวงสาย นครนายก-ท่าด่าน (ถนนสาย 3239) ระยะทางประมาณ 8 กิโลเมตร มีทางแยกขวามือเข้าไปอีกประมาณ 6 กิโลเมตร บริเวณรุขคสถานถาวร นิมิตมีเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ อยู่ติดกับ เทือกเขาใหญ่ที่รายล้อมด้วยภูเขา ขนาดเล็กและปานกลาง บริเวณมีไม้ยืนต้นร่มรื่น และเสียบธงฉมัญฉิมปฏิบัติธรรม นักร้องหลัง สำหรับพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและประชาชน ผู้สนใจปฏิบัติธรรมทั่วไป รุขคสถานถาวรนิมิตนี้ อยู่ในความอุปถัมภ์ ของมูลนิธิถาวรจิตตถาวโร-วงศ์มาลัย ติดต่อที่ (037) 313-596

อำเภอองครักษ์ มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและโบราณคดี คือ ศาลเจ้าพ่อองครักษ์ ตั้งอยู่ฝั่งแม่น้ำนครนายกในเขตตำบลสันทรายมูล มีเรื่องเล่าว่าเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลย์ ราชสมบัติได้เสด็จประพาสจังหวัดปราจีนบุรี โดยเสด็จผ่านมาตามลำแม่น้ำ นครนายกและได้มาประทับแรมบริเวณ ที่ตั้งศาลเจ้าพ่อองครักษ์ในปัจจุบัน ในระหว่างประทับแรมอยู่นั้นนาย ทหารราชองครักษ์ป่วยและเสียชีวิตลง เพื่อเป็นที่ระลึกแก่ราชองครักษ์ ทรงมีพระราชประสงค์ให้สร้างศาลขึ้นเป็นอนุสรณ์ ศาลแห่งนี้จึงมีชื่อเรียกว่า "ศาลเจ้าพ่อองครักษ์" และใช้เป็นชื่อของ อำเภอองครักษ์ ในปัจจุบันด้วย บริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อองครักษ์นี้เป็นวังน้ำวน น้ำไหลเชี่ยวมาก สำหรับทางราชการถือว่าน้ำตรงวังน้ำเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ จึงนำไปทำพิธี สรงน้ำบูรพาภิเษก เมื่อคราวประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน

2.7.2.3 กิจกรรมการท่องเที่ยว

(1) ล่องแก่งในลำน้ำนครนายกด้วยเรือแคนู ช่วงที่เหมาะสมกับการล่องแก่งจะเริ่มประมาณเดือนมิถุนายน-ตุลาคม จุดเริ่มต้นอยู่ที่บริเวณ เขิงสะพานวังตะไคร้ คลองนางรอง บริเวณบ้านป่าหมากเรื่อยมาตาม ลำน้ำ นครนายก ผ่านเกาะ แก่งต่าง ๆ (แก่งที่น้ำเชี่ยวที่สุดคือแก่งสามชั้น) มีจุดนำเรือขึ้นฝั่ง และออกมายังถนนใหญ่ ได้หลายจุด เช่น ที่บ้านคง แก่งสามชั้น วังกุดกา และวังยาว ระยะทางในการล่องแก่งแต่ละช่วง ประมาณ 2-5 กิโลเมตร การล่องแก่งเป็นการท่องเที่ยวผสมผสานไปกับ การกีฬาทางน้ำที่สนุกตื่นเต้นท้าทาย เป็นการพักผ่อน และการออกกำลังกาย ซึ่งได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติโดยการพายเรือแคนู (เรือแคนู คือ เรือที่มีหัวท้ายเพรียวมีหลายประเภทแต่ประเภทที่เหมาะสมกับน้ำเชี่ยว คือเรือคายัค)

(2) จักรยานเสือภูเขา เป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ทั้งปี การปั่นจักรยานควรเริ่มตั้งแต่เช้ามีด เพราะการปั่นแต่ละเส้นทางใช้เวลาอย่างน้อย 2 ชั่วโมงขึ้นไป นอกจากแดดไม่ร้อนแล้วยังได้สัมผัสกับธรรมชาติ สวยๆยามเช้าได้อย่างเต็มที่ ททท.จัดเส้นทางไว้ ทั้งจักรยานเสือภูเขา เป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ทั้งปี การปั่นจักรยานควรเริ่มตั้งแต่เช้ามีด เพราะการปั่นแต่ละเส้นทางใช้เวลาอย่างน้อย 2 ชั่วโมง นอกจากแดดไม่ร้อนแล้วยังได้สัมผัสกับธรรมชาติสวยๆ ยามเช้าได้อย่างเต็มที่ททท.จัดเส้นทางไว้ทั้งหมด 4 เส้นทาง ได้แก่

เส้นทางที่ 1 วังตะไคร้-วังยาว ระยะทาง ประมาณ 22 กิโลเมตร เริ่มต้นที่บริเวณเขิงสะพานวังตะไคร้ มองเห็นวิวทิวทัศน์ และผ่านที่ตั้งแคมป์

เส้นทางที่ 2 เขาชะ โกง-เขาทุเรียน ระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตร เริ่มต้นที่จักรดวารีสอร์ท และมองเห็นวิวทิวทัศน์ของ รร.จปร. เทือกเขาและอ่างเก็บน้ำ

เส้นทางที่ 3 วัดพราหมณี-เขามดดำ ระยะทาง 31 กิโลเมตร เริ่มต้นที่บริเวณวัดพราหมณี มองเห็นวิวทิวทัศน์ของเทือกเขา และสวนนก

เส้นทางที่ 4 วัดคีรีวัน-วัดเนินหอม ระยะทาง 55 กิโลเมตร เริ่มต้นที่วัดคีรีวันผ่านอ่างเก็บน้ำคลองสี่เสียด วัดเขาพระธรรมจันทร์ไปถึงแยกเนินหอม จังหวัดปราจีนบุรี ทิวทัศน์เป็นทุ่งนา บ้านพักอาศัย และเทือกเขา เส้นทางนี้ปั่น ได้ในเวลาเย็นอีกด้วย

2.7.2.4 กิจกรรมเทศกาลและงานประเพณี

ในจังหวัดนครนายกมีเทศกาล งานประเพณี ได้แก่

(1) งานประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ จัดช่วงแรม 1 ค่ำ เดือน 11 หรือตรงกับวันออกพรรษาของทุกปี จะมีพระสงฆ์จำนวน 109 รูป มารับบิณฑบาตโดยเดินลงมาจากมณฑปวัดเจนนางบวช

(2) งานวันมะพร้าวหวานและของดีนครนายก จัดขึ้นช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เมษายนของทุกปีบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด วัดอุประสงค์เพื่อ แนะนำเผยแพร่มะพร้าวหวาน ผลิตผลทางการเกษตร และสินค้าหัตถกรรม ในงานจะมีการประกวดขบวนแห่ผลิตผลทางการเกษตร ประกวดมะพร้าว และพืชผลทางการเกษตร ประกวดธิดามะพร้าวหวาน การแสดงของนักเรียน และการออกร้านจัดนิทรรศการของหน่วยงานราชการและเอกชน และจำหน่ายสินค้าราคาถูก

(3) งานประเพณีสารทไทยและแข่งเรือยาวประเพณี จัดในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี บริเวณริมคลอง 29 ที่วัดทวีพุทธรังสรรค์ อำเภอองครักษ์ ในงานมี การแข่งขันเรือยาวประเภทต่างๆ ประกวดการกวนกระยาสารท การทำบุญวัน สารทไทย และในตอนกลางคืนมี มหรสพ

(4) งานมหกรรมไม้ดอกไม้ประดับองครักษ์ จัดช่วงเดือนเมษายน ของทุกปี บริเวณคลอง 15 ตำบลบางปลาจืด อำเภอองครักษ์ภายในงาน มีการประกวดไม้ดอกไม้ประดับ ประกวดการจัดสวนหย่อมและการแสดง นิทรรศการทางวิชาการ

2.7.2.5 สินค้าพื้นเมือง และของที่ระลึก

(1) มะพร้าว เป็นผลไม้ที่ขึ้นชื่อที่สุดของจังหวัดนครนายก (มะพร้าวคือผลไม้ที่มีรสหวาน ในขณะที่ผลไม้ สายพันธุ์เดียวกันแต่มีรสเปรี้ยว เรียกว่า มะขงชิด) มะพร้าวจะออกผลผลิตช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม มีหลายสวน ที่ปลูกตามเส้นทางนครนายก-น้ำตกสาริกา หากไปในฤดูออกผลพอดีแวะ ไปซื้อที่สวนได้

(2) ดอกคาหลา ตามเส้นทาง 3049 และเลี้ยวซ้ายไปทางวังวิริยธรรพ์ มีเกษตรกรที่ทำสวนดอกคาหลาอยู่สืบกว่าราย แต่หากนักท่องเที่ยวต้องการ จะไปเยี่ยมชมสวนหรือแวะไปซื้อและอยากจะได้ดอกเองที่ สวนคาหลา แสงทอง (จากทางหลวง 3049 เลี้ยวซ้ายเข้าไป 12 กิโลเมตร) พร้อมทั้งจะ เปิดต้อนรับนักท่องเที่ยว ดูออกดอกของดอกไม้ชนิดนี้อยู่ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคม

(3) ผลิตภัณฑ์หินอ่อน แหล่งผลิตอยู่ที่ใกล้โรงพยาบาลนครนายกอำเภอเมือง และที่ทางแยกเข้าโรงเรียนนายร้อยจปร. สินค้าที่ผลิตได้แก่ แจกัน กาน้ำ นาฬิกา กำไล โคมไฟ ป้ายชื่อ เป็นต้น

(4) ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ มีแหล่งผลิตอยู่ที่ตำบลสาริกา อำเภอเมือง ทำเป็นเรือใบ นกยูง รูปหน้าคน มีขายบริเวณน้ำตกสาริกา นางรอง และวังตะไคร้

(5) ไม้กวาด มีแหล่งผลิตอยู่ที่ตำบลสาริกา อำเภอเมือง ตำบลนาหินลาด ตำบลโคกกรวด ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี ไม้กวาดนี้ทำด้วยหญ้า พงช้าง ค้ำทำด้วยไม้โมกและไม้ไผ่หิน หาซื้อได้ตามร้านค้าทั่วไปในจังหวัด

(6) พรหมทอจากเศษผ้า มีแหล่งผลิตอยู่ที่ตำบลเขาเพิ่ม อำเภอบ้านนา ทำเป็นพรหมเช็ดเท้า พรหมปูที่นอน มีหลายขนาดหาซื้อได้ตามร้านเฟอร์นิเจอร์ ในตลาดบ้านนา และอำเภอเมือง

(7) ขนมเปี้ยะ แหล่งทำอยู่ที่ตลาดบ้านนา อำเภอบ้านนา เป็นขนมเปี้ยะ "เซตล์ชวนชิม" หาซื้อได้ตามร้านค้า ในจังหวัดนครนายก

(8) ก้อยฉาบ มันฉาบ เผือกฉาบ มีแหล่งผลิต อยู่ที่ตำบลสาริกา อำเภอเมือง มีขายที่บริเวณน้ำตกสาริกา และน้ำตกนางรอง

(9) ผลไม้แช่อิ่ม ได้แก่ มะเฟือง มะดัน มะขาม มะม่วง กระถ่อน มะนาว มะกรูด เป็นต้น มีวางขายอยู่บริเวณทางแยกบ้านใหญ่ อำเภอเมืองนครนายก หรือที่กลุ่มแม่บ้านบ้านคงโชคดี ที่บ้านคง ตำบลสาริกา อำเภอเมือง

2.8 องค์การบริหารส่วนตำบล

2.8.1 โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบล คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มีฐานะเป็นนิติบุคคล (ประกาศจัดตั้งในปี 2538 จำนวน 617 แห่ง ปี 2539 จำนวน 2,143 แห่ง ปี 2540 จำนวน 3,637 แห่ง รวม 6,397 แห่ง ซึ่งในปี 2542 ยังมีสภาตำบลนิติบุคคลเหลืออยู่ 568 แห่ง คาดว่าจะได้รับการจัดตั้งเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ประมาณ 350 แห่ง)

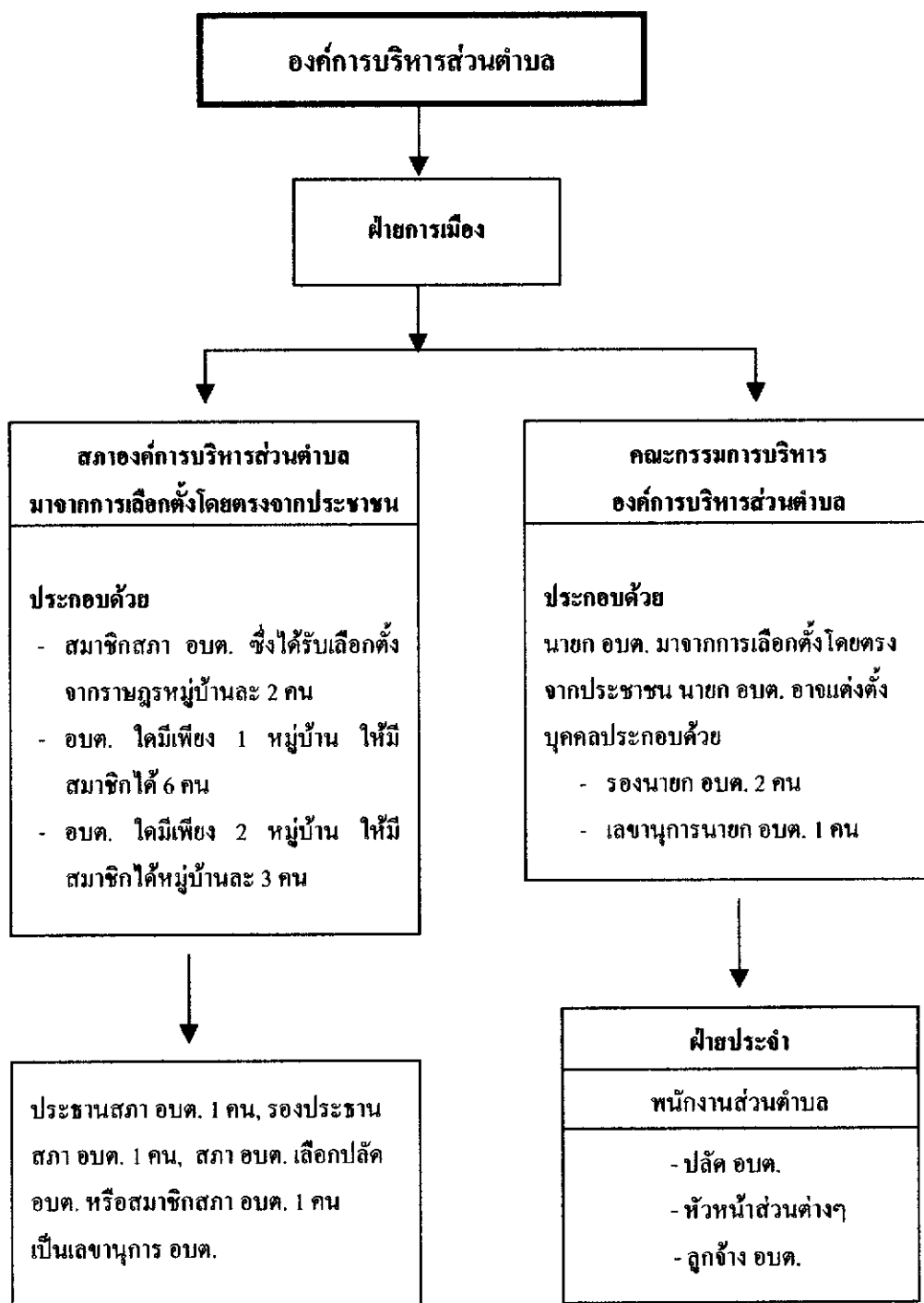
พื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่งจะมีพื้นที่รับผิดชอบในเขตตำบลที่ไม่อยู่ในเขตเทศบาลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ยกเว้น องค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบล มีโครงสร้างการบริหารและมีรูปแบบคล้ายการปกครองระดับชาติ กล่าวคือ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

(1) **สภาองค์การบริหารส่วนตำบล** ประกอบด้วย สมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากราษฎรในหมู่บ้านในตำบลนั้นๆ หมู่บ้านละ 2 คน สภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบล ร่างข้อบังคับตำบล ร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี และควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

(2) **คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล** ประกอบด้วย นายกอบต. 1 คน ซึ่งเลือกมาจากประชาชนโดยตรง และนายก อบต. อาจแต่งตั้งบุคคลประกอบด้วย รองนายก อบต. 2 คน และเลขานุการนายกอบต. 1 คน และมีพนักงานส่วนตำบล ได้แก่ ปลัดอบต. และส่วนต่าง ๆ คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่บริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล จัดทำแผนพัฒนาตำบล และงบประมาณรายจ่ายประจำปี รายงานผลการปฏิบัติ และการใช้จ่ายเงินให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบ และปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามกฎหมาย

แผนภูมิที่ 2.9 โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล

2.8.2 อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

การดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นควรต้องมีความรู้ ความเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับเหล่านั้น เพื่อให้สามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง ซึ่ง พ.ร.บ. สถาปนาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

- (1) มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (มาตรา 66)
- (2) มีหน้าที่ที่จะต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้ (มาตรา 67)
  - (2.1) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
  - (2.2) รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
  - (2.3) ป้องกันโรคและระงับรักษาโรคติดต่อ
  - (2.4) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
  - (2.5) ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
  - (2.6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
  - (2.7) คู่มือคูดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
  - (2.8) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย
- (3) อาจจัดทำกิจกรรมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลได้ ดังต่อไปนี้ (มาตรา 68)
  - (3.1) ให้มีน้ำอุปโภค บริโภค และการเกษตร
  - (3.2) ให้มีและบำรุงการไฟฟ้าหรือแสงสว่าง โดยวิธีอื่น
  - (3.3) ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
  - (3.4) ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ และสวนสาธารณะ
  - (3.5) ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์
  - (3.6) ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
  - (3.7) บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
  - (3.8) การควบคุมดูแล และรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน
  - (3.9) หาผลประ โยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
  - (3.10) ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
  - (3.11) กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์

(4) อาจออกข้อบังคับตำบลในเขตตำบลที่ไม่ขัดต่อกฎหมายอำนาจหน้าที่ (มาตรา 71)

อำนาจหน้าที่ของ อบต. ที่กล่าวมานั้นไม่เป็นการคัดอำนาจหน้าที่ของกระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การ หรือหน่วยงานของรัฐ ในอันที่จะดำเนินกิจการใด เพื่อประโยชน์ของประชาชนในตำบล แต่จะต้องแจ้งให้ อบต. ทราบล่วงหน้าตามสมควร ในกรณีนี้หาก อบต. มีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินกิจการดังกล่าวให้กระทรวง ทบวง กรม หรือองค์การ หรือหน่วยงานของรัฐ นำความเห็นของ อบต. ไปประกอบการพิจารณาดำเนินกิจการนั้นด้วย (มาตรา 69)

ดังกล่าวแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลในฐานะเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ที่จะดำเนินกิจการพัฒนามากมายหลายอย่าง และแม้แต่หน่วยงานของรัฐหรือองค์การใดๆ จะไปดำเนินกิจการในพื้นที่ อบต. ต้องแจ้ง อบต. ทราบล่วงหน้าด้วย นอกจากนี้ในการดำเนินกิจการ อบต. ยังมีรายได้อันเป็นเงินงบประมาณของตนเอง และสภา อบต. สามารถให้ความเห็นชอบข้อบังคับงบประมาณของตนเอง และสภา อบต. สามารถให้ความเห็นชอบข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปี และรายได้เพิ่มเติมได้ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งก็คือ เพื่อให้คนในท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาและแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นด้วยตนเองให้ตรงตามความต้องการของคนในท้องถิ่นนั้น ในทำนองเดียวกันปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลก็มีส่วนสำคัญในฐานะตัวแทนของประชาชน ที่มีหน้าที่ผลักดันแผนงาน โครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต ให้เกิดความเป็นจริงให้ได้

2.9 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธอาน วุฒิกรรมรักษา (2526 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงสร้างงานในชนบทโดยทำการศึกษการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนตามขั้นตอนการมีส่วนร่วมคือ ขั้นตอนกำหนดความต้องการ ขั้นวางแผนงาน ขั้นตัดสินใจ ขั้นดำเนินงาน และขั้นติดตามผลงาน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการพัฒนา โดยร่วมในขั้นดำเนินการมากที่สุด ซึ่งผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะเข้ามามีส่วนร่วมออกแรง ออกเงินและวัสดุอุปกรณ์และร่วมเป็นกรรมการมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า สาเหตุที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ ความต้องการความสะดวกสบายในการคมนาคมขนส่ง รองลงมา คือ ต้องการพัฒนาหมู่บ้าน ต้องการมีงานทำ สาเหตุที่ไม่ได้เข้าร่วมเพราะมีงานอื่นทำอยู่แล้ว ไม่มีเวลา ไม่มีว่าง และมีธุรกิจในครอบครัว และพบว่า บุคคลในองค์กรต่าง ๆ ที่มีการมีส่วนร่วมในการทำงานมักจะเป็นพวกกลุ่มอาชีพเฉพาะอย่าง และเป็นชนชั้นกลางมากกว่าที่จะเป็นกลุ่มอาชีพที่มีรายได้ต่ำ

วลัยภรณ์ ดาวสุวรรณ (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชน ในท้องถิ่นต่อการนิเวศสิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล” พบว่า อายุ เพศ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางสังคม การรับรู้ข่าวสาร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ฐสม ฉัตรทอง (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักใน ปัญหาสิ่งแวดล้อมชนบทของเจ้าหน้าที่บริหารงานพัฒนาชุมชน โดยศึกษาจากเจ้าหน้าที่ที่ดำรง ตำแหน่ง พัฒนาการจังหวัด และพัฒนาการอำเภอทั่วประเทศ จำนวน 318 คน ผลการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่บริหารงานพัฒนาชุมชนมีความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมชนบทระดับสูง สำหรับ ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมชนบทมากที่สุด ได้แก่ สถานการณ์ปัญหาป่าไม้ ในเขตภูมิภาคที่ปฏิบัติงาน รองลงมาได้แก่ การเคยได้รับรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมจากการประชุม และ ความดีในการติดตามข่าวสารสิ่งแวดล้อม ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่นได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่ง ระดับตำแหน่ง ภูมิภาคที่ปฏิบัติงาน อายุราชการ การศึกษาสูงสุด สาขาวิชาที่สำเร็จ และปัจจัย ทางสังคม ได้แก่ การให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมชนบท และประสบการณ์เกี่ยวกับ ปัญหาสิ่งแวดล้อมชนบทไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมชนบท

แพทยา แก้วพวง (2533 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมี ส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการบริหารงานในท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง พบว่า กรรมการหมู่บ้านที่มีระดับการศึกษาสูงมีส่วนร่วมในการบริหารงานพัฒนา ท้องถิ่นมากกว่ากรรมการหมู่บ้านที่มีการศึกษาต่ำ

ปริศนา โกลดะสุต (2534 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของ ชุมชน : ศึกษาเปรียบเทียบผู้เคยย้ายถิ่นและผู้ที่ไม่เคยย้ายถิ่น พบว่า ทั้งในกลุ่มผู้เคยย้ายถิ่นและ ไม่เคยย้ายถิ่นการมีตำแหน่งทางสังคมและความคาดหวังต่อผลประโยชน์ที่จะได้รับมีความสัมพันธ์ กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนทุกกิจกรรม

วิไลพร สมบูรณ์ชัย (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสา พัฒนาชุมชน ในการนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดลำปาง” พบว่า เพศ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ใน ท้องถิ่น การมีตำแหน่งทางสังคม การรับรู้ข่าวสาร การเข้ารับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกันจะก่อให้เกิดความแตกต่างกัน ในเรื่องการมีส่วนร่วมในการนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

โกศล สายใจ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชุมชนของกรุงเทพมหานคร : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบางโคล่ แวงบางโคล่ เขต บางคอแหลม กรุงเทพมหานคร พบว่า อายุ และรายได้ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

พัฒนาชุมชน ส่วนเพศ ตำแหน่งทางสังคม อาชีพ ฐานะทางครอบครัว ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมพัฒนาชุมชน

กิตติ กັນธา (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า

(1) อายุ ระดับการศึกษา ขนาดครอบครัว รายได้ และความคิดเห็นของคณะกรรมการหมู่บ้าน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วม

(2) การเป็นสมาชิกกลุ่มสังคมกับการได้รับการฝึกอบรม ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท

(3) การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท ของคณะกรรมการหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท

ปฤษฎา บุญเจือ (2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ประชาชนในโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนในระดับปานกลาง ปัจจัยทางด้านเพศ รายได้ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมพัฒนาชุมชนความเป็นผู้นำ และการคาดหวังผลตอบแทนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

อุษา ศาสตรร์ภักดี (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดเลย พบว่า ระดับการศึกษา สุขภาพร่างกาย และการได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มอิทธิพลเป็นปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุ แต่ความคาดหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการร่วมกิจกรรม

ธดาวลัย พอใจ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า

(1) พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการนิเวศสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล

(2) พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการนิเวศสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในการนิเวศสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล ในระดับต่ำ

(3) พฤติกรรมการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับการนิเวศสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูล ในระดับปานกลาง

(4) ความรู้เกี่ยวกับการนิเวศสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในการนิเวศสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูลย์ ในระดับต่ำ

(5) ความรู้เกี่ยวกับการนิเวศสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับความตระหนักในการนิเวศสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูลย์ ในระดับปานกลาง

(6) ความตระหนักในการนิเวศสิ่งแวดล้อมของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูลย์ ในระดับต่ำ

(7) พฤติกรรมการเปิดรับสื่อสามารถอธิบายการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตอำเภอพิบูลย์ได้

สุวารีย์ วงศ์วัฒนา (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ความตระหนัก และการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวแพ จังหวัดพิษณุโลก” พบว่า

(1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารในระดับต่ำ มีความรู้เรื่องการนิเวศสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง มีความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับต่ำ

(2) พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้ในการนิเวศสิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อม

(3) ความรู้เรื่องการนิเวศสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตระหนักในการนิเวศสิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อม

(4) ความตระหนักในการนิเวศสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อม

(5) ความตระหนักในการนิเวศสิ่งแวดล้อม เป็นตัวแปรเพียงตัวเดียวที่สามารถอธิบายการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อม และลักษณะการมีส่วนร่วม คือ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมออกแรงร่วมออกเงินและวัสดุอุปกรณ์ ร่วมเป็นประธาน และร่วมเป็นกรรมการ และจากผลการศึกษาพบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน โดยร่วมในขั้นดำเนินการมากที่สุด รองลงมา คือ ขั้นติดตามผลงาน และขั้นกำหนดความต้องการ ในขั้นดำเนินการและขั้นติดตามผลงานนั้น ประชาชนเข้าร่วมออกแรงมากที่สุด รองลงมา คือ ร่วมออกเงิน วัสดุอุปกรณ์ และร่วมเป็นกรรมการ โดยมีปริมาณการเข้าร่วมทุกครั้งมากที่สุด ส่วนในขั้นกำหนดความต้องการ ประชาชนเข้าร่วมประชุมทุกครั้งมากที่สุด สภาพทางเศรษฐกิจไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกรรมการร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมประชุมในขั้นกำหนดความต้องการ ขั้นวางแผนและขั้นตัดสินใจเลือกโครงการ แต่มีผลต่อปริมาณการเข้ามามีส่วนร่วม คือ ผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจดีเข้ามามีส่วนร่วมทุกครั้งมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจคือต่ำกว่า ส่วนในขั้นดำเนินการนั้น ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าเข้ามามีส่วนร่วมออกแรง ออกเงิน วัสดุ

อุปกรณ์ และร่วมเป็นกรรมการในปริมาณมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า และในชั้นติดตามผลงานนั้น สถานภาพทางเศรษฐกิจก็ไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับสถานภาพทางสังคมนั้น พบว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน คือ ผู้นำท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าประชาชนธรรมดาทั่วไป และพบว่าเพศชายเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง สาเหตุที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ ความต้องการความในด้านการคมนาคมขนส่ง รองลงมา คือ ความต้องการพัฒนาหมู่บ้าน ต้องการมีงานทำ บุคคลที่ชักจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ผู้ใหญ่บ้าน สาเหตุที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเพราะมีงานอื่นทำอยู่แล้ว ไม่มีเวลา ไม่มีว่าง และธุรกิจในครอบครัว

ไพบุลย์ ชื่นเจริญ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการป่าชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนอำเภอแปลงยาว ในเขตพื้นที่โครงการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการน้อย สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการป่าชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านเพศ การศึกษา อาชีพและรายได้ โดยเพศชายมีส่วนร่วมในโครงการป่าชุมชนมากกว่าเพศหญิง ผู้มีการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าผู้ที่เป็นเกษตรกรและผู้มีรายได้ต่ำกว่า 4,000 บาท เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากกว่าผู้มีรายได้ 4,000 บาทขึ้นไป

สุวรรณดี คงทอง (2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการนิเวศ ป่าชายเลนชุมชนในท้องที่ อำเภอเสิงสาง จังหวัดศรีสะเกษ” พบว่าการได้รับข่าวสารและการเป็นสมาชิกกลุ่มของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนิเวศป่าชายเลนชุมชน

สถาพร อธิพิพงษ์ (2536 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในการนิเวศป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอท่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี” พบว่าคณะกรรมการสภาตำบลส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการนิเวศป่าชายเลนในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่า อายุ จำนวนบุตร ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่ง อาชีพ สถานภาพในสภาตำบล การมีตำแหน่งอื่น ๆ ในชุมชน ประสบการณ์ที่ได้รับจากการอบรมเกี่ยวกับการนิเวศป่าชายเลน และความรู้ในเรื่องการนิเวศป่าชายเลน จะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน โดยการเข้าไปในบริเวณชายฝั่งทะเลที่ติดกับป่าชายเลนเพื่อจับสัตว์น้ำที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อนำมาบริโภคหรือจำหน่าย การได้รับข่าวสาร จะก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนโดยการถางป่าเพื่อใช้เป็นพื้นที่ทำการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องระดับการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ธีระเดช บางสมบุญ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองอุทัยธานี พบว่า

(1) เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

(2) การเป็นสมาชิกกลุ่มและความรู้ความเข้าใจในการปกครองท้องถิ่นนั้น มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

(3) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น เมื่อมองผลในภาพรวมของการดำเนินกิจกรรมในการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล การทำหน้าที่สื่อข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับเทศบาล และการติดต่อกับเทศบาลประชาชนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 50 มีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ รองลงมาจำนวนน้อยมาก และในกรณีการพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมแยกเป็นรายด้าน พบว่า ทุกกิจกรรม ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ รองลงมาได้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วมระดับปานกลางมีประมาณ 1 ใน 3 และผู้ที่มีส่วนร่วมระดับสูง มีเพียงจำนวนน้อยมาก และในกรณีการพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมแยกเป็นรายด้าน พบว่า ทุกกิจกรรม ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ รองลงมาได้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วมระดับกลาง และผู้ที่มีส่วนร่วมระดับสูงมีจำนวนน้อยมาก

ภัทริยา สุวรรณบุรณ์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและคณะกรรมการพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในจังหวัดกำแพงเพชร ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง คือ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์และการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การติดต่อกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและการคาดการณ์ในอนาคตในกาขยายออกจากชุมชน ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการพัฒนาเด็ก คือ รายได้ในครอบครัว การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ และการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สำหรับลักษณะของบการเข้ามามีส่วนร่วมที่ผู้ปกครองและคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การร่วมสมทบเงิน แรงงานและวัสดุ รองลงมาคือ การร่วมประชุมในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ภาระหนี้สินของผู้ปกครองและคณะกรรมการฯ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม

พิบูลย์ แพนพา (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในตำบลพนมไพร อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า

(1) เพศของประชาชนไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบท

(2) อายุของประชาชนไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท

(3) ระดับการศึกษาของประชาชน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชนบท

(4) อาชีพของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท

(5) รายได้ของประชาชน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ พัฒนาชนบท

(6) การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและประชาชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการพัฒนาชนบท

วรรณ ลิมพานิชย์ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนใน การกำจัดขยะมูลฝอย : ศึกษาเฉพาะกรณีเมืองพัทยา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการ กำจัดขยะมูลฝอย ได้แก่ ระดับการศึกษา การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการรักษาความสะอาด ความรู้ความเข้าใจในเรื่องขยะมูลฝอย และความคิดเห็นต่อปัญหาขยะมูลฝอย ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะ ช่วยเสริมสร้างความตระหนัก ค่านิยมของบุคคล อันจะมีผลแนวโน้มที่บุคคลจะกระทำหรือไม่ กระทำ

แขน ชื่นคิวา (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ นิเวศสิ่งแวดล้อมในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า ประชาชน ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในระดับสูง นอกจากนี้ยังพบว่าการได้รับข้อมูลข่าวสาร และความคิดเห็นใน การนิเวศสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการนิเวศสิ่งแวดล้อมในชนบท ส่วน ปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ อายุ รายได้ อาชีพ จำนวนสมาชิกในครอบครัวและการถือครองที่ดิน ไม่มี ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนิเวศสิ่งแวดล้อมในชนบท

อรรถพร อุ๋นออก (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้าน ฝ่ายกิจการสตรีต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่าย กิจกรรมสตรี อำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม กล่าวคือ กรรมการหมู่บ้านสตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง จะมีส่วนร่วมมากกว่ากรรมการหมู่บ้าน สตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ กรรมการหมู่บ้านสตรีที่มีระดับการเป็นสมาชิกทางสังคมมาก จะมี ส่วนร่วมมากกว่ากรรมการหมู่บ้านสตรีที่มีระดับการเป็นสมาชิกทางสังคมน้อย และกรรมการ หมู่บ้านที่มีระดับความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้านมาก จะมีส่วนร่วม มากกว่ากรรมการหมู่บ้านสตรีที่มีระดับความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานของกรรมการหมู่บ้าน ต่ำ ส่วนปัจจัยอื่น ๆ คือ ระดับอายุ ระยะเวลาการเป็นกรรมการและระดับการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ไม่มีความแตกต่าง

บุญเพ็ง เชื้ออินทร์ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ดำเนินธุรกิจสถานบริการทางเพศต่อการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ : ศึกษาเฉพาะแหล่งบริการที่มีผู้หญิงบริการทางเพศ เขตพื้นที่เทศบาลเมืองสุรินทร์ พ.ศ. 2538 พบว่า เพศ ระดับการศึกษา รายได้ และการได้รับข่าวสาร ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้ดำเนินธุรกิจสถานบริการทางเพศ

มันทนา แสงทองไชย (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของนักศึกษาในกิจกรรมนักศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พบว่าเพศ คณะที่ศึกษา อยู่ในระดับปริญญาโท การได้รับข่าวสาร การจัดกิจกรรม ความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรม นักศึกษา มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในกิจกรรมนักศึกษา ส่วนอายุ ภูมิฐานะ สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ ประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรม ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรม การเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ที่ได้รับ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในกิจกรรมนักศึกษา

สิรินุช อันตรเสนา (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบำบัดน้ำเสีย ศึกษาเฉพาะกรณีเมืองพัทยา พบว่า

(1) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมืองพัทยามีส่วนร่วมในการบำบัดน้ำเสียในระดับปานกลาง
 (2) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ระยะเวลาเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองพัทยาและการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการบำบัดน้ำเสีย ยกเว้นปัจจัยด้านรายได้ที่มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก กับการมีส่วนร่วมในการบำบัดน้ำเสีย

(3) ปัจจัยด้านสังคมและจิตวิทยา พบว่า มีเพียงปัจจัยด้านการได้รับทราบข่าวสารการรณรงค์เรื่องการแก้ปัญหาหน้าเสียเพียงปัจจัยเดียวที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบำบัดน้ำเสียได้

สฤณี เสาใบ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน : ศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอทุ่งศรีอุดม จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

(1) คณะกรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมในโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนในระดับมาก โดยมีส่วนร่วมดำเนินงานมากที่สุด รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมติดตามผลการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมกำหนดปัญหาและวางแผน

(2) รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น การได้รับข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน

สุรัชย์ ขวาทอง (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

(1) เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

(2) ความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับโครงการอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.)

พิรพล ไชยพงศ์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการรักษาความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร พบว่าเพศ ฐานะทางเศรษฐกิจ ลักษณะชุมชน ความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อโครงการ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการ ส่วนอายุ การศึกษา การสนับสนุนโครงการขององค์กรของรัฐ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการ

สุพัฒน์ วงศ์คำพันธ์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตสุขาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตสุขาภิบาลนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร พบว่า

(1) ประชาชนมีส่วนร่วมมากในด้านการดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นและการค้นหาปัญหามีส่วนร่วมในด้านการกำหนดปัญหา การวางแผน และการประเมินผล

(2) เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตสุขาภิบาล

(3) ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น และความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

ไพบูลย์ เบ้าเงิน (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

(1) ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตน้อย

(2) ลักษณะการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ของประชาชน คือ มีส่วนร่วมมากในด้านตรวจสอบ ร่วมออกแรง และร่วมพิจารณาโครงการ มีส่วนร่วมน้อยในด้านร่วมประชุม ร่วมดำเนินงานตาม โครงการและร่วมตัดสินใจ

(3) ปัจจัยที่มีผลต่อเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ระยะเวลาที่อยู่ในตำบล ระยะเวลาที่เป็นสมาชิก ตำแหน่งกลุ่มออมทรัพย์ อาชีพ กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน การได้รับการสนับสนุนจากออมทรัพย์

เริงศักดิ์ สังสุข (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

(1) ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่นโดยภาพรวมมีส่วนร่วมมาก ด้านที่มีส่วนร่วมที่สุด คือ ร่วมพิจารณาโครงการและร่วมตัดสินใจ รองลงมาคือ ร่วมประชุม ร่วมประเมินผล และร่วมดำเนินงาน ตามลำดับ

(2) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น คือ ประเภทของสมาชิก การติดต่อหน้าที่การงานเจ้าหน้าที่ และความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงาน

(3) ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม

เพลงพิน มั่นอยู่ (2540 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง "ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดพะเยา" โดยศึกษาจากคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 170 คน จากอำเภอเมือง อำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุนอำเภอปง อำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นกับ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น และการรับข้อมูลข่าวสารจากวารสาร/นิตยสาร การประชุมในหมู่บ้าน หอกระจายข่าว/โปสเตอร์ เจ้าหน้าที่ของรัฐและคนในหมู่บ้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพบว่า คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีการปฏิบัติเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดี และการปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้นอยู่กับการรับข้อมูลข่าวสารจากวารสาร/นิตยสาร การประชุมในหมู่บ้าน หอกระจายข่าว/โปสเตอร์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

กฤษฎา ทองสังวรรณ (2540 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง "ความพร้อมของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น" ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง โดยความพร้อมด้านความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติขึ้นอยู่กับการศึกษา และอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเจตคติของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ที่มีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแสดงออกในลักษณะของความไม่แน่ใจ โดยความพร้อมด้านเจตคติต่อการจัด

การทรัพยากรธรรมชาติขึ้นอยู่กับ อายุ และระดับการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สรุปได้ว่า คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีความพร้อมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง และมีข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ผู้รับผิดชอบควรส่งเสริม เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้แก่คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และประชาชนในท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

นฤตพงษ์ ไชยวงศ์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “ ความพร้อมในการจัดการป่าชุมชนของคณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งแนวคิดและข้อเสนอแนะในการจัดการป่าชุมชน” การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือคือ คณะกรรมการหมู่บ้านในอำเภอบัว จังหวัดน่าน จำนวน 272 ราย ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 ราย ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการหมู่บ้านมีความพร้อมในการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลาง โดยปัจจัยอายุ มีผลต่อความพร้อมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 รายได้ของครอบครัวต่อเดือน และการรับรู้ข่าวสารที่เกี่ยวกับป่าชุมชนมีผลต่อความพร้อมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน และการให้คุณค่ากับป่าชุมชนมีผลต่อความพร้อมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

มนตรี ดวงปริกษา (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “ความคิดเห็นของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษากรณีอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี” พบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วรรณฯ ยังเจริญ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในการจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสีย : กรณีศึกษาอำเภอเมืองฯ จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีบทบาทและมีความรู้ในการจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสียในระดับต่ำ แต่มีทัศนคติในการจัดการมูลฝอยและน้ำเสียในระดับสูง ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทในการจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสียอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ประสบการณ์ การฝึกอบรมการจัดการมูลฝอยและน้ำเสีย การรับรู้ข่าวสารในการจัดการขยะมูลฝอยและน้ำเสีย ทัศนคติในการจัดการมูลฝอยและน้ำเสีย ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความรู้ในการจัดการมูลฝอยและน้ำเสียคือ ระดับการศึกษา รายได้ของครัวเรือน และอายุ นอกจากนี้ ระดับการศึกษา

สถานภาพการเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และความรู้ในการจัดการมูลฝอยและน้ำเสีย มีผลต่อทัศนคติในการจัดการมูลฝอยและน้ำเสีย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปริญญา พรหมมินทร์ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง บทบาทของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในระดับไม่ปฏิบัติเลย โดยมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไม่ขึ้นกับ อายุ ระดับการศึกษา เนื่องจากส่วนใหญ่มีอายุและระดับการศึกษาใกล้เคียงกัน สำหรับปัญหาที่พบคือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา ขาดการสนับสนุนจากรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อุบล จัทรเพชร (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง “ความพร้อมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในการดำเนินงานโครงการเมื่อนำอยู่ด้านสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดราชบุรี และผลการศึกษาพบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีความพร้อมด้านความรู้ในกลุ่มปานกลาง เจตคติในทางบวก ความรู้มีความสัมพันธ์กับรายได้ของครอบครัวต่อเดือน ระดับการศึกษา และอาชีพและความรู้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับเจตคติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

บทที่ 3

กรอบแนวคิดและวิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก มีกรอบแนวคิดและวิธีการวิจัย ดังนี้

3.1 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรในการวิจัย ดังนี้

3.1.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน

3.1.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่

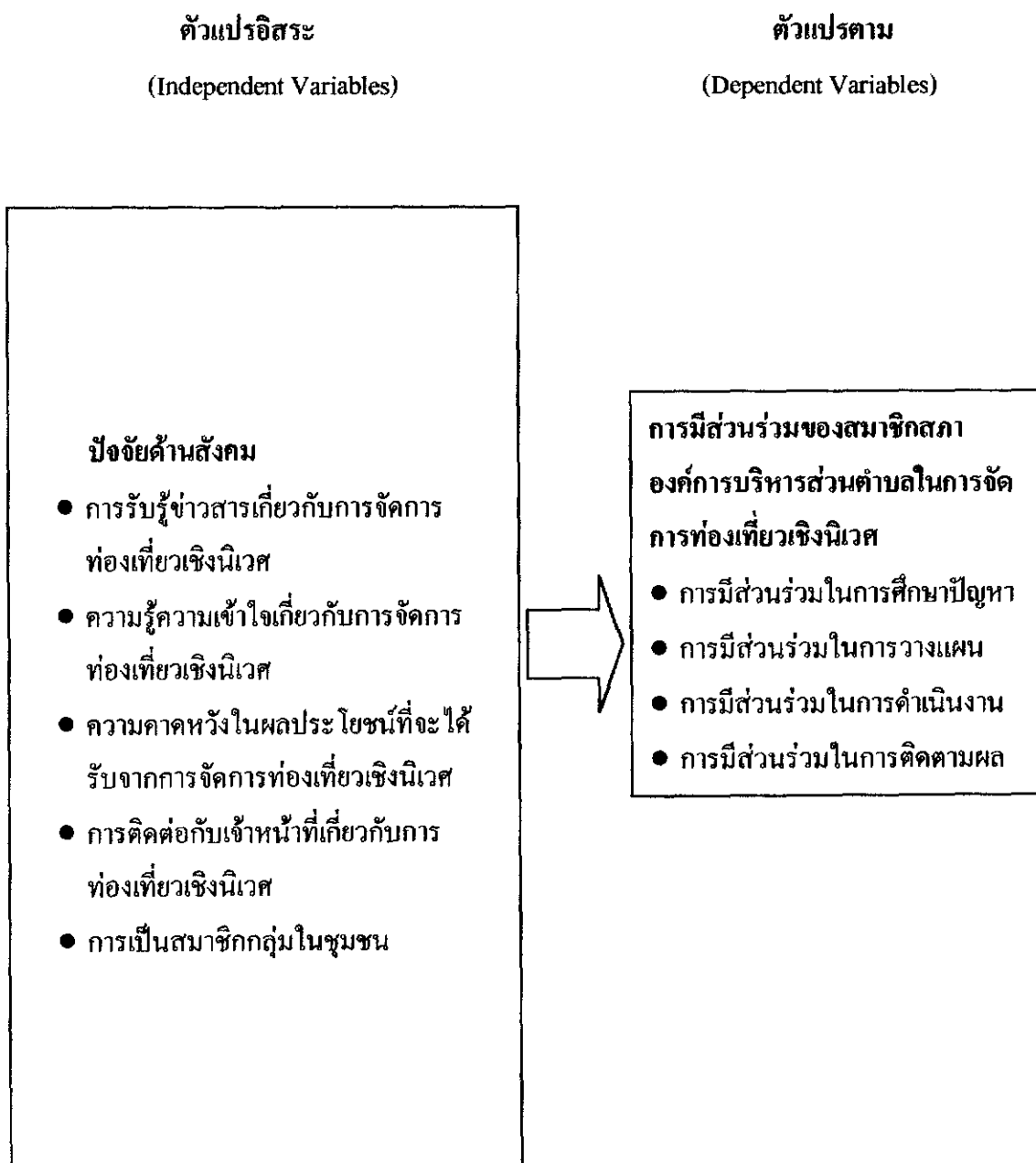
การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยแบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ด้านดังนี้

- (1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา
- (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน
- (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
- (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามผล

3.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ได้นำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.10 กรอบแนวคิดการศึกษา

3.3 สมมติฐานในการศึกษา

สมมติฐานที่ 1 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 5 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

3.4 นิยามปฏิบัติการที่ใช้ในการศึกษา

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง ประชาชนในจังหวัดนครนายก ผู้ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากรายชื่อในหมู่บ้านในตำบลนั้น ๆ หมู่บ้านละ 2 คน ให้เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (แก้ไขเพิ่มเติม)

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความสามารถของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จะแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจถึงความหมาย และแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง แหล่งที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด ซึ่งอาจจะได้รับรู้จากสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือเอกสารทางราชการ และสื่อบุคคล เช่น เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ

ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความคิดเห็นของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีต่อผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในรูปแบบของเงิน เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือการได้รับการยกย่อง และเป็นผลประโยชน์ที่เกิดกับบุคคลและชุมชน

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง ความดีที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้มีการติดต่อพบปะ พูดคุย ปรีกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในรูปของการหาความรู้ หรือการบริหารจัดการ การแก้ไขปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา ร่วมในการวางแผน ร่วมในการดำเนินงาน และร่วมติดตามผล

การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา หมายถึง การที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน และคิดค้นถึงสาเหตุและวิธีแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการวางแผน หมายถึง การที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจคัดเลือกโครงการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน หมายถึง การที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้าร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้นในชุมชน ทั้งโดยการร่วมแรงกาย ออกเงิน และการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมติดตามผล หมายถึง การที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้ติดตามการดำเนินงานของ อบต. การดูแลรักษาสาธารณะสมบัติ และติดตามดูแลผลประโยชน์ของชุมชนที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นต้น

3.5 ประชากรในการศึกษา

ผู้วิจัยจึงกำหนด หน่วยในการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ในการศึกษาครั้งนี้ คือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ดำรงตำแหน่งในระหว่าง เดือน มีนาคม พ.ศ. 2546 และเนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และจากข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก พบว่า พื้นที่ที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี ดังนั้น ประชากร (Population) ในการศึกษาครั้งนี้ จึงได้แก่ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ทั้งหมด 351 คน แยกเป็น

(1) อำเภอเมืองนครนายก มี 13 ตำบล 124 หมู่บ้าน มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 249 คน

(2) อำเภอปากพลี มี 7 ตำบล 51 หมู่บ้าน มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
จำนวน 102 คน

รายละเอียดตามตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามตำบล

ที่	อำเภอ / อบต.	ชั้น	จำนวน หมู่บ้าน	สมาชิกสภา อบต. (คน)			กรรมการฯ อบต.	
				ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
อำเภอเมืองนครนายก								
1	เขาพระ	4	13	25	1	26	3	0
2	ดงละคร	4	13	19	7	26	3	0
3	คอนขอม	5	7	13	1	14	3	0
4	ท่าช้าง	5	12	18	6	24	2	1
5	ท่าทราย	5	7	8	6	14	3	0
6	บ้านใหญ่	5	7	12	2	14	3	0
7	พรหมณี	2	17	27	7	34	3	0
8	วังกระโจม	5	7	8	7	15	2	1
9	ศรีจุฬา	5	12	23	1	24	3	0
10	ศรีนาวา	5	8	12	4	16	3	0
11	สาริกา	3	12	21	3	24	2	1
12	หินตั้ง	5	9	15	3	18	3	0
	รวม		124	201	48	249	33	3
อำเภอปากพลี								
1	เกาะโพธิ์	5	7	11	3	14	3	0
2	เกาะหวาย	5	6	6	10	2	12	3
3	โคกกรวด	5	7	10	4	14	3	0
4	ท่าเรือ	5	8	14	2	16	3	0
5	นาหินลาด	5	7	13	1	14	3	0
6	ปากพลี	5	7	13	1	14	2	1
7	หนองแสง	5	9	17	1	18	2	0
	รวม		51	84	22	92	28	4

3.6 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม (Questionnaire) ขึ้นเอง โดยใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นฐานในการสร้างแบบสอบถาม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป โดยแบบสอบถามที่สร้างขึ้น แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ความรู้ความเข้าใจ และความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วยชุดคำถามเกี่ยวกับการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีลักษณะคำถาม และเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการสอบถามถึงแหล่งที่ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากสื่อต่าง ๆ มากที่สุด เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เอกสารเผยแพร่/แผ่นพับ เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น

2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ลักษณะของคำถามเป็นคำถามที่วัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชน โดยคำถามทั้งหมดเป็นให้เลือกตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” จำนวน 20 ข้อ ซึ่งมีทั้งคำถามที่ต้องการคำตอบ “ใช่” (คำถามเชิงบวก) จำนวน 10 ข้อ และคำถามที่ต้องการคำตอบ “ไม่ใช่” (คำถามเชิงลบ) จำนวน 10 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนข้อที่ตอบถูก ให้คะแนนเท่ากับ 1 และให้คะแนนข้อที่ตอบ ผิด ให้คะแนนเท่ากับ 0

นำคะแนนรวมจากทั้ง 20 ข้อ มาแบ่งกลุ่มระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ความรู้ความเข้าใจน้อย	คือ	ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยรวมลบด้วยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
ความรู้ความเข้าใจปานกลาง	คือ	ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยระหว่างค่าคะแนนเฉลี่ยรวมลบด้วยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) กับค่าคะแนนเฉลี่ยรวมบวกด้วยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ความรู้ความเข้าใจมาก คือ ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยรวมบวกด้วยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

3. ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ลักษณะคำถามเป็นการวัดความคิดเห็นที่มีต่อผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในรูปแบบของเงิน เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือการได้รับการยกย่อง และเป็นผลประโยชน์ที่เกิดกับบุคคล และชุมชน โดยคำถามทั้งหมดมีคำตอบให้เลือก 4 คำตอบ คือ มากที่สุด มาก น้อย และน้อยที่สุด จำนวน 10 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	ให้คะแนน	4 คะแนน
มาก	ให้คะแนน	3 คะแนน
น้อย	ให้คะแนน	2 คะแนน
น้อยที่สุด	ให้คะแนน	1 คะแนน

นำคะแนนรวมจากทั้ง 10 ข้อ มาแบ่งกลุ่มระดับความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ความคาดหวังในประโยชน์น้อย	คือ	ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 2.00 คะแนน
ความคาดหวังในประโยชน์ปานกลาง	คือ	ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.01 - 3.00 คะแนน
ความคาดหวังในประโยชน์มาก	คือ	ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.01 - 4.00 คะแนน

ส่วนที่ 2 ปัจจัยด้านสังคม ประกอบประกอบด้วยชุดคำถามเกี่ยวกับการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน โดยมีลักษณะคำถาม และเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

1. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการถามถึงจำนวนครั้งที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้เคยไปพบปะพูดคุย ปกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่าย ในเรื่องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในรูปของการหาความรู้ หรือการบริหารจัดการการแก้ไขปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในรอบปีที่ผ่านมา และกำหนดเกณฑ์ในการจัดระดับการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ไม่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่		
ติดต่อกับเจ้าหน้าที่น้อย	คือ	ติดต่อบetween 1 - 3 ครั้ง /ปี
ติดต่อกับเจ้าหน้าที่มาก	คือ	ติดต่อบetween 4 ครั้ง /ปี ขึ้นไป

2. การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน เป็นการถามถึงการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนของประชากรที่มีการจัดตั้งในจังหวัดนครนายก เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตรกร กลุ่ม ชกส. และสหกรณ์ เป็นต้น และกำหนดเกณฑ์ในการจัดระดับการเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม

เป็นสมาชิกกลุ่มน้อย คือ คิดต่อระหว่าง 1 - 2 กลุ่ม

เป็นสมาชิกกลุ่มมาก คือ คิดต่อระหว่าง 3 กลุ่ม ขึ้นไป

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ลักษณะคำถามเป็นคำถามวัดการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชากรในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก ทั้ง 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามผล โดยแบ่งออกเป็นการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามผล โดยคำถามทั้งหมดมีคำตอบให้เลือก 4 คำตอบ คือ มากที่สุด มาก น้อย และน้อยที่สุด จำนวน 23 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด ให้คะแนน 4 คะแนน

มาก ให้คะแนน 3 คะแนน

น้อย ให้คะแนน 2 คะแนน

น้อยที่สุด ให้คะแนน 1 คะแนน

นำคะแนนรวมจากทั้ง 23 ข้อ มาแบ่งกลุ่มระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

มีส่วนร่วมน้อย คือ ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 - 2.00 คะแนน

มีส่วนร่วมปานกลาง คือ ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.01 - 3.00 คะแนน

มีส่วนร่วมมาก คือ ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.01 - 4.00 คะแนน

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) เพื่อให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก

3.7 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

เครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเป็นแบบสอบถามที่ชุดคำถามที่วัดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่ได้รับต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครนายก โดยกำหนดวิธีการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ดังนี้

3.7.1 ตรวจสอบความเที่ยงตรงและความสมบูรณ์ของเนื้อหาในแบบสอบถาม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในจังหวัดนครนายก ได้แก่ หัวหน้าสำนักงานจังหวัด นายอำเภอเมืองนครนายก นายอำเภอปากพลี พัฒนาการอำเภอเมือง กำนันตำบลหินตั้ง และกำนันตำบลสาริกา ได้พิจารณาให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหา สาระ ข้อความในแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้นำไปปรับปรุงข้อคำถามให้ชัดเจนเหมาะสมยิ่งขึ้น

3.7.2 ทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดสอบ (Pre-test) ใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับประชากรที่ศึกษา เพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ของแบบสอบถามในส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 ซึ่งทดสอบความเชื่อมั่น โดยใช้สัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach โดยเลือกเอาสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก จำนวน 30 คน และกำหนดค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ไม่ต่ำกว่า 0.70 แสดงว่าแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมีความเชื่อมั่น (Reliability) สามารถนำไปใช้ได้ ผลการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha Coefficient) ได้ดังนี้

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ได้ค่าอัลฟา = 0.73
ความคาดหวังในผลประโยชน์	ได้ค่าอัลฟา = 0.76
การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ได้ค่าอัลฟา = 0.94
(รายละเอียดตามผนวก ข.)	

3.8 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนในทุก ๆ ด้าน ผู้วิจัยจึงรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท

3.8.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลสนาม (Field Sources) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยใช้ผู้ช่วยนักวิจัยที่ผู้วิจัยได้อธิบายวิธีการเก็บข้อมูลและเนื้อหา และความหมายของข้อคำถามในแบบสอบถามจนเข้าใจเป็นอย่างดี เป็นผู้ไปสัมภาษณ์

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี ตามแบบสอบถามที่สร้างขึ้น

ผลการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามในช่วงเดือนมีนาคม 2546 ผู้ช่วยนักวิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลจากประชากรที่ศึกษาได้ทั้งสิ้น 310 คน คิดเป็นร้อยละ 88.3 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เป็นตัวแทนของประชากรได้ โดยอำเภอเมืองนครนายก มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 249 คน เก็บข้อมูลได้ 216 คนคิดเป็นร้อยละ 86.7 และ อำเภอปากพลี มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 102 คน เก็บข้อมูลได้ 94 คน คิดเป็นร้อยละ 92.2 ส่วนสาเหตุที่ไม่สามารถรวบรวมข้อมูลจากประชากรได้ครบ เนื่องจากในช่วงเวลาที่ผู้ช่วยนักวิจัยไปเก็บข้อมูลนั้น สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนไม่อยู่ในพื้นที่ และมีบางท่านให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน ทำให้แบบสอบถามไม่สมบูรณ์จึงต้องคัดออก ประกอบกับระยะเวลาในการศึกษามีจำกัด

3.8.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารต่าง ๆ และผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ บทความ รายงานการวิจัย และสถิติข้อมูล โดยรวบรวมจากห้องสมุด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ และอ้างอิงในการเขียนรายงานการวิจัย

3.9 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Qualitative Analysis) เป็นหลัก โดยการดำเนินการขั้นแรก คือ เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามมาแล้ว จะนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วดำเนินการลงรหัสและบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ และดำเนินการประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS PC'

3.10 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม โดยการใช้การประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ และนำเสนอข้อมูล ดังนี้

3.10.1 สถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของประชากร ได้แก่ ร้อยละ (Percent) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.10.2 สถิติอนุมาน (Inferential Statistic) เพื่อทดสอบสมมติฐานผู้วิจัยเลือกใช้การใช้การทดสอบ t-test และ F-test (One Way Analysis of Variance) ระหว่างตัวแปรอิสระ กับตัวแปรตาม โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการประมวล และวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก โดยให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี เป็นประชากรในการศึกษา โดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง จากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 310 คน คิดเป็นร้อยละ 88.3 ของประชากรทั้งหมด (351 คน) ผู้วิจัยได้กำหนดการนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ไว้ดังนี้

- 4.1 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4.3 ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4.4 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4.5 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม
- 4.6 การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 4.7 การทดสอบสมมติฐาน
- 4.8 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

4.1 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากโทรทัศน์มากที่สุด ร้อยละ 47.1 รองลงมาได้รับรู้ข่าวสารจาก เจ้าหน้าที่ของรัฐ ร้อยละ 21.9 หนังสือพิมพ์ ร้อยละ 13.5 และพูดคุยกับเพื่อนบ้าน/คนรู้จัก ร้อยละ 12.9 ซึ่งอาจแบ่งการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกเป็น 2 กลุ่ม คือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากแหล่งข้อมูลที่เป็นสื่อสารมวลชน ร้อยละ 65.2 และได้รับรู้ข่าวสารจากแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล ร้อยละ 34.8 (รายละเอียดตามตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้รับมากที่สุด

แหล่งข้อมูลข่าวสารการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	จำนวน	ร้อยละ
วิทยุ	5	1.6
โทรทัศน์	146	47.1
หนังสือพิมพ์	42	13.5
วารสาร/แผ่นพับ/ป้ายประชาสัมพันธ์	9	2.9
พูดคุยกับเพื่อนบ้าน/คนรู้จัก	40	12.9
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	68	21.9
รวม	310	100.0

4.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล โดยใช้ชุดคำถามให้ประชากรเลือกตอบว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” จำนวน 20 ข้อ ซึ่งมีทั้งคำถามที่ต้องการคำตอบ “ใช่” (คำถามเชิงบวก) และคำถามที่ต้องการคำตอบ “ไม่ใช่” (คำถามเชิงลบ) ปรากฏว่า

ข้อความที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตอบถูกมากที่สุด ตามลำดับดังนี้

ข้อ 1 วิธีชีวิตในหมู่บ้านถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ร้อยละ 96.1

ข้อ 8 การช่วยกันจัดการเก็บขยะมูลฝอยของคนในชุมชน ถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 93.9

ข้อ 19 ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องตระหนักในการจัดการ เพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 92.6

ข้อ 5 ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 87.4

ข้อ 6 กิจกรรมของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในบริการ และการได้รับประโยชน์ ร้อยละ 86.8

ส่วนข้อความที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตอบผิดมากที่สุด ตามลำดับดังนี้

ข้อ 13 การพัฒนาปัจจัยการให้บริการ อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงข่ายคอมพิวเตอร์ ทั้งภายในและระหว่างประเทศไม่สอดคล้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 69.7

ข้อ 2 การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเป็นหน้าที่ของรัฐบาล เพราะอยู่นอกเหนือขีดความสามารถของผู้นำท้องถิ่น ร้อยละ 63.9

ข้อ 6 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการสงวน รักษา สภาพแวดล้อมของชุมชนให้คงอยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด ซึ่งอาจเปรียบได้กับการเก็บไว้ให้เป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามายุ่งเกี่ยว ร้อยละ 60.3

ข้อ 10 การพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้บริการ ไม่ถือเป็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 59.4

ข้อ 7 นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนไม่จำเป็นต้องทำตามกฎ ระเบียบ ที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด เพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้นำรายได้มาสู่ชุมชนและประเทศ ร้อยละ 59.0 (รายละเอียดตามตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

ข้อ	ข้อความ	ถูก	ผิด
1.	วิถีชีวิตในหมู่บ้านถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมี เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น	298 (96.1)	12 (3.9)
2.	การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเป็นหน้าที่ของรัฐบาล เพราะอยู่นอกเหนือขีดความสามารถของผู้นำท้องถิ่น	112 (36.1)	198 (63.9)
3.	แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ สนุกสนาน ประหยัด และเป็นธรรมชาติที่สุด	255 (82.3)	55 (17.7)
4.	การสร้างความรู้ความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่คนในท้องถิ่นเป็นสิ่งไม่จำเป็น เพราะทุกคนรู้ดีอยู่แล้ว	162 (52.3)	148 (47.7)
5.	ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบๆแหล่งท่องเที่ยว ควรได้รับการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	271 (87.4)	39 (12.6)
6.	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการสงวน รักษา สภาพแวดล้อมของชุมชนให้คงอยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด ซึ่งอาจเปรียบได้กับการเก็บไว้ให้เป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามายุ่งเกี่ยว	123 (39.7)	187 (60.3)
7.	นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชนไม่จำเป็นต้องทำตามกฎระเบียบ ที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด เพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้นำรายได้มาสู่ชุมชน และประเทศ	127 (41.0)	183 (59.0)
8.	การช่วยกันจัดการเก็บขยะมูลฝอยของคนในชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	291 (93.9)	19 (6.1)
9.	กิจกรรมของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในบริการ และการได้รับประโยชน์	269 (86.8)	41 (13.2)
10.	การพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้บริการไม่ถือเป็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	126 (40.6)	184 (59.4)

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	ถูก	ผิด
11.	ผลประโยชน์ที่คนในชุมชนจะได้รับจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ รายได้ที่เพิ่มขึ้นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น	171 (55.2)	139 (44.8)
12.	การพัฒนาปัจจัยการให้บริการ อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศไม่สอดคล้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	94 (30.3)	216 (69.7)
13.	องค์กรความร่วมมือของชุมชนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบไปด้วย 5 ฝ่ายหลัก ได้แก่ รัฐ ชุมชนท้องถิ่น องค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชน	245 (79.0)	65 (21.0)
14.	การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเน้นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เช่น ถนน สถานบันเทิง และร้านอาหารขนาดใหญ่	169 (54.5)	141 (45.3)
15.	หลังจากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพัฒนาไปได้ระยะหนึ่งแล้วจะต้องมีการประเมินผลกระทบต่อพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน	246 (79.4)	64 (20.6)
16.	การสร้างค่านิยมด้านการท่องเที่ยวอย่างมีคุณค่าให้กับผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	252 (81.3)	58 (18.7)
17.	การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้า เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวสามารถทำได้ หากก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน	222 (71.6)	88 (28.4)
18.	ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องตระหนักในการจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	287 (92.6)	23 (7.4)
19.	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น	176 (56.8)	134 (43.2)

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ข้อที่ตอบถูกให้คะแนนเท่ากับ 1 และข้อที่ตอบผิดให้คะแนนเท่ากับ 0 พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้คะแนนสูงสุด คือ 20 คะแนน และได้คะแนนต่ำสุด คือ 6 โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 12.88 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 3.01 และเมื่อนำมาจัดกลุ่มตามเกณฑ์ที่กำหนดระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย คือ ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยรวมลบด้วยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) หรือผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยกว่า 9.87 มีร้อยละ 10.0

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้ความเข้าใจปานกลาง คือ ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยระหว่างค่าคะแนนเฉลี่ยรวมลบด้วยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D.) กับค่าคะแนนเฉลี่ยรวมบวกด้วยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) หรือผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยระหว่าง 9.87 – 15.89 มีร้อยละ 64.2

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้ความเข้าใจมาก คือผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยรวมบวกด้วยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) หรือ ผู้ที่มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่า 15.89 มีร้อยละ 25.8

แสดงว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง (รายละเอียดตามตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3 ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	จำนวน	ร้อยละ
มีความรู้ความเข้าใจน้อย	31	10.0
มีความรู้ความเข้าใจปานกลาง	199	64.2
มีความรู้ความเข้าใจมาก	80	25.8
รวม	310	100.0

$$\bar{X} = 12.88 \quad S.D. = 3.01$$

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน และร้อยละ				ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับความคาดหวัง
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด			
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	13 (4.2)	215 (69.4)	77 (24.8)	5 (1.6)	2.76	0.55	ปานกลาง
3. การจัดการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนไม่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชน	9 (2.9)	110 (35.5)	131 (42.3)	60 (19.4)	2.22	0.79	ปานกลาง
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเป็นรู้จักมากขึ้น	33 (10.6)	195 (62.9)	62 (20.0)	20 (6.5)	2.78	0.72	ปานกลาง
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะนำความเจริญมาสู่ชุมชนท่านได้	36 (11.6)	192 (61.9)	71 (22.9)	11 (3.8)	2.82	0.67	ปานกลาง
6. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะแก้ปัญหาด้านมลภาวะเป็นพิษ	6 (1.9)	180 (58.1)	109 (35.2)	15 (4.8)	2.57	0.62	ปานกลาง
7. มีความภูมิใจอย่างยิ่ง หากชุมชนได้รับยกย่องเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดีและเป็นที่ยอมรับ	59 (19.0)	201 (64.8)	42 (13.5)	8 (2.6)	3.00	0.66	ปานกลาง
8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะทำให้เด็กและเยาวชนมีความรัก และผูกพันกับชุมชนมากขึ้น	25 (8.1)	200 (64.5)	72 (23.2)	13 (4.2)	2.76	0.65	ปานกลาง
9. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้ชุมชนของท่านมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น	22 (7.1)	179 (57.7)	96 (31.0)	13 (4.2)	2.68	0.67	ปานกลาง
10. เมื่อชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชื่อเสียงแล้ว สิ่งอำนวยความสะดวกด้านโครงสร้างพื้นฐานของรัฐจะได้รับการจัดสรรตามมา	17 (5.5)	174 (56.1)	79 (25.5)	40 (12.9)	2.54	0.79	ปานกลาง
รวม					2.68	0.39	ปานกลาง

จากความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจัดกลุ่มของประชากรตามคะแนนเฉลี่ยของความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศออกเป็น 3 กลุ่ม ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์น้อย ร้อยละ 10.3 มีความคาดหวังในผลประโยชน์ปานกลาง ร้อยละ 78.7 และมีความคาดหวังในผลประโยชน์มาก ร้อยละ 11.0 (รายละเอียดตาม ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5 ระดับความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	จำนวน	ร้อยละ
มีความคาดหวังในผลประโยชน์น้อย	32	10.3
มีความคาดหวังในผลประโยชน์ปานกลาง	244	78.7
มีความคาดหวังในผลประโยชน์มาก	34	11.0
รวม	310	100.0

4.4 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การวัดการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ศึกษา ปรากฏว่า ในรอบปีที่ผ่านมา สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประมาณ 1 - 2 ครั้ง ร้อยละ 529 รองลงมา ไม่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเลย ร้อยละ 18.4 เคยติดต่อ ตั้งแต่ 6 ครั้งขึ้นไป ร้อยละ 17.1 และเคยติดต่อ ประมาณ 3 - 5 ครั้ง ร้อยละ 11.6 (รายละเอียดตามตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 ระดับการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เคยติดต่อเลย	57	18.4
เคยติดต่อ ประมาณ 1 - 2 ครั้ง	164	52.9
เคยติดต่อ ประมาณ 3 - 5 ครั้ง	36	11.6
เคยติดต่อ ตั้งแต่ 6 ครั้งขึ้นไป	53	17.1
รวม	310	100.0

4.5 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

จากการสอบถามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครนายก พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกกลุ่ม 1 - 2 กลุ่ม ร้อยละ 59.7 รองลงมา ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน ร้อยละ 17.7 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม 3 - 4 กลุ่ม ร้อยละ 15.5 และที่เป็นสมาชิกกลุ่ม 5 กลุ่ม ขึ้นไป ร้อยละ 7.1 ซึ่งกลุ่มทางสังคมในชุมชน ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพสตรี กลุ่มอาชีพทำไม้กวาด และกลุ่มอาชีพแปรรูปไม้ไผ่ เป็นต้น (รายละเอียดตามตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย	55	17.7
เป็นสมาชิกกลุ่ม 1 - 2 กลุ่ม	185	59.7
เป็นสมาชิกกลุ่ม 3 - 4 กลุ่ม	48	15.5
เป็นสมาชิกกลุ่ม 5 กลุ่มขึ้นไป	22	7.1
รวม	310	100.0

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

N = 310

การมีส่วนร่วม	จำนวน และร้อยละ				ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด			
2.5 ร่วมคัดเลือกแผนงานและโครงการในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน	4 (1.3)	99 (31.9)	153 (49.4)	54 (17.4)	2.17	0.72	ปานกลาง
2.6 ร่วมกำหนดวิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน	22 (7.1)	99 (31.9)	169 (54.5)	20 (6.5)	2.40	0.72	ปานกลาง
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน					2.36	0.60	ปานกลาง
3.1 ร่วมออกแรงทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีขึ้นในชุมชน	17 (5.5)	120 (38.7)	154 (49.7)	19 (4.1)	2.43	0.69	ปานกลาง
3.2 ร่วมออกเงิน หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีขึ้นในชุมชน	21 (6.8)	94 (30.3)	166 (53.5)	29 (9.4)	2.34	0.74	ปานกลาง
3.3 เป็นผู้นำเพื่อนบ้านหรือประชาชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	22 (7.1)	96 (31.0)	160 (51.6)	32 (10.3)	2.35	0.76	ปานกลาง
3.4 เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานหรือองค์กรธุรกิจเพื่อพัฒนาชุมชน	6 (1.9)	128 (41.3)	143 (46.1)	33 (10.6)	2.34	0.69	ปานกลาง
3.5 ร่วมประชาสัมพันธ์งานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน	10 (3.2)	116 (37.4)	161 (51.9)	23 (7.4)	2.36	0.67	ปานกลาง
3.6 ร่วมใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเป็นที่พักผ่อน	5 (1.6)	116 (37.4)	166 (53.5)	23 (7.4)	2.33	0.63	ปานกลาง
3.7 ร่วมรับผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน	22 (7.1)	94 (30.3)	164 (51.9)	33 (10.6)	2.34	0.73	ปานกลาง

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

N = 310

การมีส่วนร่วม	จำนวน และร้อยละ				ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด			
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามผล					2.33	0.54	ปานกลาง
4.1 ติดตามผลประชุมของ อบต. หรือกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน	21 (6.8)	85 (27.4)	177 (57.1)	27 (8.7)	2.32	0.73	ปานกลาง
4.2 ร่วมดูแล รักษาสาธารณะสมบัติที่สร้างขึ้นในชุมชนให้ใช้งานได้ดีตลอดเวลา	16 (5.2)	113 (36.5)	146 (47.1)	35 (11.3)	2.35	0.75	ปานกลาง
4.3 ร่วมดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้สะอาด สวยงามตลอดเวลา	18 (5.9)	107 (34.5)	150 (48.4)	35 (11.3)	2.35	0.75	ปานกลาง
4.4 ร่วมตรวจสอบการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่มีในชุมชน	7 (2.3)	141 (45.5)	143 (46.1)	19 (6.1)	2.44	0.64	ปานกลาง
4.5 ติดตามการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน	14 (4.5)	131 (42.3)	143 (46.1)	22 (7.1)	2.44	0.69	ปานกลาง
4.6 ติดตามดูแลผลประโยชน์ของชุมชนที่ควรได้รับจากการดำเนินโครงการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	10 (3.2)	111 (35.8)	129 (41.6)	60 (19.4)	2.23	0.79	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ					2.36	0.55	ปานกลาง

เมื่อประมวลผลในภาพรวม การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ย 2.36 และพบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหามากที่สุด คือ มีคะแนนเฉลี่ย 2.39 รองลงมา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีคะแนนเฉลี่ย 2.36 การมีส่วนร่วมในการวางแผน มีคะแนนเฉลี่ย 2.35 และการมีส่วนร่วมในการติดตามผล มีคะแนนเฉลี่ย 2.33 ตามลำดับ และผู้วิจัยได้จัดระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ตามคะแนนเฉลี่ยออกเป็น 3 ระดับ ตาม

เกณฑ์ที่กำหนดไว้ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีส่วนร่วมปานกลาง ร้อยละ 57.7 รองลงมา มีส่วนร่วมน้อย ร้อยละ 34.2 และมีส่วนร่วมมาก ร้อยละ 8.1 (ตาม ตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

ระดับการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย	106	34.2
มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปานกลาง	179	57.7
มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาก	25	8.1
รวม	310	100.0

4.7 การทดสอบสมมติฐาน

ผลการศึกษาในส่วนนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานในการศึกษาไว้ 11 สมมติฐาน ในการทดสอบสมมติฐานดังกล่าว ผู้วิจัยใช้การทดสอบค่าสถิติ t-test และ F-test เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปรอิสระ (Independent Variables) กับตัวแปรตาม (Dependent Variables) ผลการทดสอบสมมติฐานปรากฏดังนี้

สมมติฐานที่ 1 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่รับรู้ข่าวสารจากสื่อสารมวลชน มีค่าเฉลี่ย 2.3610 ใกล้เคียงกับกลุ่มที่รับรู้ข่าวสารจากสื่อบุคคล มีค่าเฉลี่ย 2.3596 โดยทั้งสองกลุ่มมีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อทดสอบค่าเฉลี่ยด้วย t-test ได้ค่าเท่ากับ 0.02 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.98 แสดงว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ (รายละเอียดตามตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แหล่งการรับรู้ข่าวสาร	จำนวน	Mean	S.D.	t-test	sig.
สื่อสารมวลชน	202	2.3610	0.599	0.02	0.982
สื่อบุคคล	108	2.3596	0.461		
รวม	310	2.3604	0.5453		

สมมติฐานที่ 2 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปานกลาง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 2.42 รองลงมา เป็นกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน้อย มีค่าเฉลี่ย 2.38 และกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาก มีค่าเฉลี่ย 2.19 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนของค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้ค่าสถิติ F-test ได้เท่ากับ 5.15 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 แสดงว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ (รายละเอียดตามตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความรู้ความเข้าใจ	จำนวน	Mean	S.D.	F-Ratio	sig.
น้อย	31	2.3787	0.6807	5.1517	0.0063
ปานกลาง	199	2.4239	0.5394		
มาก	80	2.1957	0.4688		
รวม	310	2.3604	0.5453		

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำแนกตามกลุ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีการทางสถิติ LSD (Least Significance Different) ปรากฏว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปานกลางมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปานกลางจะมีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงกว่ากลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาก (รายละเอียดตามตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำแนกกลุ่มความรู้ความเข้าใจเป็นรายคู่ ด้วยวิธีการ LSD

กลุ่มความรู้ความเข้าใจ	ค่าเฉลี่ย	กลุ่มความรู้ความเข้าใจ		
		มาก	น้อย	ปานกลาง
ความรู้ความเข้าใจมาก	2.1957			
ความรู้ความเข้าใจน้อย	2.3787			
ความรู้ความเข้าใจปานกลาง	2.4239	*		

(*) หมายถึง คู่ที่เปรียบเทียบตามวิธีการ LSD มีความแตกต่าง ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สมมติฐานที่ 3 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์มาก มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 2.83 รองลงมา เป็นกลุ่มที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์ปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.39 และกลุ่มที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์น้อย มีค่าเฉลี่ย 1.64 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนของค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้ค่าสถิติ F-test ได้เท่ากับ 55.77 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.00 แสดงว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีผลประโยชน์ที่จะได้รับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ (รายละเอียดตามตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามความคาดหวังในผลประโยชน์

ความคาดหวังในผลประโยชน์	จำนวน	Mean	S.D.	F-Ratio	sig.
น้อย	32	1.6372	0.5311	55.7655	0.0000
ปานกลาง	244	2.3897	0.4681		
มาก	34	2.8312	0.4047		
รวม	310	2.3604	0.5453		

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำแนกตามกลุ่มความคาดหวังในผลประโยชน์เป็นรายคู่ โดยใช้วิธีการทางสถิติ LSD (Least Significance Different) ปรากฏว่า

1) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์มาก มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์ปานกลาง และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์น้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์มากจะมีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงกว่ากลุ่มที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์ปานกลาง และกลุ่มที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์น้อย

2) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์ปานกลาง มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์น้อย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์ปานกลางจะมีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงกว่ากลุ่มที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์น้อย (รายละเอียดตามตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำแนกกลุ่มความคาดหวังในผลประโยชน์ เป็นรายคู่ ด้วยวิธีการ LSD

กลุ่มความคาดหวัง ในผลประโยชน์	ค่าเฉลี่ย	กลุ่มความคาดหวัง		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
ความคาดหวัง น้อย	1.6372			
ความคาดหวัง ปานกลาง	2.3897	*		
ความคาดหวัง มาก	2.8312	*	*	

(*) หมายถึง คู่ที่เปรียบเทียบตามวิธีการ LSD มีความแตกต่าง ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สมมติฐานที่ 4 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งแต่ 6 ครั้งขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2.74 รองลงมา เป็นกลุ่มที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 1 - 2 ครั้ง มีค่าเฉลี่ย 2.42 กลุ่มที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 - 5 ครั้ง มีค่าเฉลี่ย 2.36 และกลุ่มที่ไม่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีค่าเฉลี่ย 2.31 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนของค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยใช้ค่าสถิติ F-test ได้เท่ากับ 1.9521 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.12 แสดงว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ (รายละเอียดตามตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ	จำนวน	Mean	S.D.	t-test	sig.
ไม่เคยติดต่อเลย	57	2.3096	0.549	1.9521	0.1233
เคยติดต่อ 1 - 2 ครั้ง	164	2.4216	0.412		
เคยติดต่อ 3 - 5 ครั้ง	36	2.3617	0.396		
เคยติดต่อ 6 ครั้งขึ้นไป	53	2.7356	0.333		
รวม	310	2.3604	0.545		

สมมติฐานที่ 5 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นสมาชิกกลุ่ม 3-4 กลุ่ม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 2.71 รองลงมา เป็นกลุ่มที่เป็นสมาชิกกลุ่ม 1-2 กลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 2.37 และกลุ่มที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม มีค่าเฉลี่ย 2.32 ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความแปรปรวนของค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม โดยใช้ค่าสถิติ F-test ได้เท่ากับ 3.5829 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.03 แสดงว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้ (รายละเอียดตามตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

ความคาดหวังในผลประโยชน์	จำนวน	Mean	S.D.	F-Ratio	sig.
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใด	155	2.3181	0.5824	3.5829	0.0290
เป็นสมาชิก 1-2 กลุ่ม	140	2.3702	0.5111		
เป็นสมาชิก 3-4 กลุ่ม	15	2.7072	0.2951		
รวม	310	2.3604	0.5453		

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมเป็นรายคู่ โดยใช้วิธีการทางสถิติ LSD (Least Significance Different) ปรากฏว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 3-4 กลุ่ม มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 1-2 กลุ่ม และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 3-4 กลุ่ม จะมีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูงกว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 1-2 กลุ่ม และ

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม (รายละเอียดตามตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.17 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำแนกกลุ่มการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เป็นรายคู่ ด้วยวิธีการ LSD

การเป็นสมาชิกกลุ่ม ทางสังคม	ค่าเฉลี่ย	กลุ่มความคาดหวัง ๑		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
ไม่ได้เป็นสมาชิก	2.3181			
เป็นสมาชิก 1-2 กลุ่ม	2.3702			
เป็นสมาชิก 3-4 กลุ่ม	2.7072	*	*	

(*) หมายถึง คู่ที่เปรียบเทียบตามวิธีการ LSD มีความแตกต่าง ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

4.9 ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

4.9.1 ปัญหาอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากสอบถามถึงปัญหา และอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก ปรากฏว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ว่ามีปัญหาในระดับมาก มากที่สุด คือ ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานเป็นปัญหามาก ร้อยละ 43.7 รองลงมาได้แก่ ขาดการรณรงค์ และเผยแพร่เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง เน้นแต่ให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อความสนุกสนาน ร้อยละ 34.9 และขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะฝึกอบรมให้ความรู้ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 32.5 ตามลำดับ แสดงว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่เห็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือ การขาดงบประมาณ และการให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้องแก่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชน ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่าไม่มีปัญหา มากที่สุด คือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล บางท่านยังไม่เห็นความสำคัญ และไม่เห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าจะมีผลดีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 16.7 แสดงว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วน

ตำบลส่วนใหญ่เห็นความสำคัญ และเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าจะมีผลดีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (รายละเอียดตามตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.18 ความคิดเห็นของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต่อปัญหา และอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	มีปัญหา มาก	มีปัญหา ปานกลาง	มีปัญหา น้อย	ไม่มี ปัญหา	รวม
1. ประชาชนในพื้นที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงขาดความร่วมมือร่วมใจในการช่วยดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	32 (25.4)	67 (53.2)	26 (20.6)	1 (.8)	126 (100.0)
2. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะฝึกอบรมให้ความรู้ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	41 (32.5)	63 (50.0)	13 (10.3)	9 (7.1)	126 (100.0)
3. ขาดการสนับสนุนค่านงบประมาณจากหน่วยงาน	55 (43.7)	52 (41.3)	15 (11.9)	4 (3.2)	126 (100.0)
4. การได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดนครนายกในทุก ๆ ด้าน	27 (21.4)	64 (50.8)	26 (20.6)	9 (7.1)	126 (100.0)
5. ประชาชนบุกรุกสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อทำประโยชน์ส่วนตัว เช่น ทำที่อยู่อาศัย ร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น	27 (21.4)	60 (47.6)	26 (20.6)	13 (10.3)	126 (100.0)

ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	มีปัญหา มาก	มีปัญหา ปานกลาง	มีปัญหา น้อย	ไม่มี ปัญหา	รวม
6. พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวบางส่วนอยู่ใน เขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ทำให้ยาก ต่อการพัฒนาเพราะติดขัดในเรื่อง ข้อกฎหมาย	39 (31.0)	55 (43.7)	21 (16.7)	11 (8.7)	126 (100.0)
7. รัฐ เอกชน ประชาชน และองค์กรปก ครองส่วนท้องถิ่นยัง ขาดการประสาน ความร่วมมือระหว่างกัน มีลักษณะ ต่างคนต่างทำ	38 (30.2)	62 (49.2)	20 (15.9)	6 (4.8)	126 (100.0)
8. ขาดการรณรงค์ และเผยแพร่ เรื่องการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง เน้นแต่ให้ เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อ ความสนุกสนาน	44 (34.9)	60 (47.6)	12 (9.5)	10 (7.9)	126 (100.0)
9. สมาชิกรัฐสภา อบต. บางท่านยังไม่เห็น ความสำคัญและไม่เห็นคุณค่าของการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าจะมีผลดีต่อ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	20 (15.9)	60 (47.6)	25 (19.8)	21 (16.7)	126 (100.0)
10. สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติบาง แห่งไม่สามารถเปิด เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ได้เพราะอยู่ในเขต หวงห้ามของทางราชการ	38 (30.2)	51 (40.5)	32 (25.4)	5 (4.0)	126 (100.0)

4.9.2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครนายกได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นว่า "ชุมชนควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างไร" ปรากฏว่า มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่แสดงความคิดเห็นทั้งหมด มีจำนวน 164 คน ซึ่งจัดลำดับตามจำนวนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่เห็นว่า ประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษา สภาพแวดล้อมของชุมชน ร้อยละ 86.6 ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่แสดงความคิดเห็น รองลงมา ต้องการให้ประชาชนให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยอัธยาศัยไมตรีและรอยยิ้ม ร้อยละ 77.4 ร่วมดูแลรักษาความสงบและความปลอดภัยในชุมชน ร้อยละ 52.4 ให้ความร่วมมือโดยเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่จัดขึ้น ร้อยละ 23.8 ให้ความร่วมมือในการจัดระเบียบร้านค้า และบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ร้อยละ 17.1 และขอความร่วมมือในการควบคุมสินค้าที่ระลึก /สินค้าชุมชน ทั้งในด้านคุณภาพ และราคาให้ได้มาตรฐาน ร้อยละ 9.7 (รายละเอียดตามตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (N = 164)

ข้อความ	จำนวน	ร้อยละ
รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น ความสะอาด	142	86.6
ให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยอัธยาศัยไมตรีและรอยยิ้ม	127	77.4
รักษาความสงบและความปลอดภัยในชุมชน	86	52.4
เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่จัดขึ้น	39	23.8
การจัดระเบียบร้านค้า และบริเวณแหล่งท่องเที่ยว	28	17.1
ควบคุมคุณภาพสินค้าที่ระลึก /สินค้าชุมชน	16	9.7

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษากรณีจังหวัดนครนายก มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1) เพื่อศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายก และ 3) เพื่อศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ เพื่อให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปรากฏผลการศึกษาโดยสรุป และมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

5.1 สรุป

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้กำหนดกรอบความคิดในการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้กำหนดตัวแปรอิสระในการศึกษา จำนวน 5 ตัวแปร ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีประชากรทั้งสิ้น 351 คน เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรได้จำนวน 310 คน คิดเป็นร้อยละ 88.3 แยกเป็นอำเภอเมืองนครนายก 216 คน และ อำเภอปากพลี 94 คน ส่วนเครื่องมือในการศึกษาเป็นแบบสอบถามที่จัดสร้างขึ้นเองจากการแนวคิดทฤษฎีที่ได้ศึกษา และทดสอบความเที่ยงตรง และความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามโดยทดลองใช้กับสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก จำนวน 30 คน แล้วนำมาคำนวณหาค่าความน่าเชื่อถือโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ Alp การจัดเก็บข้อมูลใช้วิธีให้ผู้ช่วยนักวิจัยไปสอบถามจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในเดือนมีนาคม 2546 ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

5.1.1 สรุปลักษณะของตัวแปรที่ศึกษา

1) การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากโทรทัศน์มากที่สุด ร้อยละ 47.1 และยังพบว่าเป็นการได้รับรู้ข่าวสารจากสื่อสารมวลชนมากกว่าสื่อบุคคล

2) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีคะแนนความรู้ความเข้าใจเฉลี่ย 12.88 และมีระดับความรู้ความเข้าใจมาก ร้อยละ 50.3

3) ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์น้อย ร้อยละ 10.3 ปานกลาง ร้อยละ 78.7 และมาก ร้อยละ 11.0 โดยมีคะแนนเฉลี่ยในภาพรวม 2.68 ถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง

4) ความเชื่อถือในตัวผู้นำชุมชน พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความเชื่อถือในตัวผู้นำ ชุมชนในระดับปานกลาง ร้อยละ 88.1 และในระดับมาก ร้อยละ 11.9 แต่ไม่มีในระดับน้อย โดยมีคะแนนเฉลี่ยในภาพรวม 2.70 ถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง

5) การได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมในชุมชน ส่วนผู้ที่ เป็นสมาชิกกลุ่มจะเป็นสมาชิกกลุ่ม 1-2 กลุ่ม ร้อยละ 45.2

6) การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า

- สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมศึกษาค้นหาปัญหา อยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ย 2.39

- สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นหาปัญหา มากที่สุด คือ มีคะแนนเฉลี่ย 2.39 รองลงมา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีคะแนนเฉลี่ย 2.36 การมีส่วนร่วมในการวางแผน มีคะแนนเฉลี่ย 2.35 และการมีส่วนร่วมในการติดตามผล มีคะแนนเฉลี่ย 2.33 ตามลำดับ และเมื่อจัดกลุ่มของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลตามคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็น 3 ระดับ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่มีส่วนร่วมปานกลาง ร้อยละ 57.7 รองลงมา มีส่วนร่วมน้อย ร้อยละ 34.2 และมีส่วนร่วมมาก ร้อยละ 8.1 ตามลำดับ

5.1.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

การศึกษาครั้งนี้กำหนดสมมติฐานไว้จำนวน 5 สมมติฐาน สรุปผลการทดสอบสมมติฐานได้ผลดังนี้

สมมติฐานที่ 1 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน ผลการทดสอบไม่ยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 2 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน ผลการทดสอบยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 3 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน ผลการทดสอบยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 4 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน ผลการทดสอบไม่ยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 5 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน แยกต่างหากจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน ผลการทดสอบยอมรับสมมติฐาน

5.2 การอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในอำเภอเมืองนครนายก และอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก มีประเด็นที่น่าสนใจอภิปรายผลได้ ดังนี้

5.2.1 ลักษณะของจังหวัดนครนายก เป็นพื้นที่ที่เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่(ร้อยละ 93.6) ที่อยู่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่เกิด หรือมากกว่า 16 ปีขึ้นไป แสดงให้เห็นว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครนายกมีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น จากการอยู่อาศัยรวมกันในชุมชนมาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นจุดเด่นที่จะทำให้เกิดความผูกพัน ห่วงเห่น และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน

5.2.2 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครนายกส่วนใหญ่จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 12.88 แสดงให้เห็นว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดนครนายกยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่พอ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับการนำโครงข่ายคอมพิวเตอร์มาเป็นปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเป็นหน้าที่ของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการสงวน รักษา สภาพแวดล้อมของชุมชนให้คงอยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด แต่ก็สามารถนำบุคคลภายนอกไปท่องเที่ยวได้ อาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้บริการบางอย่างก็เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วย และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้นักท่องเที่ยวต้องทำตามกฎระเบียบที่ชุมชนกำหนดไว้ด้วย ซึ่งกลุ่มตัวอย่างตอบผิดเป็นจำนวนมากถึงเกือบ ร้อยละ 60.0 ซึ่งประเด็นดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง เพราะเมื่อมีความรู้ความเข้าใจถูกต้องแล้วจะทำให้มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนต่อไป และเมื่อพิจารณาถึงการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด ซึ่งเป็นการให้ข่าวสารในภาพกว้าง ๆ ไม่ชัดเจนมากนัก จึงอาจเป็นผลให้ความรู้ความเข้าใจของประชาชนยังไม่ถูกต้องในบางประเด็นตามที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนั้น ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่จะได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่มากพอ ดังจะเห็นได้จากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลยังให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ความเจริญของชุมชน และการมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหามลพิษหรือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมน้อย

(1) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศปานกลาง ซึ่งผลจากการที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมีความรู้ความเข้าใจย่อมจะรับรู้ว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นผลดีต่อตัวเอง ต่อชุมชน ทั้งการสร้างงาน สร้างรายได้ และยังรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชนไว้อีกด้วย จึงเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนจัดขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของสถาพร อิธิพงษ์ (2536 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในการนิเวศป่าชายเลน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอท่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี วีระเดช บงสมบุญ (2537 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองอุทัยธานี ปฤษฎา บุญเจือ (2536 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด และอรรรณพ อุ๋นออก (2536 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ

หมู่บ้านฝ่ายกิจกรรมสตรีต่อการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายกิจกรรมสตรี อำเภอเมืองฯ จังหวัดอุบลราชธานี

(2) ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเข้าไปร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพราะเห็นว่าเมื่อชุมชนมีการพัฒนามากขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน ย่อมจะส่งผลประโยชน์ต่อชุมชน ต่อครอบครัว และตัวเอง ทั้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และยังรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนไว้เพื่ออนาคตอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของปริศนา โกลตะสุต (2534 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน : ศึกษาเปรียบเทียบผู้เคยย้ายถิ่นกับผู้ที่ไม่เคยย้ายถิ่น และอุษา ศาสตร์ภักดี (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดเลย

(3) การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากการที่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนมากย่อมจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมากกว่าผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชนน้อย เพราะการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมักจะต้องขอความร่วมมือจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ดังนั้น ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่าก็ย่อมจะมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมากด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของธีรเดช บางสมบุญ (2537 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองอุทัยธานี สุวรรณิ คงทอง (2536 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการนิเวศป่าชายเลนชุมชนในท้องที่อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง และพิบูลย์ แพนพา (2538 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทในตำบลพนมไพร อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

5.3 ข้อเสนอแนะ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีขอบเขตที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดกระบวนการ ผลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดนครนายกครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลควรร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เข้าไปดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดนครนายก และควรเปิดโอกาสให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดนครนายกได้เข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้นในทุกชั้นตอน ตั้งแต่การปรึกษาหารือถึงปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน การประชุมพิจารณากำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา การดำเนินงานตามโครงการหรือกิจกรรม และการติดตามผลการดำเนินงาน ตลอดจน การดูแลบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เพราะหากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนได้มีส่วนร่วมแล้วจะเกิดความรู้สึกรัก และห่วงใยต่อชุมชนของตน ซึ่งจะส่งผลย้อนกลับให้ต้องการที่จะเข้ามาร่วมดูแลชุมชนของตนต่อไป

2. การแสวงหาความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในกลุ่มสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ควรให้ความสนใจกับสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอายุน้อย มีอาชีพอิสระ และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลให้มากขึ้น เพื่อจะได้เป็นแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนได้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ในหมู่ประชาชนทั่วไป ควรเริ่มต้นที่ประชาชนที่อยู่ในวัยทำงาน และผู้ที่มีอาชีพอิสระหรือแม่บ้าน จากนั้นจึงขยายความร่วมมือไปยังประชาชนในกลุ่มอายุอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ซึ่งจะเป็นผู้ที่รับช่วงการดูแลชุมชน และวัฒนธรรมของชุมชนสืบต่อไป

3. ควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญ และผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ชุมชนทั้งในปัจจุบัน และในอนาคต ซึ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนควรใช้ผู้นำชุมชนหรือสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ประชาชนให้ความเชื่อถือเป็นผู้ชี้แนะให้ประชาชนรู้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่ได้มุ่งหวังเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนมากขึ้นเพียงอย่างเดียว แต่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น จะต้องดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน พร้อมๆ กับการอนุรักษ์วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ของชุมชนไว้

4. การสนับสนุนให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชนที่ได้สร้างความเชื่อถือเป็นผู้ชักนำ สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชน และควรชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ประชาชนเอง และเกิดแก่ชุมชน เพื่อเป็นแรงจูงใจ และผลักดันให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530. การพึ่งตนเอง ศักยภาพในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สมาคมทอติกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2538. “นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว Ecotourism.” จุลสารการท่องเที่ยว. 15, 4. (ตุลาคม - ธันวาคม 2538) กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์หทัย เสง จำกัด.
- .-----, 2539ก. การพัฒนาแบบยั่งยืนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. ใน เอกสารประกอบการสัมมนา พัฒนาการท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน ครั้งที่ 2 (2539) วิสัยทัศน์ท่องเที่ยวไทยสู่ก้าวใหม่ปี 2001. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. หน้า 57 – 59.
- .-----, งานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. 2539ข. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี 2538-2539. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.
- กรรณิกา ชมดี. 2524. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ:ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภีตำบลท่าช้าง อำเภอรินช่าราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540ก. เอกสารประกอบการวางแผนการท่องเที่ยว สรุปแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับประเทศ (เล่มที่ 1). กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540ข. เอกสารประกอบการวางแผนการท่องเที่ยว สรุปร่างนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (เล่ม 2). กรุงเทพฯ : กองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- กฤษฎา ทองสังวรณ. 2540. ความพร้อมของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิตติ คันธา. 2536. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านในการพัฒนาชนบท:ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- โกศล สายใจ. 2536. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของ กรุงเทพมหานคร: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนบางโคล่ แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- คณะวนศาสตร์ ศูนย์วิจัยป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2538. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีภาคใต้. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. 2541. “คู่มือการบริหารและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.)” รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- จังหวัดนครนายก. สำนักงานจังหวัด. 2545. บรรยายสรุปจังหวัดนครนายก. นครนายก : ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล. เอกสารโรเนียว.
- จังหวัดนครนายก. สำนักงานจังหวัด. 2546. <http://www.nakhonnayok.go.th/mainnayok2.html> นครนายก : ฝ่ายข้อมูลและติดตามประเมินผล.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2526. การบริหารการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์การพิมพ์.
- ชาดิชาย ณ เชียงใหม่. 2533. การมีส่วนร่วมของประชาชนและการสนับสนุนการพัฒนาขององค์กรประชาชน. เอกสารลำดับที่ 1584 เสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมงานวิจัย สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทุสม ฉัตรทอง. 2533. ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมชนบทของเจ้าหน้าที่บริหารงานพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทิวาสดี จันทร์โรจน์กิจ,ร.ต.อ. 2541. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการป้องกันอาชญากรรมในพื้นที่เขตความรับผิดชอบของสถานีตำรวจนครบาลห้วยขวาง. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- แมน ชื่นทิวา. 2538. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบึงไพล จังหวัดศรีสะเกษ. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- ปกรณัม ปรียากร. 2530. ทฤษฎีและกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปรีชาญา เวสารัชช์. (2528). การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2520. การทดสอบสื่อชนิดต่างๆ. กรุงเทพมหานคร : คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปรีญาพร พรหมมินทร์. 2542. บทบาทของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปรีศนา โกลละสุด. 2534. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน : ศึกษาเปรียบเทียบผู้ไม่เคยย้ายถิ่นและผู้ที่เคยย้ายถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปฤษฎา บุญเจือ. 2536. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พงศศานต์ พิทักษ์มหาเกตุ. 2538. ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว แนวคิดในการจัดตั้ง สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปกเกล้า.
- พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม 2539.
- พัฒน์ บุญรัตพันธุ์. 2517. การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ และคณะ. 2538. จิตวิทยาร่วมสมัย. เชียงใหม่ : ไทยวัฒนาพานิช.
- พินุลย์ แพนพา. 2538. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลพนมไพร อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พีรพล ไชยพงศ์, พ.ศ.ท. 2539. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลอ้อมน้อย อำเภอกะทู้มบะน จังหวัดสมุทรสาคร. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- เพลงพิน มั่นอยู่. 2540. ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลจังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แพทยา แก้วพวง. 2533. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในคณะกรรมการหมู่บ้านในการบริหารงานพัฒนาท้องถิ่น:ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไพบุลย์ เป้าเงิน. 2539. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต:ศึกษากรณีอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไพบุลย์ ชื่นเจริญ. 2536. การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการป่าชุมชน:ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2527. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภาคการพิมพ์.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. 2531. "การมีส่วนร่วมของประชาชน." วารสารการพัฒนาชุมชน. ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (กุมภาพันธ์ 2531).
- ไพศาล หวังพานิช. 2526. การวัดผลการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช.
- ภารเดช พันธ์วิเชียร. 2539. พัฒนาการท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน. จุลสารการท่องเที่ยว 15, 2 (เมษายน - มิถุนายน) กรุงเทพฯ : บริษัท โรงพิมพ์หทัยแสง จำกัด : 4-7.
- ภัทรียา สุวรรณบุรณ์. 2537. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและคณะกรรมการพัฒนาเด็กในกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในจังหวัดกำแพงเพชร. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มนตรี ด้วงปรีกษา. พ.ศ.ศ. 2541. ความคิดเห็นของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษากรณีอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- วลัยภรณ์ คาวสุวรรณ. 2533. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 บึงขุนทะเล. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม,
 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิเชียร เกตุสิงห์. 2520. การวัดผลการศึกษาและสถิติเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : การพิมพ์ไชยวัฒน์.
- วิไลพร สมบูรณ์ชัย. 2534. การมีส่วนร่วมของผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในการอนุรักษ์
 ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต
 สาขาสังแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศลิษา พึ่งแสงแก้ว. 2536. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้ : ศึกษากรณี บ้านห้วย
 แก้ว จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนา
 สังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย. 2541.
 คู่มือการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planing) สำหรับองค์กรในภาครัฐ. กรุงเทพฯ :
 เอกสารโรเนียว.
- สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. 2543. รายงานผลการศึกษาวิจัย
 การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.
 กรุงเทพฯ : บริษัท แอล.ที.เพรส จำกัด.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ. 2540. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการ
 ท่องเที่ยวของประเทศ. (รายงานฉบับสมบูรณ์) เสนอต่อ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
 กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบาย
 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (รายงานขั้นสุดท้าย). เสนอต่อ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
 กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
- สถาพร อิทธิพงษ์. 2536. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลในการอนุรักษ์ป่าชายเลน :
 ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอท่าใหม่ และกิ่งอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสังแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมศักดิ์ สุวรรณสุจริต. 2531. “แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน
 เมือง” ท้องถิ่น. 8 (กันยายน 2531).
- สุเมธ ทราชนแก้ว. 2536. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ.
 กรุงเทพฯ :

อำนาจ อนันตชัย. 2527. การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. การพัฒนาชนบท สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บริษัท วิคตอรีพาวเวอร์พอยท์ จำกัด.

ภาษาอังกฤษ

Cary, Lee J.(Editor), 1976. "The Role of the Citizen in C.D. Process." **Community Development as a Process**, Columbia : University of Missouri Press.

Fairchild, Henry P. 1964. **Dictionary of Social and Related Sciences**, New York : McGraw-Hall Book Company, Inc..

World Health Organization (WHO.). 1981. **Community Involvement in Health for Primary Health Care**, Geneva : WHO.

World Health Organization (WHO.) / UNICEF. 1978. **Report of the International Conference on Primary Health Care**, (n.p.).

ภาคผนวก

ผนวก ก.

แบบสอบถาม

เรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษากรณี จังหวัดนครนายก

ส่วนที่ 1 ความรู้ความเข้าใจ และความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.1 การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากแหล่งใดมากที่สุด

1. (.....) วิทยุ	2. (.....) โทรทัศน์
3. (.....) หนังสือพิมพ์	4. (.....) หอกระจายข่าว
5. (.....) วารสาร/แผ่นพับ/ป้ายประชาสัมพันธ์	6. (.....) พูดคุยกับเพื่อนบ้าน/คนรู้จัก
7. (.....) เจ้าหน้าที่ของรัฐ	8. (.....) อื่น ๆ (ระบุ) .....

1.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง ให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
1.	วิถีชีวิตในหมู่บ้านถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น		
2.	การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเป็นหน้าที่ของรัฐบาล เพราะอยู่นอกเหนือขีดความสามารถของผู้นำท้องถิ่น		
3.	แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ สนุกสนาน ประหยัด และเป็นธรรมชาติที่สุด		
4.	การสร้างความรู้ความเข้าใจและตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่คนในท้องถิ่น เป็นสิ่งไม่จำเป็น เพราะทุกคนรู้ที่อยู่แล้ว		

ข้อ	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
5.	ควรเปิด โอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งอยู่รอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		
6.	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการสงวน รักษา สภาพแวดล้อมของชุมชนให้คงอยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด ซึ่งอาจเปรียบ ได้กับการเก็บไว้ให้เป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ห้ามบุคคลภายนอกเข้ามายุ่งเกี่ยว		
7.	นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน ไม่จำเป็นต้องทำตามกฎระเบียบ ที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด เพราะนักท่องเที่ยวเป็นผู้นำรายได้มาสู่ชุมชน และประเทศ		
8.	การช่วยกันจัดการเก็บขยะมูลฝอยของคนในชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		
9.	กิจกรรมของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เริ่มตั้งแต่การให้ข้อมูลท้องถิ่น การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแล การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การมีส่วนร่วมในบริการ และการได้รับประโยชน์		
10.	การพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้บริการ ไม่ถือเป็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์		
11.	แนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ สนุกสนาน ประหยัด และเป็นธรรมชาติที่สุด		
12.	ผลประโยชน์ที่คนในชุมชนจะได้รับจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ รายได้ที่เพิ่มขึ้นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น		
13.	การพัฒนาปัจจัยการให้บริการ อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศไม่สอดคล้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		
14.	องค์กรความร่วมมือของชุมชนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบไปด้วย 5 ฝ่ายหลัก ได้แก่ รัฐ ชุมชนท้องถิ่น องค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชน		

ข้อ	ข้อความ	ใช่	ไม่ใช่
15.	การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเน้นการพัฒนาถึงอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เช่น ถนน สถานบันเทิง และร้านอาหารขนาดใหญ่		
16.	หลังจากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพัฒนาไปได้ระยะหนึ่งแล้วจะต้องมีการประเมินผลกระทบต่อพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน		
17.	การสร้างค่านิยมด้านการท่องเที่ยวอย่างมีคุณค่าให้กับผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		
18.	การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้า เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวสามารถทำได้ หากก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน		
19.	ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องตระหนักในการจัดการเพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ		
20.	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่เน้นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น		

1.3 ความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง ให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ความคาดหวังในผลประโยชน์			
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด
1.	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้รายได้ของท่านและครอบครัวเพิ่มขึ้น				
2.	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น				
3.	การจัดการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนไม่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชน				

ข้อ	ข้อความ	ความคาดหวังในผลประโยชน์			
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด
4.	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น				
5.	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะนำความเจริญมาสู่ชุมชนท่านได้				
6.	การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะแก้ปัญหาด้านมลภาวะเป็นพิษ				
7.	มีความภูมิใจอย่างยิ่ง หากชุมชนได้รับยกย่องเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดีและเป็นที่ยอมรับ				
8.	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะทำให้เด็กและเยาวชนมีความรัก และผูกพันกับชุมชนมากขึ้น				
9.	การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้ชุมชนของท่านมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น				
10.	เมื่อชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชื่อเสียงแล้ว สิ่งอำนวยความสะดวกด้าน โครงสร้างพื้นฐานของรัฐ จะได้รับการจัดสรรตามมา				

ส่วนที่ 2 ปัจจัยด้านสังคม

2.1 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ในรอบปีที่ผ่านมาท่านได้มีการติดต่อพบปะ พูดคุย ปรีกษาหารือกับเจ้าหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในรูปของการหาความรู้ หรือการบริหารจัดการ การแก้ไขปัญหาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประมาณกี่ครั้ง

- (.....) ไม่เคยติดต่อเลย (.....) เคยติดต่อ ประมาณ 1 - 2 ครั้ง
(.....) เคยติดต่อ ประมาณ 3 - 5 ครั้ง (.....) เคยติดต่อ ตั้งแต่ 6 ครั้งขึ้นไป

2.2 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

ท่านเป็นสมาชิกกลุ่มที่จัดตั้งในชุมชนที่กลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตรกร กลุ่ม ชกส. และสหกรณ์ เป็นต้น

- (.....) ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มใดเลย (.....) เป็นสมาชิกกลุ่ม 1 - 2 กลุ่ม
(.....) เป็นสมาชิกกลุ่ม 3 - 4 กลุ่ม (.....) เป็นสมาชิกกลุ่ม 5 กลุ่มขึ้นไป

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง ให้ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ท่านเคยมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

ข้อ	ข้อความ	ระดับการมีส่วนร่วม			
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด
1.	ร่วมศึกษาค้นหาปัญหา				
1.1	ร่วมสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน				
1.2	ร่วมประชุมศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนของท่าน				

ข้อ	ข้อความ	ระดับการมีส่วนร่วม			
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด
1.3	ร่วมกำหนดปัญหาด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน				
1.4	ร่วมค้นหาสาเหตุ หรือวิธีการแก้ปัญหา การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน				
2	ร่วมในการวางแผน				
2.1	ให้ข้อเสนอแนะ แนวทางการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศแก่คณะกรรมการ บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล				
2.2	ร่วมประชุมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่จัด ให้มีขึ้นในชุมชน				
2.3	ร่วมประชุมปรึกษาหารือเพื่อกำหนด แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในชุมชน				
2.4	ร่วมแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ แนวทางใหม่ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน ในการ ประชุมวางแผน โครงการพัฒนาชุมชน				
2.5	ร่วมคัดเลือกแผนงานและ โครงการใน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน				
2.6	ร่วมกำหนดวิธีการในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของชุมชน				
3.	ร่วมในการดำเนินงาน				
3.1	ร่วมออกแรงทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีขึ้นในชุมชน				
3.2	ร่วมออกเงิน หรือวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิง นิเวศที่มีขึ้นในชุมชน				

ข้อ	ข้อความ	ระดับการมีส่วนร่วม			
		มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด
3.3	เป็นผู้นำเพื่อนบ้านหรือประชาชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ				
3.4	เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานหรือองค์กรธุรกิจเพื่อมาพัฒนาชุมชน				
3.5	ร่วมประชาสัมพันธ์งานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน				
3.6	ร่วมใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนเป็นที่พักผ่อน				
3.7	ร่วมรับผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน				
4.	ร่วมในการติดตามผล				
4.1	ติดตามผลประชุมของ อบต. หรือกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน				
4.2	ร่วมดูแล รักษาสาธารณะสมบัติที่สร้างขึ้นในชุมชนให้ใช้งานได้ดีตลอดเวลา				
4.3	ร่วมดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้สะอาด สวยงามตลอดเวลา				
4.4	ร่วมตรวจสอบการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ที่มีในชุมชน				
4.5	ติดตามการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน				
4.6	ติดตามดูแลผลประโยชน์ของชุมชนที่ควรได้รับจากการดำเนินโครงการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ				

ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

คำชี้แจง โปรดพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งตรงกับระดับปัญหาที่เป็นจริงในพื้นที่รับผิดชอบของท่านว่าอยู่ในระดับใด แล้วใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องแสดงระดับปัญหา ซึ่งแบ่งออกเป็นมีปัญหามาก ปานกลาง น้อย และไม่มีปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปัญหาในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ระดับของปัญหา			
	มีปัญหา			ไม่มีปัญหา
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
1. ประชาชนในพื้นที่ ไม่มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงขาดความร่วมมือ ร่วมใจในการช่วยดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ				
2. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถที่จะฝึกอบรมให้ความรู้ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ				
3. ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงาน				
4. การได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากสำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดนครนายก ในทุก ๆ ด้าน				
5. ประชาชนบุกรุกสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเพื่อทำประโยชน์ส่วนตัว เช่น ทำที่อยู่อาศัย ร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น				
6. พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวบางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ทำให้ยากต่อการพัฒนา เพราะติดขัดในเรื่องข้อกฎหมาย				

ปัญหาในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ระดับของปัญหา			
	มีปัญหา			ไม่มีปัญหา
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
7. รัฐ เอกชน ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดการประสานความร่วมมือระหว่างกัน มีลักษณะต่างคนต่างทำ				
8. ขาดการรณรงค์ และเผยแพร่ เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง เน้นแต่ให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อความสนุกสนาน				
9. สมาชิกสภา อบต. บางท่านยังไม่เห็นความสำคัญและไม่เห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าจะมีผลดีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม				
10. สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติบางแห่งไม่สามารถเปิด เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้เพราะอยู่ในเขตหวงห้ามของทางราชการ				
11. ด้านอื่นๆ (โปรดระบุ)				
.....				
.....				
.....				

ท่านคิดว่า ชุมชนควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

*****

ผนวก ข
การทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

1. การทดสอบมาตรวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ตัวแปร	คำถาม ข้อที่	SCALE MEAN IF ITEM DELETED	SCALE VARIANCE IF ITEM DELETED	CORRECTED ITEM-TOTAL CORRELATION	ALPHA IF ITEM DELETED
V8	1	11.3667	9.6195	.3389	.7146
V9	2	12.0333	9.2747	.2702	.7177
V10	3	11.4333	9.7023	.1836	.7235
V11	4	12.0000	8.2069	.6715	.6756
V12	5	11.4667	9.1540	.4009	.7064
V13	6	12.0000	9.4483	.1926	.7255
V14	7	12.0000	9.2414	.2677	.7181
V15	8	11.3333	9.8161	.3215	.7181
V16	9	11.4667	9.4989	.2460	.7191
V17	10	12.0667	10.4782	-.1601	.7547
V18	11	11.4333	9.3575	.3499	.7113
V19	12	11.9000	9.1966	.2556	.7201
V20	13	12.0667	10.6161	-.2083	.7586
V21	14	11.3667	10.4471	-.1794	.7416
V22	15	11.7667	8.9437	.3348	.7117
V23	16	11.4667	8.8092	.5619	.6928
V24	17	11.4000	9.4897	.3375	.7132
V25	18	12.1000	8.4379	.6828	.6795
V26	19	11.5333	8.6713	.5372	.6920
V27	20	11.5000	8.6724	.5756	.6897

RELIABILITY COEFFICIENTS

N OF CASES = 20

N OF ITEMS = 20

ALPHA = 0.7259

2. การทดสอบมาตรวัดความคาดหวังในผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศ

ตัวแปร	คำถาม ข้อที่	SCALE MEAN IF ITEM DELETED	SCALE VARIANCE IF ITEM DELETED	CORRECTED ITEM-TOTAL CORRELATION	ALPHA IF ITEM DELETED
V29	1	22.7667	14.4609	.1395	.7644
V30	2	22.8667	13.3609	.4391	.7396
V31	3	23.6667	10.9195	.6220	.7032
V32	4	23.0000	11.5172	.5120	.7228
V33	5	22.7667	12.8747	.4193	.7380
V34	6	22.9000	14.5759	.0601	.7729
V35	7	22.8667	12.2575	.3562	.7492
V36	8	23.1667	11.8678	.5725	.7156
V37	9	23.1000	11.6103	.5276	.7204
V38	10	23.3000	11.3897	.4812	.7289

RELIABILITY COEFFICIENTS

N OF CASES = 30

N OF ITEMS = 10

ALPHA = 0.7573

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ - สกุล	นายปรีดี ใจดีช่วง
วัน เดือน ปีเกิด	5 กุมภาพันธ์ 2492
สถานที่เกิด	อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต
ที่อยู่ปัจจุบัน	104 ซอยควงคี ถนนจรูญสนิทวงศ์ เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10600 โทรศัพท์มือถือ 0 9969 0870
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการ ระดับ 9
สถานทำงาน	สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 154 ถนนพระรามที่ 1 เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 0 2216 5520 โทรสาร 0 2214 1503
ประวัติการศึกษา	ศึกษาศาสตร์บัณฑิต รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต คุุขฎีบัณฑิตการบริหารการพัฒนาชนบท

.....